

6.500 euskaldun Gurseko kontzentrazio esparruan

ARGIA

2005eko martxoaren 27a | LXVIII. urtea | 1.985-1.986 zenbakiak | 3,30 euro

larrun 84

Etorkinak gure egunerokoan **Beheko solairuko ezezagun hori**

ETak mehatxatutako kargu publikoak
Nola bizi dira? Zer pentsatzen dute?

hauteskundeen aktualitatea
sarean

www.argia.com

Eusko Legebiltzarrerako hauteskundeen eguneko albiste eta iritziak.
Interneteko lotura baliagarri eta interesgarriekin hornituta.
Apirilaren 4tik aurrera hauteskundeen inguruko informazioa sarean.

www.argia.com

asteko gaia

- **Gurs: Euskaldunen kontzentrazio esparrua.** 4
JOSU CHUECA

pertsonaia

- **Piarres Xarriton: "Estatua baino lehen, inportanteago da nazioa".** 13
MIEL A. ELUSTONDO

gaiak

- **Arantza Goioaga, Izaronews web gunearen zuzendariari elkarrizketa.** 19
MIKEL GARCIA
- **Aranzabaldarrak, minbizia gainditu duen familia.** 22
JULEN GABIRIA

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis: ASISKO URMENETA** 26
- **Geografia sekretuzkoak. AURELIA ARKOTXA** 27
- **Kontsumoko euskal literaturaz. IBAN ZALDUA** 28
- **Benetako parte-hartzea. JULEN GARATE** 29
- **Luparekin: "Pribilegiadunen" merkataritza ordutegiak. JUAN MARI ARREGI** 30
- **Txandan: Bereizgarria. AINGERU EPALTZA** 31
- **Hiruko txikian: Xubero. J. M. OSTOLAZA** 31
- **Etorkinak, gu, datorkiguna. AITOR ZABALETA** 32

erdiko kaiera

- **Euskal paisaiak atzerriko zineman. M. GARCIA** 33
- **Ikertzeren tailerrak. N. IRAZUSTABARRENA** 37
- **Ezpalak: KATIXA GARATE** 40
- **Argitalpenak: Fito Rodriguezi galdezka. PILAR IPARRAGIRRE** 42
- **Denbora-pasak** 44
- **Ihesi: Leitza. Trenbidez haizearen erreinura. ANDONI OTAMENDI / MIKEL ZARAUTZ** 46
- **Makina bat kontu. JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA** 50
- **Winston Arizmendi** 52

termometroa

- **ETAk mehatxatuak. MIKEL ASURMENDI** 53
- **William Haddican: "Estatubatuar askok uste du euskara gaztelaniaren dialektoa dela".** 58
AINHOA LENDINEZ
- **CAF: Nazioarteko enpresa liderraren akziodun nagusiak langileak dira. DANIEL UDALAITZ** 60
- **Bero beroan** 62
- **Net Hurbil: Samoa uharteetako "mamala" magikoa eta biopiratak. PELLO ZUBIRIA** 64

azkena

- **Sufrimendu, maitasun eta hizkuntzak.** 66
LOURDES ONEDERRA

Euskaldunen kontzentrazio esparrua

Zuberoatik 4 kilometrora daude Euskal Herritik gertuen zegoen kontzentrazio eremuaren aztarna apurrak. 1939an Espainiako Gerratik joandako errefuxiatuen Harrera Zelai bezala eraiki bazen ere, II. Mundu Gerrak jite errepresiboa eman zion. Pixkanaka Alemanian eta Frantzian atxilotuak eta deportatuak hasi ziren Gurs-era iristen. Eta 1942tik aurrera 14.000 pertsona baino gehiago eraman zituzten bertatik Auschwitzera, heriotza zigorra pairatzera. Lehenengo urtetan 6.000 euskaldunetik gora izan ziren Gursen. Orain, basoek estaltzen dituzte Gurseko zelaiko aztarna apurrak. **4**

Ikertze

Haurrak artista bihurtzen dituen tailerra

Artearekin jolastu eta jolasarekin ikasi daitekeela frogatu du Ikertzek azken 20 urtetan. Oraingoan Donostiako Aitor Ikastolako haurrak eta Anton Mendizabal eskultorea jarri ditu harremanetan. Hiru egunez, haurrak sormenaren munduan murgildu dira, eta sortzaile bihurtu. **37**

ETA-K

MEHATXATUAK

Bizkartzainen itzalpean

40.000 inguru dira ETArekin mehatxupean bizi diren kargu publiko, kazetari edo epaileak. Beren itzalaz gain, bizkartzainen itzalekin bizitzera ohitu behar izan dute. Ez omen dira sekula ohituko. Itxaropen bakarra, mehatxua bertan behera gelditzea da. **53**

Oharra: Ale bikoitza

Aste honetako alea 1.985-1.986 zenbakiduna da. Hurrengo, Aste Santuko jai egunak medio, apirilaren 10eko astean aterako da. Laster arte, beraz.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Txabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibx Eizaguirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Harpidetzak: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Iñigo Txintxureta, Aloña Sorraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 123 euro. Ipar Euskal Herria: 149 euro. Espainia: 123 euro. Beste alderiak: 157 euro. Airez: 245 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Argazkia: Dani Blanco.

Gurs

• ASTERO GAIA •

Duela gutxi Auschwitzekin gertatu zen legez, laster Buchenwaldek edota Mauthausenek bereganatuko dute urtemuga borobilen arreta komunikatiboa.

Izan ere, II. Mundu Gerra bukaeraren 60. urtemuga delarik, mass medien iparorratzak guda horrek izan zuen pasarte latzenetako batera garamatza behin eta berriro, kontzentrazio esparruetara, alegia. Testigantza liburuek, eleberriek, lan historikoez, filmek eta hainbat oroitarrik begien aurrean jartzen digute 1933az geroztik Europan eratu zuten "Kontzentrazio Unibertsoa". Hala eta guztiz ere, ez dira gauza izan errealitate horren atzean zeuden hainbat funtsezko galdera erantzuteko. Nola gauza zitekeen, XX. mendeko Europa garatuan, horrelako sare errepresibo orokor bezain gogorra?

Edo nola kontzentrazio esparruetatik sarraski zelaietara zihoan heriotza katea, oso leku desberdinetan jarritako kate mailen bitartez eraiki zitekeen. Itaun potolo horiei erantzun gabe, ezjakintasunaren herdoil geruza kendu nahian, Euskal Herritik gertuen eratu zuten Gurseko (Biarno) kontzentrazio zelaiaaren historiara hurbildu gara.

JOSU CHUECA

ESPAINIAKO GERRA ZIBILA amaitu baino lehen, milaka soldadu errepublikanok, 1939ko urtarrilaren azken egunetan, erbestera bidea hartu zuten Katalunian. Horiekin batera, emakume eta ume askok, mugaz bestaldera jo zuten Le Perthusetik, Bourg Madametik eta ohiko pasalekueetatik. Hori dela eta, Frantziako gobernuak, Francorena onetsi zuen egunotan, Gerra horren ondorioz suertatu zen erbesteratu uholderik handienari aurre egin behar izan zion. Argelès sur Mer eta Saint Cyprien bezalako Roussilloneko hondartzetan, hesi, itsaso eta soldaduen

Errefuxiatuak Roussilloneko hondartzetako kanpalekuan.

Euskaldunen kontzentrazio esparrua

UN GUDARI NAUARRRO EN LOS FRENTERES DE EUZKADI, ASTURIAS, CATALUÑA

artean milaka errefuxiatu kokarazi zituzten, hondarraren gaineko kanpalekuetan.

Horien masifikazio ikaragarriari aurre egi-teko asmoz, Espainiako mugetatik gertu izanen ziren hainbat "Harrera Zelai" eraikitzea erabaki zuten agintari frantziarrek. Horrela, Sept Fonds, Le Vernet, Agde, Rivesaltes eta Bram kontzentrazio esparruekin batera, Zuberoatik 4 kilometrora zegoen Gursekoa hasi ziren eraikitzen 1939ko martxoaren erdialdean. Azken horrentzat aukeraturiko esparruak -Prechacq-Josbaig, Dognen eta Gurseko herri lurretako 80 hektareetan

**Gurs-eko
Kontzentrazio
esparruaren irudi
bat. Hasieran,
6.555 euskaldun
zeuden
bertan.**

zabaltzen zenak— bi muga zituen. Alde bate-tik, Oloruetik Baionara doan errepidea, bes-tetik Hôpital Saint Blaisera Prechacqtk doana. Bi bide horiei jarraituz eta laukizuzen luze bat osatuz, hesi ziztadunek, barneratuen eta libreen mundua banatzen zuten. Tartean suertatu zen orube horretan, azkar oso eraiki zituzten 382 barrakoi, errefuxiatuak aterpe-tzeko eta beste 46 zaintza burutu behar zuten gordetzailentzat. Zubiak eta Bideak enpresaren ingeniaria zen Elysée Larribauren agindutara, 42 egunetan altxatu zituzten, Barcarés kontzentrazio zelaian zeuden barra-

koien eredura. 428 etxola horiek egurrez eginak zeuden erabat: egitura, hormak, gapi-
rioak, behekoa eta gainekoa. 24 metro luze
eta 6 metro zabal ziren barrakoietan 60 giza-
ki hala edo nola laketarazten zituzten. Etxola
horiek amaitu orduko, 30eko multzotan hesi
ziztadunez inguratu zituzten. Horrela kon-
tzentrazio esparru horren barruan 13 barne-
zelai –A-tik M-raino zihoazen hizkiekin
izendatuta– sortu zituzten, errefuxiatu talde
desberdinak barneratzeko. Hasierako A, B, C
eta D barrutietan, esate baterako, euskaldu-
nak kokatu zituzten, *Le camp basque* deituta-
koari izana eta izena emanez. E eta F mul-

**Gurseko
barrakoi bat
barrutik. 60
pertsona egoten
ziren barrakoi
bakoitzean.
24x6 metroko
neurriak zituzten
barrakoiek.**

tzoetan *espagnols* sartu zituzten; G, H, I eta J-
koetan Nazioarteko Brigadistak; eta azken
hiruetan, K, L, M hizkiak zeramazkiten
barrutietan, *aviateurs* direlakoak. Bistan
denez, kolektibo handienak euskaldunek eta
brigadistek osatu zituzten. Lehendabizikoak,
beraizentzat esparrua atondu zutenean, 6.555
baziren ere, laster hasi ziren Gursetik kanpo-
ratzen, inguruko herrietan eta bereziki, Ipar
Euskal Herrian edo Landetan lana edo bizi-
lekua topatu zutelako. Brigadistak, aldiz,
euren herrialdeak –Alemaniara, Austria, Txe-
koslobakia...– nazien menpe zeudenez, buel-
tatu ezinik zeudelako, berehala osatu zuten

«Gursetik alde egitekotan, kanpoan barruan baino etsai gehiago izango genituela pentsatzen genuen»

Ramon Agesta irundarrak 1936an 22 urte zituen. EAJko kidea, Gerra Zibila hasi zenean, Irungo Defentsa Batzordekoa zen. Gursera, 1940ko maiatzean atxilotu eraman zuten, beste 800 euskaldun ingururekin. Nazioarteko Gurutze Gorriari esker askatu ondoren, Londresera iritsi zen. II. Mundu Gerra amaituta, Parisen EAJrentzat espioitza eta informazio lanak burutu zituen 1947-1959 bitartean. 1987an erbestetik itzuli zen bere sorterrira. Bertan bizi da Londresen ezkondu zen Claire Smithekin.

Nola gogoratzen duzu gerra?

Frankistek Arkale hartu zutenean eta Irun erortzeaz zegoenean, Doroteo Ziauriz –EBBko lehendakaria zena– etorri zen hona eta Frantziara bidali gintuen Informazio Zerbitzutan aritzeko asmoz. Horrela ibili ginen gerra osoan eta geroago. Baionan biltzen genuen informazioa eta Bilbora eramaten genuen, barkuz. Horretarako Donibane Lohizunen edo Hendaian itsasoratzen ginen. Baionan lehorreratua zegoen Domayo arrantzontziko sotoa zen gure biltokia, geroxeago Mimosas eta Gochoki etxeetatik aritu ginen. Bilbon berriz, Lehendakartzaren egoitzatik, Carlton Hoteletik, hain zuzen ere. Nahiz eta gerra galdu, jarraitu genuen horrelako lanekin 1940. urtea oso aurreratuta zegoen arte, Baionan atxilotu gintuzten arte.

Zu, beraz, ez zinen Gurseratu, Barcarésetik edo Argeléstik etorria, ezta?

Ez, ni beste asko bezala atxilotu ninduten, alemaniarrek Frantziaritzen ari ziren egunetan. Ibarnegarayk eta antzeko eskuindarrek giroa berotu zuten gure kontra. Horrek zioen errepublikanoak arrisku handikoak ginela, ondorio kaltegarriak baino ez genituela ekarriko eta abar. Baionako Prefeturatik deitu ziguten eta hara joan ginen atxilotu eta zuzen zuzenean Gursera eraman gintuzten.

Euskaldunak euskalduna lagundu beharrean, salatu eta zigortu nahian dirudi.

Ibarnegarayrekin halaxe izan zen. Horrek Gerra Zibila iraun zuen bitartean Franco-ren aldeko jarrera sutua erakutsi zuen. Lotsagarria izan zen. Euskaldun baina eskuindar amorratua. Gero Frantziako kon-tuetan, Vichykoen aldekoen artean ere

sutsuenetako bat zen. Horrek errepresioa ekarri zigun baita lotsa galanta ere, euskalduna zelako. Ibarnegarayk zioen Alemania irabaztera zihoala eta Frantziari zegokiola bigarrena izatea. Eta orduan, 1940 aldean, hala zirudien zeren AEBek ez zuten gerran sartu nahi. Ibarnegaray eskuin muturrekoa zen, Bizkaian zeuden Areilzaren tankerakoak, Falangearekin joan ziren horietakoen antzekoa. Beti, neurri errepresiboen alde azaldu zen. Alde batetik, gu ezkertiarrekin bat eginda geundelako. Bestetik, separatistak ginelako. Horiek nahiko arrazoi handiak omen ziren gu bezalako erbesterratuon kontra amonru handiz jarduteko.

Gursekoaz zer oroitzapen dituzu?

Zoritxarrez, Gursekoa ez da oso ezaguna, nahiz eta hortik milaka pertsona pasatu ziren... Bai, hala da. Frantziar hainbat saio burutu zituzten kontu horiek gogorazteko baina hori egin dutenean, askotan bakarrik Antisemitismoaren eta arrazismoaren biktimak nabarmendu zituzte. Kontuan izan gabe, zela horren hasieran, "Gernikaberry"tik –Barcarésetik alegia– ekarritako 6.000 euskaldun eta 20.000 errepublikano espainol ere izan zirela. Denbora gutxi eman nuen nik Gursen baina nahikoa ezagutzeko. Gogorra zen "gogorra"ren gainean lo egitea, lata zaharrei esker hala edo nola jatea, pulpito antzeko egurrezko komun ziztrinetan gure beharrak egitea. Dena den, gutxi izan zen guzti hori, gero juduekin egin zituzten "saca" horiekin konparatuta. Gu bederen bizirik atera ginen, Nazioarteko Gurutze Gorriak egindako gestioak zirela medio.

Nola lortu zenuten zuen askatasuna?

Gurutze Gorriari protesta bidali genion erranez gu Espainiako gerra errefuxiatuak ginela eta ez zegoela arrazoirik gu atxilotzeko. Alde egiteko ez genuen batere itxaropenik. Izan ere, Frantzia osoa Vichy-rekin zegoen eta horiek bat egiten zuten naziekin. Gursetik alde egitekotan, kanpoan barruan baino etsai gehiago izango genituela pentsatzen genuen. Hala ere, Gurutze Gorriari esker, 48 ordu eman ziguten ateratzeko. Epe hori amaituta, berriro harrapatzen bagintuzten, berriro Gursera. Donibanera jo genuen eta txalupaz hurbildu ginen barku poloniar batera. Bere sotoan sartuta Britainia Handira joan ginen. Orduz geroztik mirakuluetan sinesten dut. ■

JOSE CHUECA

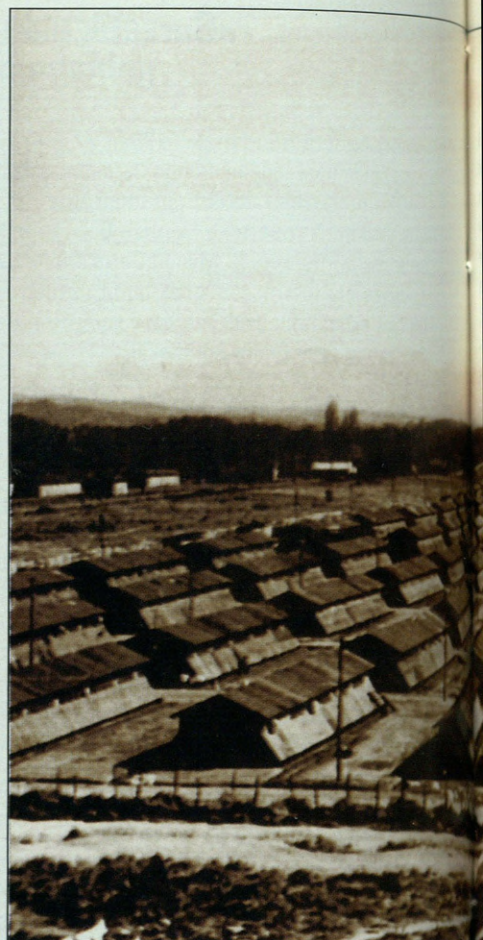
iraungo zuen talderik populutsuena.

Hesi ziztadunen barruan irautea

Hesien atzeko aldean Pirinioetako ortzemuga ederra zuten gursarrak; barrualdean berriz, bizitoki latza. Barrakoi bakoitzean 60 giza-kume sartu behar izateaz gain, egoera garratza zen oso. Haizea eta hotza, egur oholek uzten zituzten zirrikietatik, barneratzen ziren lastairen gainean zetzaten hezurretaraino. Era berean, ura eta itokinak lagun zituzten euria egiten zuen bakoitzean. Argia eta beroa kontrajartzen ziren

etxola horietako bizimoduan. Hormetan leihoak irekiz gero, hotza galanta. Irekidurarik gabe jarraituz gero, iluntasuna eta egundoko kiratsa. Barrakoietatik kanpo, lokatza nagusi. Euririk lurra ziztrinatzen zuen ibiltezin eginez. Neguko bizi baldintzek horrelako lekuetan ohikoak ziren janari gabezia eta gosea larriagotzen zituzten. Oso latzak izan ziren aro horiek

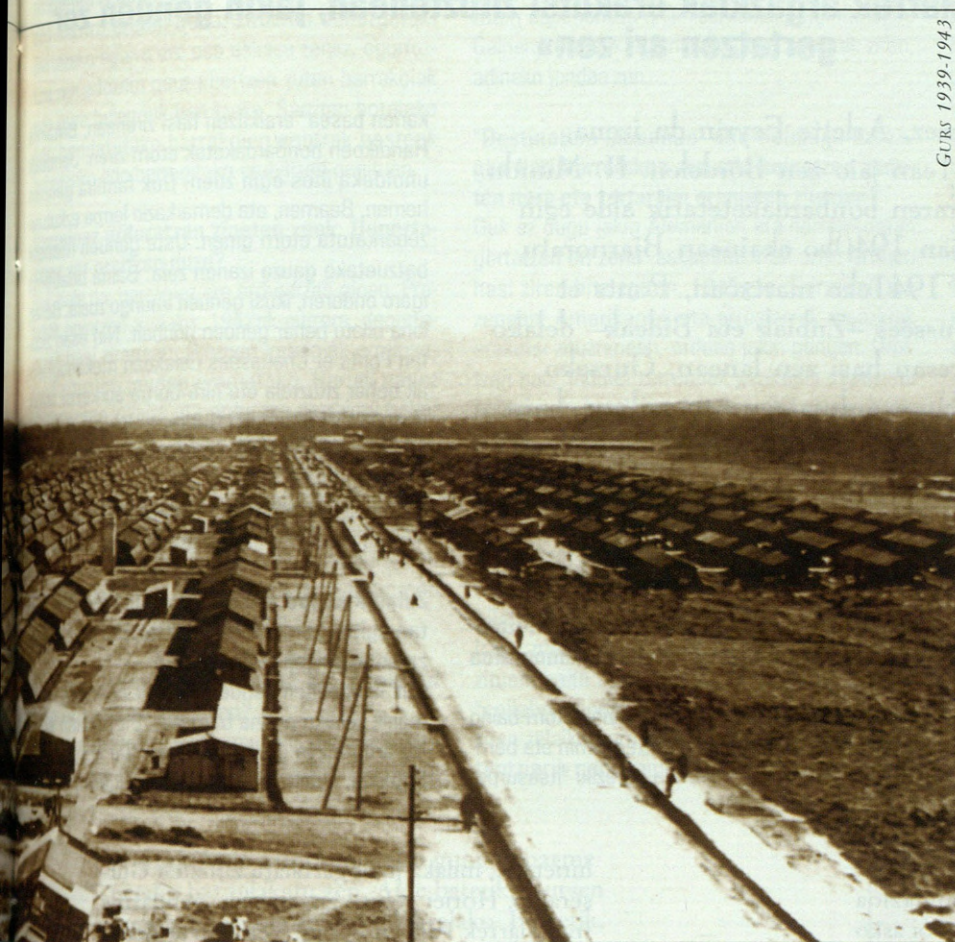
Gursen, baina bereziki 1940koa. Orduko azaroan eta abenduan 470 hildako suertatu baitziren. Adineko jendea izateak, elikadura eskasak, hotzak eragin zuzena izan zuten heriotz kopuru handi horretan. Beste sasoi-tan, barrakoietatik kanpo jarduteak, hesien

artean bazen ere, barneratuen bizimodua eramangarriago egiten zuen. Alde honetatik, ekimen kulturalak leku oso garrantzitsua izan zuten Gurseko urte horietan guztietan. Espainiako Gerraren ondorioz errefuxiatuek jardun politiko eta kultural aunitz jarri zituzten martxan. Barrakoietako kanpoko hormak arbel bilakarazi zituzten, hizkuntz ikastaroak, matematikak, historia eta antzekoak irakasteko. Bide batez,

1942tik aurrera, 14.000tik gora
gizaki, Gursetik abiatuta, Olorueko
geltokian animaliak bezala
bagoietan metatuta, Auschwitzera
heriotzera eraman
zituzten

horixek izan ziren eskuz burutzen zituzten egunkari antzekoak paratzeko lekuri ohikoenak. Argelésen eta Barcarésen egin-dakoen antzera, orkestrak, orfeoak, hizkuntza ikastaroak eta eztabaida politikoak antolatzeari ekin zioten. 1939an bertan, hiru orkestra txiki eratuak zituzten: euskaldunena, Nazio-arteko Brigadistena eta *Compagnie de Travail* direlakoan partaideena. Urte horretako udan,

GURS 1939-1943

zioek bertako bizimodua hankaz gora jarri zuten arte.

Gurseko bilakaera: Harrera zelai izatetik Auschwitzeko beste kate maila bat izatera

Hasieran, hau da, 1939ko apirilean, kolektibo guztiek Gurseko Harrera Zelaia behin behineko-tzat jotzen bazuten ere, II. Mundu Gerrak sorrarazi zituen barneratze masiboei zelai horren jarraipena ekarri zuten. Are gehiago, Harrera Zelai izatetik jite errepresibo nabarmena izatera pasatzeko urrats latzak burutu zituzten Vichyko zein Berlingo agintariek. 1939ko azaroaz geroztik, Daladier dekretuetan "nazio defentsarako gizaki arriskutsuak" errepresioaren helburu ziren bitartean, Vichyko gobernariak "arraza judutarren etorkinak", komunistak eta "indesirables" deitutako jende sorta zabal bezain malguan sartzen ziren guztiak, atxilotzeko eta barneratzeko agindu zuten. Horren ondorioz, Espainiako Gerratik etorritako errefuxiatuez gain, Frantziatik bertatik, eta baita Alemaniatik ere, atxilotu eta

DANI BLANCO

Frantziako Iraultzaren 150. urtemuga zela eta, uztailearen 14an, beste abesti batzuen artean *La Marseillaise* jo zuten, milaka ahots lagun zituztelarik. Egun berean hainbat euskaldunek Ikurriñaren Dantza erakusteaz gain, Julian Ramirez errefuxiatu donostiarrak, 1789ko iraultzatik ordura arte langileek eta iraultzaileek izan zituzten borrokak hizpide izan zituen eman zuen hitzaldian. Hilabete batzuk geroxeago, Europa osotik etorri ziren juduek eta deportatuek ere eki-

men kultural anitz garatu zituzten, beraien nortasunari eusteko asmoz. Claude Laharie historiagilearen arabera, beraiek eratu zuten erlijio eta kuturaz arorik aberatsena. Kultura hebraikoarekin batera, Biblia, Talmud eta hebreoen historiak ikasketa taldeak martxan jarri zituzten. Irakaskuntza ez zen mugatzen helduen taldetara, barneratuak zeuden umeei eskola saioak izan zituzten baita ere Gurseko barrakoietan. Oinarrizko ekimen kultural horiez gain, musika eta artelan adierazpide bikainak izan zituzten, 1942-1943ko deporta-

Lehen eta orain

Haxe da Gurseko kontzentrazio esparruak zuen itxura. Bidearen bi aldeetan zeuden barrakoiak. Ezkerrean dauden irudiak, berriz, gaur egunekoak dira. Bidea bera da, baina basoak landatu dituzte bidearen bi aldeetara, eta apenas dagoen zelaiaren eta barrakoiaren arrastorik. Dagoena, zendu zirenen kanposantua da, eskuinean ikus dezakegun bezala.

DANI BLANCO

«Amerikarrek eta errusiarrek argazkiak erakutsi zituztenean, jakin genuen zer gertatzen ari zen»

Arlette Dachary Gurseko zelaiko bulegoan, 1940an.

Sortzez, Arlette Feyrin du izena. 1921ean jaio zen Bordelen. II. Mundu Gerraren bonbardaketetatik alde egin nahian 1940ko ekainean Biarnoratu zen. 1941eko martxoan, Ponts et Chaussées -Zubiak eta Bideak- delako enpresan hasi zen lanean, Gurseko eraikinez arduratzen zen sailean, hain zuzen ere. Zelaia, 1945eko abenduak 31n itxi zuten arte, bertan aritu zen. Egun Oloruen bizi da.

Bordeletik Gursera, Ospitaleko idazkari izate-tik kontzentrazio zelai bateko mekanografoa izatera. Bitxia ez al da?

Bordelen ez zegoen egoterik. Naziak etorri baino lehen, bonbardatu egin gintuzten behin eta berri-ro. Gero, sartu zirenean, eta bereziki "itsasurpe-

karien basea" eraikitzen hasi zirenean, Britainia Handikoen bonbardaketak etorri ziren. Jendek uholdeka ihes egin zuen. Guk familia genuen hemen, Bearnen, eta demarkazio lerroa ezkutuan zeharkatuta etorri ginen. Uste genuen hilabete batzuetako gauza izanen zela. Baina udaberria igaro ondoren, ikusi genuen iraungo zuela. Beraz, lana bilatu behar genuen nonbait. Niri esan zidoten Ponts et Chaussées delakoan mekanografoak behar zituztela eta nire burua aurkeztu nuen. Horrela etorri nintzen Gursera. Jakina, Ponts et Chausséeskoek eraiki zuten zelaia. Baina bi urte igaro ondoren, berriro joan behar izan zuten, barrakoiak oso gaizki zeudelako. Orduan sartu nintzen ni eta horrela jarraitu genuen 1945a arte.

Zelaitik kanpo zeundeten, baina zelaian bertan egiten zenuten lan. Zer nolako harremana zenuten bertakoekin?

Guk lana egiten genuen, baina ez genuen harremanik zelaiko polizia buruekin. Barrakoiaren egoeraz arduratzen ginen, baita garraio kontuez ere. Suteena, suhiltzaileen ardura ere gurea zen, ura

deportatu ugari hasi ziren Gurseratzen. 1939ko udaz geroztik Gurseko populazioa gainbehera joan bazen ere, beste konboi asko iritsi ziren Olorueko geltokira, hortik kamioi-kadaka Gurseratzeko. Vichyko poliziek egingako sarekadetan harrapaturiko juduek gain, Alemaniako Badeko eskualdetik 7.000 inguru deportatu, esate baterako, ekarri zituzten, Frantzia osoa zeharkatu ondoren. Nazien eta Frantziako gobernuaren arteko lankidetzak estua izan zen honetan ere. Hitler eta Petain, Montoiren biltzen ziren uneetan, esate baterako, Alemaniako hegoaldeko, Mannheimetik, Karlsruhetik, Heidelbergtik eta inguruko

Ekimen kulturalak leku garrantzitsua izan zuten Gursen. Lerro hauen azpian eta eskuinean dauden irudiak Gursen barneratuek eginiko artelanetako batzuk dira.

hirietatik, milaka judu garraiatu zituzten Gurseraino. Horiei gehitu zitzaizkien, gendarme frantziarrek Parisen bertan Vel d'hiver deitutako kiroldegian barneratu zituzten milaka atxilotu judutar, gorri, susmagarri... Le Verned edo Gurs bezalako kontzentrazio zelaia izan ziren horien guztien hurrengo barneratze tokiak. Hegoaldeko kontzentrazio esparru hauek batzuentzat azken maila errepresiboa izan ziren bitartean, beste askorentzat, Auschwitz aldeko konboietan sartu arteko muga besterik ez ziren izan. Izan ere, Gurs, 1940ko urriaz geroztik, naziak pixka bat beranduago martxan jarritako *Behin Betiko*

GURS 1939-1943

garmitzekoa. Horietan guztietan gabezia eta urritasuna nagusi ziren. Elikadura ere, den-dena, mugatuta zegoen. Esate baterako, iltzeak behin eta berriro erabili behar zituzten beharginek. Berotzeko egurra ere oso eskasa zenez, egurrezkoa zen edozein gauza hartzen zuten barrakoiak edo gure bulegoak berotzeko. Sarritan botataka edo hondatutako barrakoiaren egurrak besteak berotzeko edo berregiteko erabiltzen genituen.

Garraioaz arduratzen zineten zuek. Deportazioez zer oroitzen duzu?

Bai, hala da, garraioez ere arduratzen ginen, Prefetak agintzen zuelako. 1942tik aurrera, deportazioak hasi zirenean, Oloruen kamioiak errekaiztzen zituzten jendea eramateko. Horiek gauzez iristen ziren zelaia eta ordurako garraiatu behar zituztenak barruti batean kontzentratuta zeuden. Gero, sarreraren zeuden bi estalpe handietara eramaten zituzten, eta hortxe bertan kamioietan sartzen zituzten Olorueraino garraiatzeko. Gau osoan jarduten zuten kamioiek joan-etorriak burutzen. Poliziek laguntzen zuten, zeren batzutan baten batek erresistentziari ekiten zion.

Gursetik atera behar zutenek ba al zekiten nola eta zertara zihoazen?

Ez, baina beldur ziren Alemaniatik deportatu izan zirenetik. Egundoko izua zuten. Pentsa, Alemania-

tik, Belgikatik, Austriatik... deportatuak izan ondoren, horrelako kontzentrazio zelaietan barneratuta egon eta berriro nazien eskutara zihoazen! Ez zuten esperientzia onik Alemaniako agintariekin. Gainera, Badetik ekarritakoak oso zaharrak ziren, adineko jendea zen....

"Destination inconnue" edo Helmuga ezezagun hori horrelakoa zen edo sumatzen zenuen nora eta zertarako eramaten zituzten?

Guk ez dugu jakin Alemanian eta horrelakoetan gertatzen ari zena askapena iritsi arte. Orduan hasi ziren hitz egiten, 1945ean, Gerra bukatu zenean. Amerikarrek eta errusiarrek argazkiak erakutsi zituztenean, orduan jakin genuen. Oroitzen naiz, juduen zerrendak genituela deportatu ez zen judu batek, jendea Amerikara eramateko asmoz, izenak bildu zituelako. Horri esker berrosatu zuen deportatuen multzoa. Guk pentsatzen genuen Oloruetik Parisera eramaten zituztela.

Zelaia itxi zuten arte aritu zinen zu bulegari. Nola izan zen bukaera?

1945eko azken egunean behin betiko bukatu zen. Iraun zuen 6 urteetan gorabehera dezente izan zituen, baita bukaeran ere. 1945eko abenduan, "collaborationistak" eta soldadu alemaniarrek ziren zelaiko barneratuak. Azken horiek erresistentziarik gabe, ziur aski, gerraz asper-asper

eginda harrapatu zituzten inguruko eskualdeetan. Ni beraiei egindako itaunketetan, mekanografo aritu nintzen. Noski, saiatzen ziren euren jarduna justifikatzen. Espainolen artean ere gertaera bitxiak, borrokak, suertatu ziren. Une batean gelditzen ziren zenbait errepublikanoak eta Dibisio Urdinaren hainbat partaidek bat egin zuten Gursen. Pentsa zer nolako giroa! Errepublikanoen artean ere, 1944an oso iritzi desberdinak zeuden. Batzuk berriro Espainiara borrokatzera joan behar zela zioten; beste batzuk aldiz, ezetz.

Hilerria da Gurs zelaitik gelditzen den oroigarri duin eta bakarra. Ez duzue/ez dute boron-daterik izan beste zerbait gordetzeko, jendea-ri gogorarazteko?

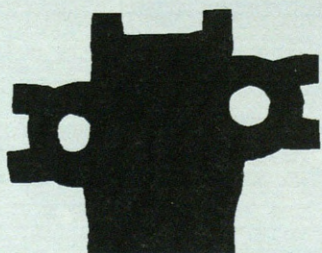
Gerra amaitu zenean nahi izan zuten gauza horiek guztiak deuseztatu. Udaletako lurretan landatu zituzten arbolak. Barrakoiak eraiki baino lehen landak zeuden tokietan, gaur egun, basoak dituzu. Orain bitxi samarra dirudi, baina jende guztia ados zegoen. Judua eta barneratu ohia zen Bastereck jaunak, esate baterako, esan zuen hoberena zela den-dena desagerraraztea. Beranduago, 1960 inguruan, hilerria txukundu zuten eta orduz geroztik beraiek arduratzen dira horretaz. Gainontzekoan, zuk ikus dezakezun bezala, basoak dena estali du. ■

Amaiera bide infernutarreko gune nabarmenetako bat bilakatu zen. Alde batetik, Gursen bertan 1.176 barneratu hil zirelako. Bestetik, 1942az geroztik, heriotzaren trenen bitartez, 14.000tik gora gizaki, Gursetik abiatuta, Oloruko geltokian animaliak bezala bagoietan metatuta, Drancytik barrena, Auschwitzera heriotzera eramanez zituztelako. Polonian zegoen esparru latz horretan bukatzen ziren *Helmuga ezezagunerako Konboiak*, Gursen ere antolatu zituzten. Bertako agintariak, Wanseeke Biltzarrean Himmlerrek martxan jarritako ekimenarekin bat eginik, 1942ko abuztuan hasi ziren Auschwitzeko Heriotz Zelaia Gursen zeuden makina bat judutar bidaltzen. Urte horretako abuztuaren 6an bidali zuten lehen konboia. Barrutietan barrena aukeratu-

Gurs 1939-1943

Argitalpen honen edizioan lankide:

gizarte ekintza

Gurs 1939-1943

tako juduen zerrendak irakurri ondoren, Frantziako gendarmeak alboan zituztela, Gursetik Olorueraino eramán zituzten kamioiez. Geltokitik Frantziako iparraldean zegoen Drancyko zelaira zihoazen eta hortik itzuli ezinezko bidaia zuten Auschwitzeraino. Horrelakoak errepikatu ziren, abuztuak 8an, 24an, irailak 1ean eta 1943ko otsailak 27an eta martxoak 3an. Guztira, 3.907 deportatu izan ziren konboi horietan. Claude Lahariren arabera, guzti-guztiak juduak, haien artean alemaniarrek, austriarrak eta poloniarrek nagusi zirelarik. Horiei gehitu beharko genizkieke, Le Vernet, Rivesaltes eta Le Récébédou bezalako beste kontzentrazio esparruetara

Olorueko geltokia

Espainiatik etorritako errefuxiatuak Olorueko geltokian jaso eta kamioietan eramaten zituzten Gurseraino.

eramán zituztenak, eta geroxeago Auschwitzera bideratuak izan zirenak ere bai. Aipaturiko ikerlari horren arabera, 14.000 inguru gurtar izanen ziren, ziur aski, heriotz zigorra gasen bitartez pairatu zuten dohagabeak. Egun Pirinioetako ortzemuga eta elurren distirekin batera, hilerri txukun bat dugu Gursen bertan izan ziren heriotza horien seinale apal eta lekuko. Barrakoiak zeuden tokietan berriz, baso sendo batek estali ditu izan zitezkeen aztarna urriak. Esparru horren bidexka, etxola eta hesiak sasiek jan dituztenean, ahanzturak ez luke, inolaz ere, irentsi behar hainbeste sufrimenduren historia, Gurtarren-Gutarren historia, hain zuzen ere. ■

Joan den mendeko
Iparraldeko euskaltzale
aipagarrienetarikoa bezala
definitu izan da Piarres
Xarriton. Mende baten
lekuko da adinez. Gogoz,
berriz, gizaldi oso bateko
euskaltzaletasunaren hari.

Ezagutza, jakintza eta
ekintza da Piarres Xarriton:
Eliza, euskara eta euskal
kultura, Historia...
Entziklopedia bat oin biren
gainean. Memoriak idazten
hastekoa zen egunean hartu
gintuen. Kontua da nola
deabru ekarri oroimen tzar
horrek gordetzen duena orri
soiletara... Menturaz, beste
bizialdi bat beharko luke lan
hori burura eramateko.

MIEL A. ELUSTONDO

ARGAZKIAK:
DANI BLANCO

• PERTSONAIA •

Piarres

Xarriton

«Estatua baino inportanteago d

Mende baten lekuko zaitugula diote. Esanen nuke ikustekoen artean, gorriak ere ikusi dituzula hainbat aldiz, eta ikusi nahi ez zenituzkeenak ere ikusiak dituzula, iragan mendeko gerra andana tarteko. Zein dira ikusi nahi ez zenituzkeen horien artean, adibidez?

Hori gogoetagarri da. Ikusi nahi ez nituenak dira zuek gorrotoa erraten duzuenak. Guk ere baditugu hitzak horren errateko: zuek *gorroto*, guk *hera*, edo *hisia* ere bai. Ez dakit xuxen zein den diferentzia *hisiaren* eta *herraren* artean. Beharbada, behar nuke erran *hera* gorroto sinplea dela eta *hisia*, aldiz, denboran gogor irauten duena jendeen artean.

Hazparneko Eulatan sortu zinelarik, zein zen zure bizimodua, haurretan?

Zorigaitzez umetan anitz hil ikusi dut gure etxetik jalgitzen, eta denbora gutxi barne.

Nortasun agiria

Piarres Xarriton (Hazparne, 1921). Apaiz ikasketak egiten hasi eta Ipar Euskal Herriko apaizgaitegi andana korritu zuen, euskal kulturaren habia bakar zirenean. Gero, Parisen eta Erroman ere izan zen, ikasitakoak irakasten hasi zen arte. Parisen euskal etxea abiarazi zuen 60ko hamarkadan, hiriburura lanera joandako larraindar gazteei babes eta aterpe emateko asmotan. Jean Etxepareren eta Piarres Lartzabalen lan osoen edizioak egin ditu, eta hainbat autore klasikoren itzulpenak. Politikan ere nabarmendu zen EA alderdiko kide. Euskaltzain oso da. Eta hizlari bipila. Baionan bizi da Aña emazte eta Naiara alabarekin. Mende bat bete-beteko pertsonaia.

Horrek ilundu du ene haurtzaroa. Hori erran nezake. Gure etxean zorionean behar genuen, zeren eta aita osorik jina zen gerratik...

Heriotzak ilundu zuen zure haurtzaroa...

Hiru-lau urtean galdu genuen izeba bat etxean bizi zitzaiguna, 1926an. Gero, amona, 1931n. Gero, haren anaia, Baionako apezpikua, hura ere Hazparnen ehortzi zen. Zortzi egun berantago, ene adineko mutiko bat, nirekin beretter zena. Gero, osaba bat, amaren anaia, 39 urtetan hila bere zazpi haurrak utzirik alargunari Kanbon...

Hazparne herri berezia zen garai hartako.

Iparraldeko hiri nagusia zen, Euskal Herriarena. Hala kontsideratzen genuen. Eta fama hori genuen ere, harro ginel!

lehen, a nazioa»

Beste kontu bat ere bada, Hazparne berezi egin duena. Bertako auzapez Pierre Broussain aipatu nahiko nuke, hari buruzko lana egina duzunez. 1905-1920 bitartean herriko auzapez, nortasun berezia zuen, nonbait. Lehen Gerra Handia bukatu eta Frantziako parlamentuak lege bat egin zuen herri guztietan oroitarria eraiki zezaten Gerran hildako soldaduen oroitzapenentan. Hazparnek delako hilarrian ez zituen beste herrietan bezala "Frantziaren alde" edo "Frantziarentzat" hil zirenak omendu baizik "Zuzenbi-dearen eta justiziaren alde" bizia eman zutenak. Horrela ageri den harri bakarra da Iparraldean. Berezia zen Broussain hori. Ooren buruko, Hazparneren tradizio berezia berriz eskuratu zuen. Zeren, geroztik jakin dugu izan baitzen iraultza bat Hazparnen, Parisetara baino lehen. 1785ean Hazparnetara, 1789an Frantziara,

Parisetara. Hor, hiru-lau mila emazte bildu ziren elizaren inguruan eta hilarriak baitziren elizaren inguruan, hilarri haiek metatu eta inguruko etxe guztietako leihoetan jarri ziren. Armekin agertu ziren emazte horiek, sega eta horrelakoeekin. Eta Baionatik jin ziren lauhun soldadu horien zantzetako. Beren buru zen emazte gazte eder bat, omen, erran zuena: "Hemen ez da Frantzia! Hemen baditugu gure legeak, eta lege horiekin nahi dugu segitu!". Preso ezarri zuten Baionan.

Hiru ahizpa eta haien ama ziren zuen etxean. Horietako batek euskaltzaletu zintuela jakin dizut: izeba Maïena. Haurretan, Laphitzen *Bi saindu eskualdunen bizia* irakurtzen zizun...

Maïena hori zen egona Baionan, luzez. Zenedako? Baitzuen amaren anaia, osaba, apez, monsinore Diharce, gure amona Diharce baitzen, Baionan izan zen 1890ean Intxausperen orde apezpiku berria jarri zuelako. Intxauspe erregezale zelako, edo Bonapartezale zelako, bota zuten kanpora eta haren orde errepublikanoek hartu zuten Diharce gure osaba. Honek gure amaren ahizpa hartu zuen gelari. Osaba hil baitzen, orduan jin zen izeba Maïena gure etxera, eta hark osabaren liburuak ekarri zituen etxera.

Laphitzen liburu hori tartean.

Joaten ginelarik osabaren etxera eta, Hazparneko auzoetan barna, une batez gelditzen ginen eta izeba Maïenak irakurtzen zidan liburu hartatik. Liburu hori, hasteko, gogoan dut. Hori eta beste asko ere eraman ditut geroztik kolejiorat. Aita Lhanderen *L'Emigration Basque*, irakurri baitut nobela bat bezala, edo Martin Landarretxeren *Aphurka* izeneko liburutxo bat, han baitziren erran zaharrak, oso politik zirenak. Osabaren liburutarik hori ere berexi nuen, gustatu baitzitzaidan, Euskal Herriko historia eta horrela.

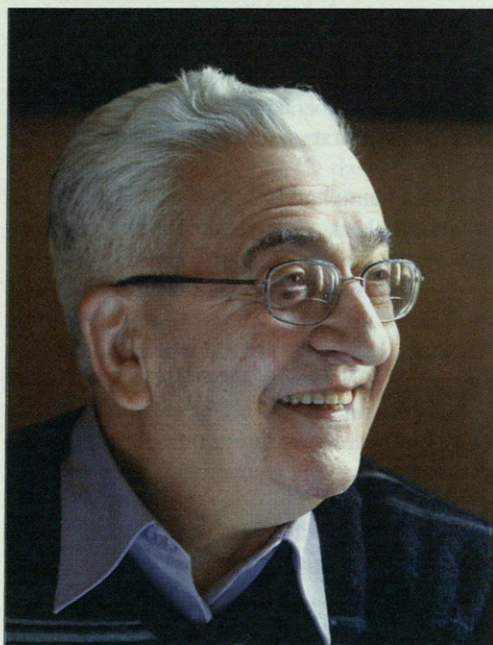
Uste nuen *Aphurka* hori irakurriz heldu zela zure baitan euskaldun kontzientzia.

Gure etxean, aitzinekoak ziren ehuleak, errana dut hori. Osabak, haiek joan ziren Argentinara. Etxean bagenuen horien oroitzapena. Amak kontatzen zizkigun osaba horien berriak. Berak ezagutu ez zituenak, bera sortu aitzin joanak baitziren, eta ez ziren itzuli. Bakarrik bagenuen etxean liburu bat Buenos Airesen publikatua, Jose Mendiagereña, eta horretan ikasten genituen kantuak, eta hortik sartu zaigu abertzaletasuna, etxeko supazterreko kantu horietarik. Eta gero, ikustea ere mendiak eta: hor, beste alderdian bazela Euskal Herri bat ere bagenekien. Hango berriak bagenituen gure etxean. Ideiak zituzten denek eta hemengo jendea kontra zen, gorriak baitziren.

Beñat Oihartzabal

Buruz buru, pekoz peko ari dira Euskaltzaindian lanean Piarres Xarriton eta Beñat Oihartzabal. Ordea, lankide izan baino askoz lehenago ezagutu zuen batak bestea. Oihartzabalek idatzia du: "Duela mende erdia abantzu, Parisen apez gazte laguntzaile zelarik Saint Pierre de Chaillot parrokiari, igandeetan meza eman ondoan, elizaren gibeletako karrika iragan eta euskaldun hazpandar baten etxera heldu zen Xarriton goizeko askariaren hartzera. Hiru mutiko baitziren han, gazteena, ttipiegi baitzen orduan, apezaren bisita haietaz oroitzapenik atxikitzeko. Denbora iragan da hartaz geroztik, eta apez hura bezala mutiko hura ere biziaren itzuliek ekarri dute euskalaritzako larre horietara".

Bertsoa

DOINUA:
ESPAINIAN BEHERA

Beraz Scaligerok,
igarle lanetan,
De emendatione
*temporum*en bertan,
zion elkar ulertzen
dugunik denetan
entzunda ez zuela
sinesten benetan.
Irakurri al duzu
aspaldi honetan?

Aitor Mendiluze

Zure *De re publica* edo politikaz liburuan bada seminario garaiko aipamenik. Diozu eztabaidak ere bazirela. Batak zioela, "ni frantses nauk", zure lagun batek, Ximun Duhurre hazpandarrak bestela esan zuela: "Ni ez, ni euskaldun!". Hori entzunik, behin, Filipe Aranart irakasle zuberotarraren erantzun gordina jaso duzu, errana ziolarik: "Ez baldin baduk frantses izan nahi, ez haiz sekula apezuko!".

Hori gertatzen zen seminarioan. Ez dut dena gogoan zertan zen solas, baina, Uztaritzeko seminarioan hori gertatu zen.

Uztaritzeko apezgaitegian ateratzen zen *Aintzina* aldizkarian hasi omen zinen idazten, Xabier Gas-teiz goitizenez.

Idazten, idazten, Uztaritzetik lekora, Baionako seminariora joan ginenean hasi nintzen idazten. Orduan 20 bat urte izango nituen, alemanen okupazio denboran zen. Lehen liburua, *Eskualdunak*, liburu ttipitto bat.

Uztaritzeko seminariotik Baionakora. Handik, Erromara, Teologia ikastera. Handik itzuli eta...

Hemen zer egin ez zekiten eta bidali ninduten Hazparnerat. Hor nintzelarik, irakasle bat bazen seminario garaikoa, eta hark erran zidan: "Behar duzu izena eman Bordelen, eta hasi Filosofia!". Eman nuen izena eta gero, ondoko urtean, ikusi nuelarik ene kusia, lehengusua, Filosofia irakasle baitzen eta gero superior ezarri baitzuten, erran zidan: "Ni nekatua nauk eta behar duk jin ene laguntzera, hasi haiz Filosofia egiten? Orai etor hadi enekin Maulera". Eta joan nintzen harekin Maulera, hari laguntzen parroketara. Eta han, gazteekin egin nuen lan. Maulen eta inguruetan ere bai. Larrainen 80 gazte bildu nituen egun batez. Ez nuen sekula pentsatzen handik zenbait hilabeteren buruko Parisen horiek berak ikusiko nituela, denak hotel batean: Empire Hotel,

larraindar batzuek zuten erosia eta denak Larrainek jendea ziren han.

Izan ere, Parisen ere izan zinen apez eta euskal etxea abiarazi zenuen.

Mauletik Parisera bidali ninduten, 1953an. Parrokia batean egon nintzen han ere, Saint Pierre de Chaillot izena zuen. Orotara hamaika apez ginen han. Gure eginkizuna zen egun bat osoa egotea konfesategian, probintziatik heldu baitziren jende asko Parisera, eta haiek etortzen ziren Chaillotera, konfesatzera, Etoiletik berean. Han, larraindar haiek ikusi nituen! Eta ezagutu nuen ere apez bat donostiarra, Mendiola izeneko, gure hurbil bizi zena. Miranderi bretoinek erran ziotelarik behar zuela lehenik euskara ikasi, horrekin hasi zen, gipuzkoar apez horrekin!

Garai hartan bururatu zitzaizun euskal etxea egitea?

Bai, zeren han ikusi nituen ene kusak, neska-
me etorriak Parisera, eta horiekin egiten nituen
bilkurak nire etxean, Chailloten. Egun batez
etorri ziren hogeita zazpi mutil gazte Parisera.
Baserritarak ziren, morroi egonak. Baionan
asmatu zuten formazio zentro bat egitea, base-
rritar horiei ofizioa irakasteko. Aitzurra erabil-
tzen bazekiten, baina zurgin, hargin, igeltsero...
ikasi zuten, eta horiek berehala bazuten lana
Parisen. Lana bai, egoitzarik ez! Bilduak ziren
Hotel Rue de la Solidarité-n eta oheak, ber-
riz, bat bestearen gainean. Eta Maulen nintzelarik
herrietan ibiliz ezagutu nituenak etorri zitzaiz-
kidan. Nola Chaillot-en baitzekiten eskualduna
nintzela, heldu ziren nire ikustera ere etxekan-
dereak! Enbaxadek bazituzten neskameak.
Lehenago ziren altsazianoak; gero, bretoinak
ere; eskualdunak gero... "Ez zenuke ezagutzen
neska bat?", neskamea nahi zuten. Eta nik:
"Bai, ezagutzen dut. Baina zuek, baduzue gela
bat mutil batentzat?". Banituen kokatuak kusi-
nak Parisera etorriak baina hogeita zazpi etor-
tzen zaizkizularik, orduan hasi ginen Parisko
itzulia egiten. Orduko, baziren "langile gaztea-
ren etxea" izenekoak. Joan batera, joan bestera,

Jose Antonio Agirre

"Agirre oso maite
nuen. Heldu zen
umil-umila, gure
beste jendeak ez
bezala. Gure jende
buruzagi horiek oro
behar zuten beti
apezaren agurra
elizaraz jiteko, eta beti
lehen lekua. Aldiz,
Jose Antonio Agirre
heldu zen,
famiarekin, eta
jartzen zen denen
arte. Ez zuen lehen
lerroan egon nahi
sekulan elizan. Hori
estimatzen nuen. Eta
seminarioan apezgai
ginelarik etorri zelarik
Jose Antonio
Ameriketarik
Miarrizterat,
eskapatu ginen
seminariotik hamar
apezgai sotana eta
guztiz Miarrizterako
kasinorat joateko
gure
Lehendakariaren
agurtzera. Ez zen
Petain, ez zen De
Gaulle, zen Jose
Antonio Agirre!".

"Bagenuen etxean liburu bat Buenos Airesen publikatua, Jose Mendiagerena, eta horretan ikasten genituen kantuak, eta hortik sartu zaigu abertzaletasuna, etxeko supazterreko kantu horietatik"

eta batean, apeza zen zuzendari, 60 gela bazi-
tuen eta galdegin nion: "Bazenuke gelarik ene-
tzat, eskualdunentzat?", "Zenbat?", "Baditut
hogeita zazpi!". "O! Zuhaurk egiten ez baduzu
ez duzu ezer sekula ukanen! Zeren bat, behar-
bada, libratuko zait! Bada gazteriarren ministroa
erran duena Frantzia behar duela egin gaz-
teentzat *cité universitaire* gabe, *cité ouvrière*! Hori
egin orduko pasatuko dira urteak eta urteak.
Zure hogeita zazpi horientzat ez duzu ezer uka-
nen ez baduzu zuk egiten!".

Eta egin zenuen...

Ene nagusia Narbaitz eta biok joan ginen bai-
mena galdatzera kardinalari. Kardinalak erran
zigun: "Nahi duzue dirua? Ez dut dirurik. Nahi
duzue bedekazioa? Hori ematen ahal dizuet".
Eta gero erran zuen: "Gainera, hori da, xuxen-
xuxen gaurko Erromaren politika. Igorri digute
Erromatik ohar txo bat: hiri handietan mun-
duan, Paris bezalakoean, nahi dute egin deza-
gun Ameriketara egin den politika. Erran nahi
baita, parrokiak egin pertsonalak: irlandesen
parrokiak, polakoak... Zergatik ez hemen
eskualdunenak? Ni konforme nago!". Horrela
lortu genuen parrokia euskaldun bat Parisen.
Baina gero, Baionarat itzulita, Baionan ez zen
parrokiarik haizu. Eskuarak ez zuen parrokiarik
Baionan. Hori izan zen nire txoke handietarik
bat: Parisen zilegi dena, Baionan ez da haizu.
Zergatik? Hemen Frantziak bere kolonia bai-
tauka Baiona! Eta Elizak onartzen ditu horiek.
Gaur oraindik, Frantziako Eliza Frantziaren

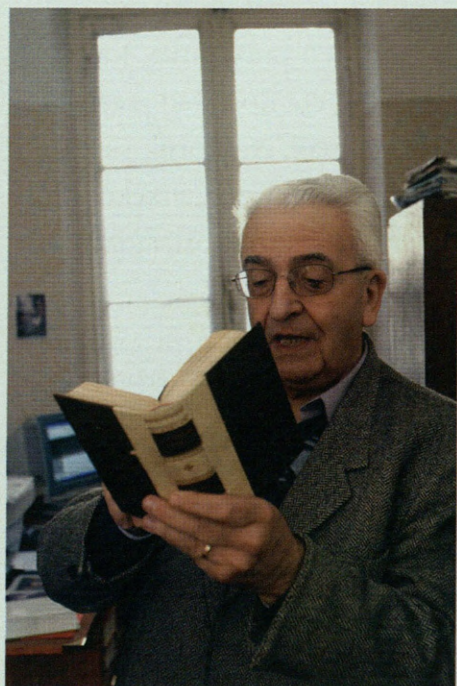

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak,
eta erabil dezagun

geure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Birako Foru
Aldundia
Kultura Saila
Diputación Foral
de Bizkaia
Departamentu de Cultura

gure
artean
euskaraz

Eliza baita, estatuarena! Irakurtzen ari naiz Aita Sainduaren memoriak eta hor ere galdera: Nazioa ala estatua zein da lehenago? Eta han du erantzuna ere: estatua baino lehen inportanteago da nazioa. Hori bera erraiten du Erromak gaur egun: nazioaren inportantzia. Badira nazioak estatu izateko eskubidea lortu dutenak, eta badira nazioak estatu gabe direnak. Hori behar luke Elizak aplikatu, berak!

Bi urte egin zenuen Parisen atzera Baionara itzuli baino lehen, Filosofia eta Historia irakasten eta gazteen kaperau. Hazparden kolejoa sortu zenuen.

Baionatik ibiltzen nintzen Euskal Herri guztian, apezteketan. Eta nire harridura, itzuli eta Parisetik! Han egina genuen eskual etxea, denek haren alde, baina hemen, zer ez zen egin behar! Gure gazteak bazihoazela Parisera, ongi, baina ez ote ziren hemen gelditzen ahal? Egin balute formazioa! Hau zen ene buruan zen gauza bat ezin barkatua Elizari. Familia euskaldunetarik bidaltzen zituzten moja edo apez, eta gero, egiten zituzten estudioak, latina, grekoa... eta, gehienak, amerikanoer edo medikuen semeer

“Eskuarak ez zuen parrokiarik
Baionan. Hori izan zen nire txoke
handietarik bat: Parisen zilegi dena,
Baionan ez da haizu. Zergatik?
Hemen Frantziak bere kolonia
baitauka Baiona!”

De emendatione temporum

“Bada liburu bat Scaligerok latinez idatzia, *De emendatione temporum*. Ez dakit Scaligero aitak ala semeak, biak baitziren. Aita, Nafarroako erreginak ekarri zuen hona, Joana Albretekoa, Nerac-eko gortera. Semea hor sortu zen eta bilakatu zen bera ere jakintsu, eta protestante egin zen. Holandan hila da. Scaligero horietan bat bada, munduko historia kontatzen duena, zein diren munduko nazioak eta horrela. Nik ez ditut horien lanak aski ezagutzen baina bada bat, euskaldunetz mintzo dena, erraiten duena: ‘Diote elkar konprenitzen dutela, baina nik ez dut sinesten’”.

edo alaber egiten eskola. Eta moja edo apez joan ziren eskualdun horien anaia eta arrebak, baserritarak, horiek Parisera, ezer preparaziorik gabe. Beraz, nire ustez, beharrezko zen hemen egitea zer edo zer.

Aitzakia eta estakuru ere izan zuen askok. Hainbat errefuxiatu izan ziren irakasle kolejo hartan... Horrek, gorabehera bat baino gehiago ekarri zizun frantziar justiziaren aurrean 1965ean. Beñat Oihartzabalek dio Frantziako agintariak oldartu zitzaizkiela Hazparneko kolejoan irakasle ari ziren Hegoaldeko zenbait ihesleri, eta zu agerian mintzatu zinela epaitegian haien alde: “Ez baitzen eskandala tipia izan, orduan bereziki, estatuko edo elizako agintarien aitzinean isil eta umil egotera ohitua zegoen Iparralde hartan”.

Bai, auzia izan zen, tribunalean, Baionako katedralaren giblean. Mintzatu nintzen, beste asko bezala: Monzon, Azpiazu, monsinore Larrañaga kaputxinoa...

1974an Kanadara joan zinen. Tesia argitaratu zenuen: *Les droits des peuples à leur identité...* Parisen interesik ez zuen gaia. Hiru urte egin zenituen bertan Kanadan, irakasle. Han zinela utzi zenuen apezgoa...

1976an eskatu nuen oinezko kristau bilakatzea. Hango artzapezpikuari galdatu nion eta ukan nuen hori, baina Baionakoari bidali baitzion nire berria honek nahi zuen firma nezan ez nintzela itzuliko herrirat! Nik ez nuen hori firmatu nahi, ikusten bainuen Kanadan bazirela hiru ministro, apez izan ondoan! Bata, Finantzetakoa, bestea Lanekoa, hirugarrena Justiziakoa. Apez izanak, nik ezagutzen nituenak. Etxera jin eta hara zer ukaiten dudana! Roger Etxegarai baitzen kontu horretan sekretario eta Erroman ikasle izan ginelarik elkar ongi ezagutzen baikenuen, erran nion: “Hara, ikus dezaten, giza eskubideen legea, nahiz Aita Sainduak onartua duen, ez duk oraino heldua Baionako gotzaindegira!” Ez zidan fitsik ihardetsi... Hemen kalonje batek erran zidan ene hitza jan nuela eta ez zuela nahi bere hiletara joan nendin; baina, otoi, otoi bat egin nezan haren arimaren alde. Nik erantzun nion: “Ez dakit zu ala ni joanen garen lehenik, baina hitz ematen dizut eginen dudala otoi, eta ez naizela jinen!” ■

<http://www.argaia.com>
helbidean, elkarrizketa osoa irakurri ahal izango duzu.

«Internetek iturri ofizialetatik edaten duen kazetaritza apurtzen du»

Arantza Goioaga

www.izaronews.com web guneak bi urte daramatza lanean, Euskal Herriko politikaren eta beste hainbat gairen inguruan informazioa emanez eta berau sakonki aztertuz. Kazetariatzat eta politikaren mundua gertutik jarraitzen dutenentzat, Izaronews kontuan hartzeko erreferentzi bat gehiago bilakatu da dagoeneko eta horregatik proiektuaren atzean nor dagoen hobeto ezagutu nahi izan dugu.

Arantza Goioaga atariaren zuzendariak kontatu digunez, Aspaldiko Komunikazioak elkarte kulturalak buruturiko egitasmoa da. Abokatu bat, ekonomista bat eta kazetari ugari dabilta debalde lanean eta publizitateak sostengatzen du ekimena. Euskarria soilik Internet duen komunikabide honi buruzko zehaztasun gehiago ere eman dizkigu Goioagak.

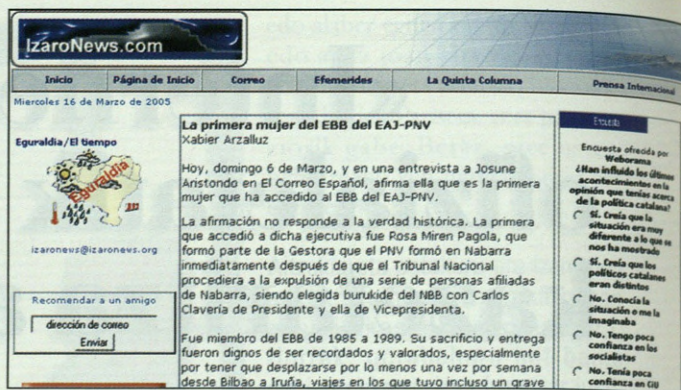
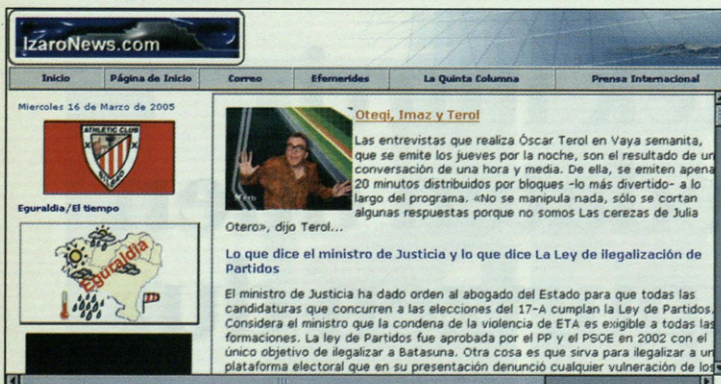
MIKEL GARCIA

Duela bi urte inguru jaio zen Izaronews izeneko komunikabidea. Nondik nora sortu zen berau egiteko ideia?

Jatorrizko ideia ez zen web orria egitea izan. Ez dut istorioa sekula kontatu: duela bost bat urte, kazetaritza munduan genbiltzan batzuk pentsatu genuen ondo legokeela Euskal Herriko berrien agentzia sortzea. Denok uste genuen herri honek daukan gabeziak bat komunikabide propioena dela. Gogor ekin genion ahale-

gin horri, eta zailena ere lortu genuen, finantzazioa. Baina, tamalez, hainbat agintariren erruz egitasmoa zapuztu zen. Botereak ez dauka konfiantzarik kazetari independenteengan, komunikabideak kontrolatu nahi ditu eta kontrolatutako jendea nahi du haien helburuak burutzeko. Oraindik ere uste dut ideia ona zela hura. Kontua da ez genuela proiektua guztiz baztertu. Taldea zabaltzen joan zen eta *Aspaldikoak* izeneko Interneteko foro pribatua sortu genuen. Bertara kazetaritzarekin zerikusirik ez daukan hainbat lagun ere hurbildu zitzaigun, herri honen egoerarekin kezkatuta. Bestalde, Kataluniara egin

genuen bidaiak asko lagundu zigun: beste errealtate batzuk ikusi genituen, Vilaweb eta Tribuna Catalana, esaterako. Beraiangandik ikasi eta lanari ekin genion. Izaronews horrela jaio zen.

Ohiko joera papereko komunikabideek Interneten informazioa jasotzea izan da, baina zuen produktua zuzenean Internetarako egina dago. Zein abantaila ditu horrek?

Interneteko abantailarik nagusia oso azpiegitura gutxi behar dugula da. Gainera, informazioa sarean kontsumitzen dutenek ez daukate inolako arazorik informazio iturriarengana, hau da, gugana jotzeko. Posta elektronikoa oso azkarra da eta lotsatienak ere ausartu ohi dira galdetzeraz, iritzia ematera edo kritikatzera. Batez ere komunikabide tradizionalak Internet kritikatzeko dute, ez omen delako fidagarria, erabiltzen dituen iturriak ezezagunak omen direlako. Onartu egin behar dut gustura irakurtzen dudala nire paperezko egunkaria, kafearekin batera, baina Internetek apurto egiten du kazetaritza tradizionala, soilik iturri ofizialetatik edaten duena, horrek sortzen duen mendekotasunarekin. Gure iturriak eta beste komunikabideenak berdinak dira, baina ofizialetan konfiantza gutxiago daukagu. Gainera, gurea irakurlea internauta da, beste foro eta komunikabideetan sartzen dena eta giroa zelan dagoen esaten diguna. Beraien bidez ere informazioa iristen zaigu eta hori gero egiaztatu behar dugun beste iturri bat da. Ausartenek edo denbora gehien daukatenek euren blog propioa dute. Ezin dutenek hurbilen duten web orriara jotzen dute informazio bila.

Sarreraren gaineko kontrolik ba al daramazue?

Hostalia enpresaren web orriari esker lortzen dugu zerbitzu hori. Gure azken datua [elkarriketaren unean] otsailaren 21eko da: 45.204 sarrera. Errekorra abenduaren 30ean lortu genuen, Ibarretxe Plana Legebiltzarrean bozkatu zen egunean, 60.000 sarrerekin. Ez daukagu kontrol zehatzik eta ezin diogu OJDri ordaindu, diru larregi eskatzen duelako. Baina horrelako datuak garrantzitsuak dira guretzat

Jaio berriari izena

"Berri agentzia sortu nahi genuenean, izenak batetik gure herriarekin identifikatu behar gintuela eta bestetik dimentsio unibertsala izan behar zuela pentsatu genuen. Dimentsio unibertsala 'news'ek ematen dio, denek dakitelako zer den, hemen eta Pakistanen. 'Izaro', berriaz, laburra da, herri honetako leku deigarria, erraz gogoratzen dena. Semeari edo alabari izena ipintzea bezalakoxea da".

eta gure irakurlearen profila izan daitekeenaren arrasto batzuk badauzkagu. Sarrera gehienak lanetik egiten dira eta gehienbat Euskal Herriko internautak dira irakurtzen gaituztenak. Espainiatik ere asko sartzen zaizkigu, eta Estatu kanpotik ere bai, Genovatik edo Aravacatik, adibidez. Dena den, Estatutik kanpoko irakurle gehienak estatubatuarra dira. Diasporako euskaldunek irakurtzen gaituzte eta sekulako indarra ematen digu Australiatik, Txinatik edo Uruguitik mezuak jasotzeko.

Izaronews bezalako orrialde batetan berritze lana bereziki garrantzitsua izango da.

Bai, etengabeko lana da. Bi pertsona gaude bakarrik, baina txandaka egiten dugu lan, etortzen zaigun informazioa web orriara igoaz eta guk sortzen duguna egokituz. Ikuspegi horretatik, web guneak agentzi formatua dauka. Ez daukagu informazioa antolatzeke irizpiderik, etorri ahala igotzen ditugu berriak. Hala ere, oso noizean behin eta oso gertakizun garrantzitsua denean informazio bat lehenengo postuan mantentzeko. Hala, orria ez da berdina goizean, eguerdian eta gauean, eta gure irakurle asko egunean zehar bi edo hiru aldiz sartzen dira aldaketak ikusteko.

Politikari buruzko informazioan oinarritzen da orrialdea. Zein irizpide jarraitzen dituzue?

Informazio politikoa agintzen du herri honetan eta Izaronewsek egoera hori islatzen du, baina edukiak zabaldu nahiko genituzke. Adibidez, interesgarri litzateke herriek beraien gauzak sartu ahal izatea. Vilaweb orrian herri bakoitzak bere espazioa dauka eta hori da duen arrakastaren gakoetako bat.

Dena den, politika da nagusi zuen gunean, gai konplexua beti ere. Objektibitatea bilatzen duzue?

Ez gara ez objektiboak eta ez neutralak. Nor da neutrala baina? Hori bai, egungo egoera ikusita, harro gaude independente izateaz. Ni pertsonalki, zuzendaria izanda, ez naiz inongo alderdiko militante. Eta izanez gero, ez litzateke desgokia izango. Ezin dut ezkutatu aber-

tzalea eta feminista naizenik, ezta giza eskubideen urraketek sutan jartzen nautenik ere. Hori igarri egiten da, jakina. Ez da nola idazten duzun berria soilik, baizik eta noiz, nola eta non kokatzen duzun. Baita ARGIArako egiten didazun elkarrizketa hau ere. Euskal komunikabide asko ez lirakeke gu elkarrizketatzera ausartu ere egingo. Agian gogorra naiz, baina gaurko gure independentzia orain 40 urteko klandestinitatea bezalakoa da.

Independenteak zaretela diozu, baina EAJren sektore kritikoarekin lotu izan zaituztete.

Esan izan da Xabier Arzalluz edo Joseba Egibar Izaronewsen zabaltzen diren hainbat informazio edo iritziren atzean daudela. Egia da Arzalluzek artikulua bat edo beste idatzi izan duela, baina besterik gabe, eta Joseba Egibar prentsaurrekoetatik baino ez dut ezagutzen. Gure artikulua egileren batek agian errazago egingo du bat beraien ideiekin ofizialekin baino, eta ez dago arazorik. Inork esaten badiugu ez duela gure lana gustuko, bere ikuspuntua emateko aukera eskaintzen diogu. Baina ez dute egiten. Honek lehengo galderara garamatza: botereak ez badizu zilegitasunik eman nahi, errua bota eta isildu egiten zaitu. Izaronews guztientzat dago zabalik, batez ere komunikabide ofizialen bozgorailua ez dutenentzat.

Iritzi artikuluek presentzia handia dute.

Egia da Izaronewsen bisita gehien jasotzen dituzten testuak iritzi artikulua direla. Jendeak atsegin du besteek esaten dutena irakurtzea eta gustuko gauza dugu hori. Artikuluak garrantzitsuak dira; politikak agintzen du informazioan eta denek iritzia eman nahi dute. Idazten ez dakienak edo ausartzen ez denak ere argudio berriak ezagutu nahi ditu. Iritzi

“Irakurle internauta daukagu, beste foro eta komunikabideetan sartzen dena eta giroa zelan dagoen esaten diguna. Beraien bidez ere informazioa iristen zaigu”

“Ez dugu iritzi artikuluen kontrolik egiten, bakoitzak nahi duena eta pentsatzen duena idazten du. Ez dugu inoiz zentsurarik erabili, ezta nahi ere”

artikuluak idazten dituztenen artean, zalantzarik ez, ikuspuntu abertzalekoak nagusi dira. Baina pentsamendu guztietara zabalik gaude. Gure kolaboratzaileen artean badaude PSEkoak, IUkoak, PSCkoak eta PPko euskaltzaleren bat. Fitxatu egiten ditugu. Beste herrietako kolaboratzaileak ere badauzkagu eta baita militanteak ez direnak ere. Ez dugu kontrolik egiten, bakoitzak nahi duena eta pentsatzen duena idazten du. Ez dugu inoiz zentsurarik erabili, ezta nahi ere. Garrantzitsua ondo idatzita egotea da, ekarpena egitea, entrenigarriak izatea eta errespetu falta handiegirik ez agertzea.

Beno, errespetu falta pixka bat onartzen dugu. Laburtasuna ere garrantzitsua da beti eta Interneten ezinbestekoa, batzuetan kasurik egiten ez badigute ere.

Zer bilatzen du jendeak eta zer aurkituko du Izaronewsen?

Berri onak bilatzen dituela pentsatzen dut, beraien iritziekin bat datozen iritziak edota kontrako iritziak hausnartzeko, komentatzeko edo haserretzeko. Egunean gertatutakoaren gaineko laburpen irakurterraza nahi dute eta guk hori eskaintzen diegu. “Ia separatista hauek zer esaten duten” bezalako jarrerekin sartzen denik ere bada.

Zein erronka du orain Izaronewsek?

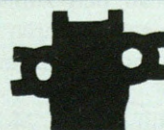
Euskarazko Izaronews egitea da gure asmoetako bat, desberdina, baina antzeko diseinu eta edukiekin. Edo ingelesezko orria. Ideia asko ditugu: atal gehiago sortzea, euskal kultura sustatzea, euskal diasporaren errealitatea zabaltzea, lekuko informazioa ematea, gure irakurleek beraien blog propioa ipintzeko espazioa eskaintzea... Dirua behar da eta pixkanaka goaz. Orain arteko ibilbidearekin oso pozik gaude. ■

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia
Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

gizarte ekintza

Joxe Aranzabal ezaguna zen lehendik ere zenbait zirkulutan. Komunikazioaren esparruan, esate baterako, izena aspalditik zuen lortua: besteak beste, *Arrasate Pressen* sortzaileetako bat eta lehenengo zuzendaria izan zelako. Baina egun batetik bestera, inork beretzat nahiko ez lituzkeen motiboak zirela medio, Joxe Aranzabal ezaguna egin da zirkulu horietatik kanpo ere bai. 2002ko irailaren 11n minbizia aurkitu zioten. Handik lau egunera, *Medikuak esan dit minbizia dudala* izenburuko mezua argitaratu zuen Sustatu weblog kolektiboan. Handik urte bi eta erdira, 2005eko otsailaren 22an, izen bereko liburu hunkigarria aurkeztu du, gaixotasuna mendearen hartu ostean.

JULEN GABIRIA

Minbizia gainditu duen familia

DANI BLANCO

ZITA EGIN GENUEN berarekin. Berarekin eta Bego emaztearekin, eta Miren alabarekin eta Fatima arrebarekin eta Mikel koinatuarekin. Alboan izan dituelako borroka honetan, eta ulertu dugulako minbizia min bizi baina konpartitua dela kasu hauetan, eta gaixotasuna gainditzearen meritua ere bizi-nahi konpartituan oinarritzen dela. Halaxe ikusi dugu, behinik behin, Joxeren kasuan: bere familiako kide guztien artean indarra eginez, euren bizi-nahi itzelari esker, denen umorearekin osatu dela Joxe Aranzabal.

Orain lanera bueltatu da Joxe, Mondragon Unibertsitateko HUHEZI Fakultatera. Hori gutxi ez eta egunero idazten du bere blog pertsonalean (www.goiena.net/blogak/

faroa): gustura ikusten zaio horretan ere. Inoiz edo behin metrosexuala ote den galdetu dio bere buruari, eta ez gara gu izango baietz edo ezetz esango dugunak: baina, dudarik gabe, argi dagoena da teknosexuala, behintzat, badela.

Orain hitzaldiak ematen ari da, liburua aurkeztan. Ordenagailuan gordeta dituen argazki batzuk erabiltzen ditu horretarako, pantaila batean proiektatuta. Baina Joxek egiten du berba aurkezpen horietan, inoiz ez ingurukoek. Guk familia elkartu dugu eta grabagailua ahoan jarri diegu emazteari, alabari, arrebari eta koinatuari, eta Joxeri berari ere bai. Denon artean, gaixotasunak iraun duen bitartean sortutako argazki albuma errepasatu dugu.

1. ARGAZKIA: Ospitalean

2002ko uda-oste hartan, barean mina sentitzen hasi zen Joxe. Handituta zeukan sabelaren ezkeraldea. Galdakaoko ospitalean ez zuten zalantzarik egin: linfoma bat zen, minbizi mota bat.

Begok hartu du hitza egun haietako aldartea deskribatzeko: "Lehenengo eguna izan zen gogorrera. Jakin arte zer zeukan, mamu eta beldur guztiak bueltaka zebizkion, baina nik gauza bat neukan buruan: banekien handik irten egingo ginela, eta halaxe esan nion, denbora gutxian bere alboan izango nintzela".

Joxek ere argi dauka gaixotasunaren izena jakin arteko uneak izan zirela latzenak: "Inork ez zidan ezer esaten, baina sumatzen hasia nintzen zerbait potoloa zegoela han...". Gero, Rojas Marcos psikiatra-ren liburu bat irakurrita, sendatzen lagunduko zion zerbait deskubritu zuen: "Hark zioenez, horrelako zartada bat jasotzerakoan mamuak geratzen dira norberaren inkontzientean, eta komeni da mamu horiek ateratzea. Hasten bazara mamu horiei buruz berba egiten edo idazten, mamuak beheko planotik goikora eramaten dituzu, plano arrazionalera, eta plano hori kudeatzea errazagoa da".

Eta, jakina, Joxeren jarrera baikorrak familia ere kutsatu zuen: "Ikustean gaixoak erabaki duela zezena toreatzea eta ikustean bera baikor dagoela, ingurukoek ere errazago dugu jarrera positiboagoan egotea", dio Begok.

2. ARGAZKIA: Ilea mozten

Joxek aitortu duenez, "berez une dramatiko samarra izan daitekeena, ilea moztearena, gurean festa izan zen". Begoren ahizpak,

"Ez da gauza bera
kirolari bat
ikustea burusoil edo
gaixo bat
ikustea burusoil"

BEGO

Bego eta Aitor
Joxeren ondoan
daude, ospitalean.
Ezkerreko
argazkian, Idoia,
Joxeren koinata,
ilea mozten ari
zaio.

Idoiak, egin zuen ile-moztaile lana, eta mugarria izan zen egun hura: "Hobe da ingurukoei abisatzea ilea moztu egingo duzula, ze norbera lasai doa ilerik gabe, baina jendea inpresionatu egiten da bat-batean egoera hori aurkitzean, gaixo bat ikusten duelako". Alde horretatik,

Begok klabeetako bat eman du, gure gizarteak zelako tabuak eta beldurrak dituen deskribatzerakoan: "Ez da gauza bera kirolari bat ikustea burusoil edo gaixo bat ikustea burusoil".

Miren lagunekin zegoen egun horretan. Aita beregana joan eta txanoa kendu zuen kolpean. "Lagunak galdezka hasi zitzaizkidan: baina noiztik dago horrela zure aita? Gero, apurka-apurka, ohitu egin ziren". Baina hasierako sustotik harago, Miren ez omen zen beldurtu, lagun baten neba gaztea ere minbizitik pasatua zelako "eta banekien zelan sentitu zen, ze, gainera, gero arin eta indartsu irten zitzaion ilea".

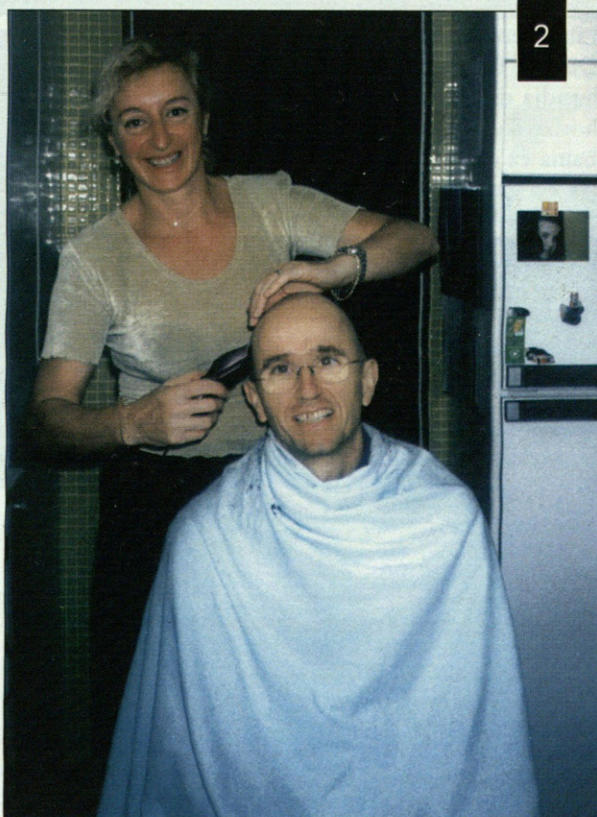
3. ARGAZKIA: Gazteena eta zaharrena

"Esteñibar baserrian gaude, ama, aita, amama eta ni", dio Mirenek. Familiako gazteena eta zaharrena agertzen dira bertan, eta batari zein besteari minbiziaren berri ematea une kritiko eta garrantzitsua izan zen.

Mireni amak azaldu zion, goiz batean, ohetik jaiki berri: "Aitatxo gaixorik dago: ospitalera joango da, tratamendu gogorra jasoko du, ilea jausiko zaio...". Kontakizuna latza eta hunkiga-

AITOR LARRANAGA

BEGO LARRANAGA

ria da: zelan esaten zaio ume bati aita oso gaixorik dagoela? "Negar egin zuen —dio Begok— eta lehenengo galdera egin zuen: 'zergatik nire aita-txo?' Erantzun nion hori ez dagoela gure esku. Esan nion ume batzuk Afrikan jaiotzen direla eta bera hemen, edo ume batzuk itsu jaiotzen direla eta ezin dituztela koloreak ikusi". Negar batzuk, beldur batzuk pasatu ostean, etxeko emakume biek hartua zuten erabakia: "Gogor egongo gara aitaxo animatzeko eta aitaxori laguntzeko".

Amamari, Joxeren amari, Esteñibarren esan zioten, geroago azalduko dugun moduan.

4. ARGAZKIA: Joxe burusoil

Liburuko azaleko argazkia da, Joxe Felix Diaz de Tuesta lagunak ateratakoa. "Indar handia dauka —dio Joxek— eta niretzat horixe ikusten da hemen: gaixo bat dago, baina ez gaixotasunaren menpe dagoena, bai-zik eta gaixotasunari aurre egiten diona".

**Bego, Miren, Paula
eta Joxe
Esteñibarren.**

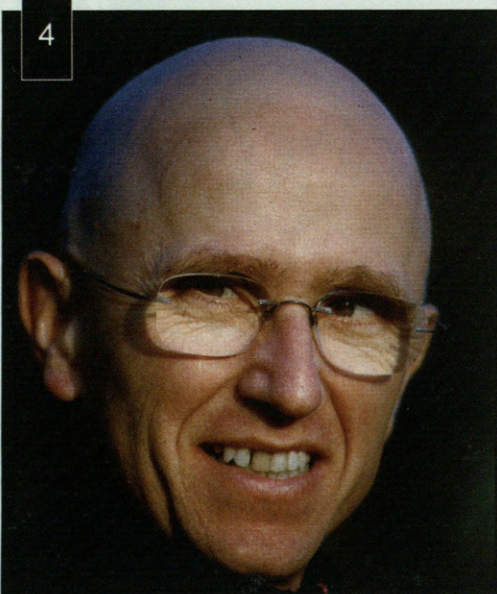
Orain, Joxek
arrebaren odola
dauka: lehen A+
zeukan eta
orain O-

5. ARGAZKIA: Fatima

Joxeren arreba gazteena da Fatima, Esteñibar baserriko andrea. Joxek haren hezur-muina jaso zuen 2003ko udan, mini-alotransplantea eginda: "Egin beharreko zerbait zen. Niri tokatu zitzaidan, eta gustura egin nuen", aitortu du Fatimak. Emailak eta hartzailak genetikoki berdinak izan behar dute, eta baldintza hori betetzen duen pertsona bat aurkitzea, batzuetan, nekeza izaten da. Begok azaldu du suerte bat izan zela Fatimarena: "%25ak baino ez du lortzen emailak bat familia barruan, gainontzeko guztiek kanpoan begiratu behar dute". Eta, jakina, sendatzeko aukera gutxiago dute.

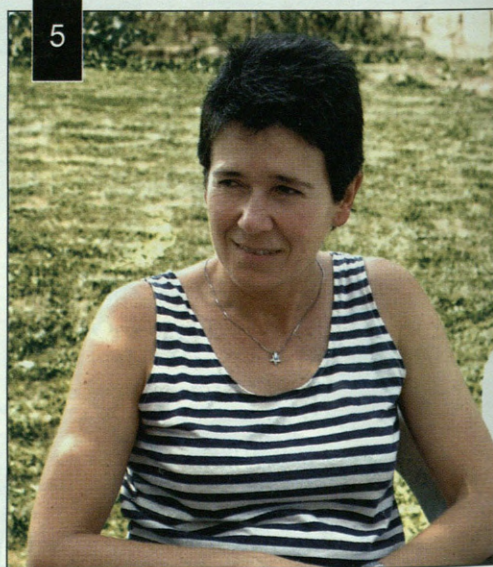
Bost bat orduraz etzanda, bi besoak lotuta egon zen Fatima, "batetik odola atera eta bestetik bueltan sartzen zidaten nire odola, bueltaka, zirkuitu batean bezala". Tartean makina bat, "bereizten dituen zelula berezi horiek, eta beste guztia bueltan doa emailarenera", azaldu du Joxek.

4

JOXE FELIX DIAZ DE TUESTA

5

AITOR LARRANAGA

Orain, Joxek arrebaren odola dauka: lehen A+ zeukan, eta orain O-.

6. ARGAKZIA: Joxe Valdecillako bakargelan, Anarekin hitz egiten

"Eta hor nengocela, Miren zegoen Lizarran, eta Mirenek egunero deitzen zidan telefonoz, ezta Miren?", galdetu dio aitak alabari, Santanderreko Valdecilla ospitaleko bakargelaren argakzia agertu bezain pronto. "Eta horrela ikasi nuen aitaren sakelako telefonoaren zenbakia buruz", erantzun du Mirenek.

2003ko uda zen, bero ikaragarria egin zuen hura. Joxek guztiz isolatuta eman zituen 15 egun, gelako airea berritzeko tresna zaratzatsu batekin egunero: "Gehiago entzuten zen kanpoan barrukoa, barruan kanpkoa baino. Gela horren isolatzeko modua gainpresioa zen. Makina hark ez zuen airea zurruputzen, baizik eta alderantziz: aire garbia sartzen zuen, zirrikituetatik sar zitekeen aire apurra uxatuz", esan du Mikel koinatuak.

7. ARGAKZIA: Esteñibar

Mikel eta Fatimaren bizileku den Esteñibar base-riak zeresan handia izan du Joxeren sendatze-prozesuan. Mikelek berak hartu du hitza: "Intxaurpe horrek asko izango luke esateko, esateko gai balitz. Bazkari, otordu eta egonaldi luzeak egin ditugu hor, patxadaz jarrita. Tokia eta eszenatoki egokia izatea oso inportantea da, gauzak gerta daitezten edo bilakera bat izan dezaten. Intxaurpe hori oso aproposa izan da gauzak normaltasunez bilaka daitezten, patxadaz eta txori-kantuen artean".

Tartean dago Salem ere bai, Mikelen koinatua: "Joxerena ondo amaitu da, baina Salem bidean geratu da". Hilabete gutxi dira minbi-ziak eraman zuela.

Joxeren ama ere protagonista izan zen eszenatoki horretan bertan: mahaitik aparte eraman eta semearen gaixotasunaren berri eman zioten. Paula Mendizabalek, Joxeren amak, 85 urte, ezin hobeto hartu zuen: "Zer esango dut ba? Bera horrela ikusita, ni ere konforme nago". Irudi hori buruan gordeta dute denek: tragedia izan zitekeenari beruna kendu zitzaionekoa, hain zuzen.

8. ARGAKZIA: Txoritokia

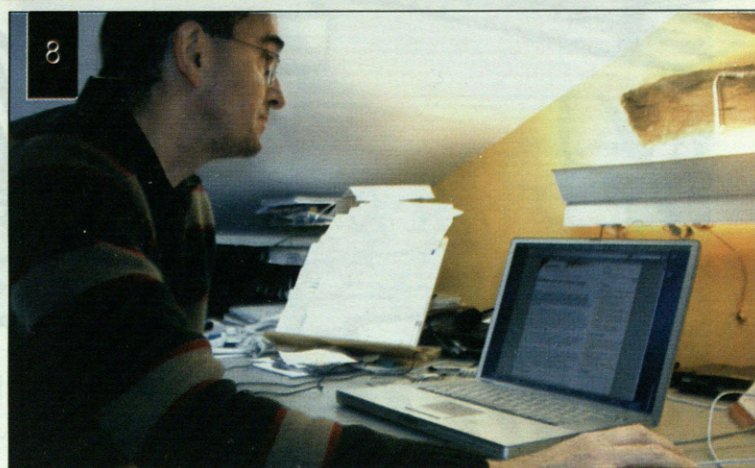
"Hamar metro koadro baino ez ditu, eta ezinbestean jarrita egon behar da bertan, sabaia oso baxua duelako", dio Joxek: "Hala ere, sekulako etekina atera diot leku horri, leiho handi bat izan baita niretzat, munduari begiratzeko. Hor dauzkatzat ordenagailua, faxa, eskane-rra, inprimagailua eta telefonoa, eta, beraz, hor konektatzen naiz munduarekin Internet bidez. Lasai esan dezaket txoritokia dela zilbor hes-tea, munduarekin lotzen nauena. Txoritokian idatzi nituen artikulua guztiak Sustatun argitara-

AITOR LARRANAGA

BEGO LARRANAGA

AITOR LARRANAGA

tzeko, eta hor jasotzen nituen irakurleen erantzunak. Hortaz, txoritokia izateaz gain, mintzato-ki ere izan da niretzat etxeko teilatupea".

Hortik, txoritoki horretatik hunkitu gintuen Joxek, 2002ko irailaren 15ean Sustatun mezu hura aurkitu genuenean: *Medikuak esan dit minbizia dudala*. Txoritoki horretatik ematen du argia bere Faroak ere. Txoritoki horri esker ere sendatu da Joxe. Baina Mirenek oso argi dauka: "txoritokia txukundu egin behar da, aita!". ■

Arisko Urmeneta

Aurelia Arkotxa

IDAZLEA

Geografia sekretuzkoak

Luzaz uste izan dut mapendako dudan maitasuna hamabi urte inguruan sortu zitzaidala Hendaia kolegio publikoan, Madame Contik historia eta geografiako kaiserren apaintzeko egiten zizkigun gomendioen medio hain justu.

Prehistoriako lekuak, erromatar inperioaren zabaltasuna, barbaroen inbasioak, Niloko ahoak. Marraztu nituen mapetarik zerbait gelditua zitzaidan oroimenean. Arkatz-kolore ederrekin koloreztatzen nituen itsaso, ibai eta lehorrak. Kaierrak atxikiak izanez, berriz kausitu ditut itsasoen zeru-urdinak, kosta bazterretako uhinen ondulazioak, lurraldeen gorrantzak. Memorioak ez ninduen sobera traditu. Ordea, nehorik ez jakinki, inkontzientek sekretuki gure baitan marrazten dituen kontinenteen zinezko izenak.

Madame Contirendako hain aplikatuki marraztatzen nituen mapen gibelean bertze batzuk baziren altxatuak. Ustekabekoak. Faraoien denborako Tebas eta Abou Sinbelek lekuen azpian, bertze leku batzuk. Ene bizi propioari lotuak.

Bi aitatzien historia ezabatuak. Bi mape-tan. Mapetan ttipiena betidanik begien aitzinean ukana nuen eta aspalditik liburutegiko apal batean kokatua. Ez nuen ia ikusten ere hain zitzaidan etxekoa. Higatua, bitan doblatua izana, izkina batetik urratua. 1936an, gerla deklaratu zen bezain laster, Baztango aitatzik peñen azpian, zurubiz bakarrik lortu zitekeen harpe batean, gordea. Erreketeen eta Falangisten beldurrez. Gipuzkoa eta Zuberoa bluez, Araba eta "Laburdi" berdez, Bizkaia eta "Nabar'a" hori hitsez. Eskuinetik probintzien ikurrak.

Mapa horrek orientazio arazo batzuk sorrarazi zizkidakeen haurtzaroan, pentsatzen dut, eskolan nehoiz ez baitziguten horrelako maparik bazela ere aipatzen. Bigarrena ustekabetan berriz atzemana dut. Luzaz alferrik bila ibili ondoan. Amets eginarazten zidan anitz. Gazte zelarik Argentinara bizitzera joan zela Bizkaiko aitatziren paperetarik datorkit. Ttipia nintzelarik Ameriketara nola urte bila ibiltzen zen kontatzen zidan eta ere nola zapaten sokak sugen larruz egiten zituen.

GAIZKA IROZ

Barra herri berriaren sorkuntza anuntziatzen da letra kapitaletan eta gorritz: *Zona agrícola y ganadera, fértil y rica, estratégicamente situada entre Olavarría, Laprida, Pringles, Tres Arroyos y Juárez*. 1912ko abenduaren 15ean salduko direla partzelak eta herriaren inguruan ganaderiarendako on izanen diren 2.891 hektarea. Bidaia-riren trena lehen aldikotz abenduaren lehenean jarriko dela martxan. Kolonoak ez daitezene gal, mapa tipiagot bat, borobila, Juan. E. Barra Argentinako eskualde zabalago batean era-kusten duena. Funtsean, aski litzateke geltokiaren izena ezagutzea. Geltokiaren inguruan eraikiko baita herri berria. Buenos Airesetik Bahía Blanca doan trenbidea hartu behar da. Arrow geltokitik ipar sartaldean ateratzen den burdinbideari jarraiki gero bukaeraraino. Azken geltokiraino joan: han da Juan. E. Barra. Maparen gibelean, pioneroek sortuko

Mapa horrek orientazio arazo batzuk sorrarazi zizkidakeen haurtzaroan, pentsatzen dut, eskolan nehoiz ez baitziguten horrelako maparik bazela ere aipatzen. Bigarrena ustekabetan berriz atzemana dut. Luzaz alferrik bila ibili ondoan. Amets eginarazten zidan anitz. Gazte zelarik Argentinara bizitzera joan zela Bizkaiko aitatziren paperetarik datorkit. Ttipia nintzelarik Ameriketara nola urte bila ibiltzen zen kontatzen zidan eta ere nola zapaten sokak sugen larruz egiten zituen

duten herri berriaren plano kadastrala. Herria, alorrak, azienda lekuak. Herria: lauki kuadrikulatu bat, Juan. E. Barra geltoki ikaragarriak trebesatzen duena. Bertikalki sei karrika, zabaleran hamar. Gurutzegrama handi bat balitz bezala. Telegrafoetxea, eliza, bi eskolak—mutikoendako eta neskendako—udala eta komisaldegia. Inguruan, beste bi ibilbide herri osoari itzulua ematen diotenak. Urrunago oraino, aziendendako hazteko diren eremu gaitzak.

Aitatzien bi testamentuak. ■

Ioan Zaldúa

IDAZLEA

Kontsumoko euskal literaturaz

Edo, hobeto esanda, kontsumoko euskal literaturako liburuen –balizko– egileak ahaztu beharko ez lituzkeen hamaika aholku praktiko. Hauek:

1. – Kontsumo-literaturako autore abilak idazten izugarri disfrutatzen duela aldarrikatuko du beti. Inoiz orrialde zuriaren bertigoia sentitutakoa izan arren, ez du horri buruz tutik ere aipatuko, eta idazketa eta plazera gauza bat eta bera direla defendatuko du, "nire kasuan behintzat" zuhur bat gehituz –aukeran–: argiki aldendu behar du idazle gris eta sufritzailearen eredu patetikotik, guztiz antikomertziala baita.

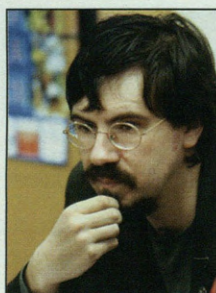
2. – Kritikariengandik edota beste idazleren batengandik erasoren bat –zeharkakoa edo zuzena– helduz gero –eta helduko zaizkio, horretaz ziur egon daiteke–, saldukako edizio eta liburu-aleen kopuru zehatzaren gaineko informazio osoa izango du eskura eta, noski, behar den unean erabiliko du, publikoki beti ere.

3. – Teoria literario-soziologiko sendo batean oinarrituko du bere lana: adibidez, euskal irakurlea gauza tristeak irakurtzeaz eta batik bat nobela terroristez nekatuta dagoela defendatuz, edo Barbara Cartland bezalako idazle prestigiotsuen idazketa-dekalogoaren egokitzapen "jatorren" bat garatuz –iturria aipatu gabe, jakina–.

4. – Nobela berria eraikitzeak unean formula bat erabiliko du idazleak: adibidez, [thriller-a + umorea + sexua], ala [sexua + thriller-a + maitasuneko istorioa], ala [trama historikoa + sexua + thriller-a], eta abar, eta abar. Sexua, nola ez, heterosexuala izango da beti, eta ez du barne hartuko bagina-koitotik haratagoko praktikarik –fellatioren bat onar daitekeen arren, beti ere halako eszenen %10a gainditzen ez duten heinean–.

5. – Kritika Sarietan, Euskadi Sarietan eta, oro bat, Akademiako Jarduera Gorenetan hartaz gogoratzen ez direla-eta, garrazki eta maiz protesta egin dezake euskarazko kontsumo-literaturako liburuen balizko ekoizleak: asko saltzea ez baita nahikoa, lagunak, errekonozimendu eta prestigioarekin batera ez badatoz. Dena dela, lasai egon daiteke gure egilea: ondo dago kexatzea, egiten jarraitu beharra dagoen zerbait da, baina iritsiko da eguna, zantzarik ez izan, kontuan hartuta joan den urtean AEBtako National Book Awards –ordura arte– prestigiotsuetako sarietako bat Stephen King-i eman ziotela. Esperantza ez da inoiz galdu behar.

6. – Izan ere, norbere buruarekin eta prentsarekin

ALBERTO ELOSEGI

behin baino gehiagotan erabili beharko duen esaldi honen aldaeraren bat prest edukiko du beti, hots, "asko saltzea ez da literatur maila apalaren sinonimo". Konbentzimendu handiz esan behar bada ere, ez da derrigorrezkoa esaldi horren zehaztasunean sinestea.

7. – Edonola ere, kontsumoko literatoaren goiburu nagusia, gaitzespenen aurkako azkeneko baliabidea –edo aurrenekoa: ikusi behar–, hauxe izango da: "zenbat buru, hainbat aburu". Latinez botaz gero, dotoreago geratzen da: *De gustibus non*

est disputandum.

8. – Egia da geroz eta gehiago jorratzen dela, eta jorratuko dela, baita gure literaturan ere, "nazioarteko best-seller eredu" delakoa –baina beldurrik gabe "estatubatuarra" izenda dezakeguna–, Follet, Clancy, Brown eta enparauen estilokoa –Morillo edo Ladrón Aráñen lan batzuetara hurbiltzea besterik ez dago–, baina idazleak gogoan hartu behar du hori ez dela oraindik bide bakarra Euskal Herrian kontsumo-literatura egiteko. Izan ere, interesgarriagoa izan daiteke, alde horretatik, institutuetako, ikastoletako eta euskaltegiatako irakurleko kaitiboari zer irakurtarazten zaion ikertzea. Merkatu-azterketa alor horietatik hastea komeni zaio, beraz, balizko kontsumo-literaturako idazleari. Oraingoz behintzat.

9. – Kontsumoko literaturaren munduan murgiltzeko prest dagoenak ez luke sekula santan ere aitortu behar bere benetako gustu literarioak zeintzuk diren, edo are ez dituela ere: horni dezala editoreak idazle eta titulu zerrenda onargarri eta homologagarri batez. Zer esanik ez, kontsumoko literatura egiten duenik ez du onartuko, ezta ere: literatura bat

eta bakarra dela defendatuko du eta, kontrakoa botatzen badiote, zerrenda honetako 7. aholkua aplikatzera joko du.

10. – Didaktismorantz lerratzeak ez luke batere izutu behar gure idazlea; are gutxiago, kontsumo-literaturako ekoizleak baliabide horren erabilera haize alde duela esatera ausartuko ginateke. Are Pako Aristik eta Kirmen Uribek inoiz egiten badute, haien azken aldiko testuetan, zergatik izango dio gure egileak beldurrik Paulo Coelhoen edo Jorge Bucayren ikasbideei jarraitzeari –besteak beste–?

11. – Azkenik, kontsumo-literaturako liburuen –balizko– euskal idazleak gogoan hartu behar du bere nobela ez duela zertan euskaraz idatzi ere eta, nahi izanez gero, eskuizkribua frantsesetik edo –batik bat– gaztelaniatik itzuliko diotela inolako arazorik gabe, Toti Martínez de Lecearen azkeneko foilletoi historikoaren arrakastak argi eta garbi utzi duen bezala. ■

Julen Garate

GIPUZKOAKO INDEPENDIENTEAK HAUTESLE ELKARTEKO BOZERAMAILEA

Benetako parte-hartzea

Herriarren hitza errespetatu, hiritarren Europa edo antzeko leloak darabiltzate aspaldian alderdi politikoek. Zuek sinesten al diezue? Nik ez. Oraingo honetan ere hauteskundeetan "demokrazia parte-hartzailea" esaldia behin eta berriro erabiliko dute, baina apirilaren 17a pasatzen denean, berriro "herriarren ordezkari" bihurtuko zaizkigu lau urte luzeetarako.

Nire iritzi horrekin pertsona ugarik bat egingo zuelakoan, Gipuzkoan hautesle elkarteak sortzeari ekin nion. Baina lagunok, zeinek egiten dituzte legeak? Beraiek, eta ondorioz hautesle elkartearen kasuan hautesleriaren %1a lortu behar da aurkezteko, ia 6.000 sinadura. Batzuk ez dela asko pentsatuko duzue, baina baldintzak ere ez dira edonolakoak: sinadurak notaritzan, hauteskundeak deitzen direnetik 15 egun bakarrik dituzu —beraiek pasa den urtetik kanpainan egon arren—, sinadurarako inpreso ofizialak ezin izaten dira lehen egun horretarako lortu eta abar. Baldintza-traba guzti hauekin parte-hartzea bultzatu nahi dute ala beraiek bakarrik aurkezteko baldintzak zehazten dituzte?

Gezurti guzti hauek bere benetako aurpegi azaldu beharko dute edo bere jarrera aldatu. Gaur egun oso erraza da herriarren iritzia zein den jakitea, hona adibide batzuk:

– Basetxeako azken irabazlea hautatzeko 18.000 dei izan omen ziren ordu pare batean. Nik ez nuen deitu, baina Abiadura Handiko Trena egin ala ez proposatzen badidate, oraintxe bertan erosiko dut ez daukadan mobila, politono edo sonitonoa.

– Donostiako U2-ren kontzerturako 40.000 sarrera lortzeko jendeak 24 ordu edo gehiagoko egonaldiak egin ditu. Pasaiako Superportua egin ala ez erabakitzeko zein ilarratan jarri behar da?

– KZ Guneak herriz herri zabaltzen ari dira, posta elektroniko pertsonalizatu eta guzti eskainiz. Jaurlaritzako aurrekontuetarako bozketan nire bozka horrela bidali nahi nuke, beti ere Atutxa jaunarekin adostuta, ez dezagun bozkatzerakoan azken orduko arazo teknikorik izan!

Baina, agian, politikoei enpresen egiturak gehiago gustatzen zaizkie eta horren arabera antolatu beharko dugu parte-hartzea. Jaurlaritza inguruko edozein enpresa handiena edo

L. O. / ARGAZKI PRESS

handienetakoa izango da. Nola hartzen dituzte BBVA, Kutxa eta edozein enpresak erabaki garrantzitsuenak? Urtero egiten den batzar orokorrean. Ni Jaurlaritzako akziodun banaiz, akzio horrekin neuk nahi dudana egitea nahi dut, gutxiengoaren taldean egon arren neure iritzia eman nahi dut aldioro. Ahal bada egunero, ezin bada urteroko batzar orokorrean. Bilbao Exhibition Center proposatuko nuke lehen batzar orokorrerako. Ez bagara sartzen toki itxietan, aire librean, Salburuaren aukera ez dut baztertzen.

Hautesle elkarteak osatzeko bigarren arrazoi nagusia "gatazka politikoa" izango litzateke. Ez gatazka konpontzeko, horren aitzakia-rekin bidean gelditzen diren gai sozialei benetan duten garrantzia emateko baizik.

Nik aurten saiakera bat egin dut gizarte mugimendu eta norbanako batzuekin harremana izanaz. Gehientsuenak ideiarekin ados zeuden, baina egitasmoak ez du aurrera egin.

Nik ez dut etsi, eta hurrengorako prestaketetan hasi naiz.

Azken bi adibideak, berdintasun eta lur zoruen legeak, horren adibide garbiak dira. Nire ustez bi lege hauek Ibarretxeren plin-plana adinako garrantzia daukate, garrantzitsuagoak ez badira. Lege horiek onartzeko "autodeterminazioa" badaukagu. Berdintasunaren legea inor gutxi konturatu gabe onartu dute eta lurzorua onartu gabe gelditu da hauteskundeekin gehiago pentsatzen zutelako.

Guzti honi aurre egiteko modurik eraginkorrena Legebiltzarrean egotea izango litzateke. Nik aurten saiakera bat egin dut gizarte mugimendu eta norbanako batzuekin harremana izanaz. Gehientsuenak ideiarekin ados zeuden, baina egitasmoak ez du aurrera egin. Nik ez dut etsi, eta hurrengorako prestaketetan hasi naiz. Inork informazio gehiago nahiko balu, bidali mezu bat gipuzkoakoindpendienteak@hotmail.com helbidera. Baten batzuk estutu baietz! ■

LIPOREKIN
Juan Mari Arregi

ANALISTA EKONOMIKOA

"Pribilegiadunen" merkataritza ordutegiak

S

indikatuak ukatu eta sektoreko langileek hainbat mobilizazio egin arren, EAEko hirukoak legegintzaldia itxi aurretik burututako azken ekimena dendak igande eta jaiegunetan gehienez zortzi aldiz ireki ahal izatea zehazten duen dekretua izan zen. Arloko sailburuak, Ana Agirrek, adierazpen gogorak egin zituen sektoreko langilearen aurka, inolako lotsa izpirik sentitu gabe, "pribilegiatu" hutsak direla esanez. "Pribilegiatu" horiek soldata eskasak dituzte, lan prekarietatean bizi dira eta aurrerantzean igande eta jaiegunetan lan egin beharko dute, horrela sektoreko langile orok gizarte eta familia bizitzarako duen eskubidea urratuz. Agirre sailburuak sei zifrako soldata, auto ofiziala eta zereginik gabeko asteburuak dauzka... prest egongo ote litzateke egungo lana utzi, dendari kargua hartu eta igande eta jaiegun batzuetan lan egiteko? Probokaziorik ez, mese-dez.

Hortaz, gobernuko hirukoaren erabakia merkataritza ordutegien liberalizazioaren lehen urratsa da. Horrela, agerian gelditu da berriz Ibarretxe eta sailburuen filosofia neoliberala, ez bada kapitalista, merkataritza enpresa handien zerbitzura. Bost axola zaie milaka langilek igande eta jaiegunetan lan egin behar izatea, kontuan izan gabe horrek langi-

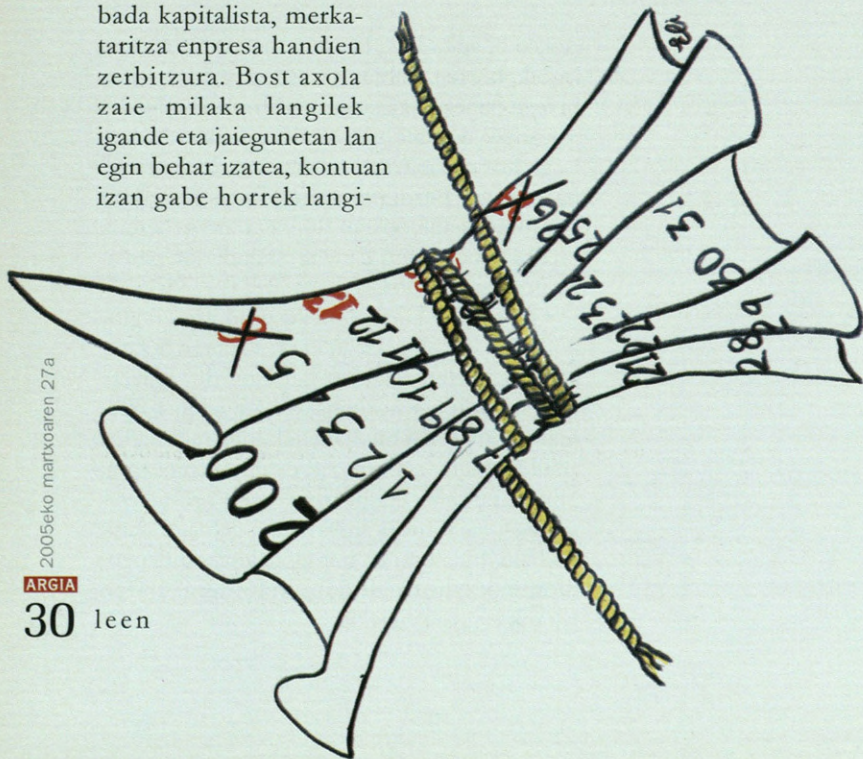
DANI BLANCO

familia eta bizitza sozialean duen eragina. Bost axola zaie saltoki txikiek merkataritza-gune handiekin ezin lehiatu eta zenbait kasutan atea behin betiko itxi behar izatea. Bost axola izan zaie ezusteko erreakzio naturala eta gehiegi ere ez dira arduratuko halako probokazioen kalteak ordaindu behar dituzten langileek mobilizazio are erradikalagoak egiten dituztenean. Ardura bakarra saltoki handien interesari behar bezala erantzutea izan da, asko baitira euskaldunon lurraldean batzen diren enpresari handi eta multinazionalak. Negozio ezin hobe, betikoentzat, EAJ, EA eta EB taldeez osatutako Gobernuari esker. Gerora, beti bezala baita ere, Gobernu berbera izango da kaltetutako langileen ekintzak gaitzetsiko dituen. Jakina, ez du gogoratuko berau dela, hirukoak, probokazioen sortzaile nagusia eta benetako erantzulea.

Agirre sailburuak sei zifrako soldata,
auto ofiziala eta zereginik gabeko
asteburuak dauzka... prest egongo ote
litzateke egungo lana utzi, dendari
kargua hartu eta igande eta jaiegun
batzuetan lan egiteko?

CONFEBASKEN PROBOKAZIOA. Confebask patronalak urte honetako negoziazio kolektiboetarako bidaia orria aurkeztu du jadanik. Sindikatu eta langileentzako probokazio hutsa da. Hasteko, lanal-

dia murriztearen aurkakoa eta soldata aurreikusitako inflazioaren gainetik igotzearen aldekoa da. Justifikazio gisa nazioartea aipatzen dute, euren estrategiarako interesgarria den oro bertatik hartuz. Eta ahaztu egiten dituzte euren enpresek azken urteetan poltsikoratu dituzten milioi askoko mozkinak. Sindikatuek emandako erantzunaren arabera, aukera bada lanaldia murriztu eta soldatak igotzeko. Isilpean gordetzen dute azken zazpi urteetan lan-kostuak %56,7 igo zirela, enpresa-etekinak %155,5 handiagoak izan ziren bitartean. Bankuek eta aurrezki kutxek %20ko hazkundea izan zuten 2004ko mozkin izugarrietan eta euskal enpresa askok ere halako portzentaia hurbil izan zuen. Confebaskeko lehendakari eta BBVA-ko aholkulariak, Roman Knöör jaunak, primeran daki hori guztia, izan ere, urtero milioi askoko diru-sarrera ikaragarriak egi-

Egungo nekazaritza-politika ez da
ekoizleen aldekoa, izan ere,
produktuak eta merkatu handiak
lehenesten baititu... Bertako sareen
edo multinazionalen alde egin
aukeratu beharra dago, nahiz eta
azkenok izen euskalduna izan

ten baitizkio finantza-erakunde horrek. Eta aurtan inflazio-kostuari dagokiona baino askoz gehiago jasoko du!

Halako probokazioak eteteko modu bat baino ez dago: sindikatuak, alderdi politikoak eta gizarte-mugimenduek bat egitea patronalaren aurkako estrategia bateratuak bideratzeko. Patronal kapitalista eta basatiak ez baitu beste xederik posible irabaztea ez denik, langileen prekarietate eta lan-malgutasunaren truke, eta langilearen eskubideak urratuz.

EUSKAL NEKAZARITZA ETA ABELTZAINEN BORROKA.

Euskal nekazaritza desagertzen ari da —hainbat baserritarren "heriotza" eta ustiapen eta lanpostu ugariren galera dela eta—, Europatik ezarri eta Gasteizko eta Nafarroako Gobernuak garatu eta babesten dituzten laborantza-politiken ondorioz. Azken aldian, kaleetan ikusgai izan dira Hego Euskal Herriko nekazari eta abeltzainak, EHNE eta NNE (UAGN) sindikatuarekin batera, zenbait kamioi frantsesi Urnietako Iparlateko instalazioetarako sarbidea oztopatu nahian. Zertarako? Frantziar estatutik eta Europa osotik datozen esne inportazioak salatzeke, izan ere, "jatorriz bertakoak baino merkeagoak direnez" industriak produktuaren prezioa jaitsi nahi baitu. Halako politiken bitartez, euskal nekazarien sindikatuen arabera, Iparlatek Euskal Herriko ustiategi bat itxiarazten du egunero. Era berean, argi utzi dute egungo nekazaritza-politika ez dela ekoizleen aldekoa. Botere publikoek produktuak eta merkatu handiak jartzen dituzte ororen gainetik. Ondorioz, Euskal Herriak berezko nekazaritza-eredu bat behar du. Eta horretarako erabaki bat hartu beharra dago: bertako sarea ala multinazionalak. Nahiz eta azkenok izen euskalduna izan. ■

Aingern Epaltza

Bereizgarria

José Luis Rodríguez Zapaterok "Europar eta mundu osoan" defendatuko omen du euskara. Patxi Lopezek gure hizkuntza munduz mundu "bultzatzeko eta esportatzeko" erakundea sortuko omen du lehendakari bihurtuz gero. Baina Nafarroa ez dago, nonbait, munduan. Horren susmoa baguenen aspaldi handitik. José Luisen eta Patxiren alderdikideek baieztatu berri digute. Sozialista nafarren aburuz, Nafarroaren "bereizgarria" ez da ez Forua, ez Sanferminak ezta San Frantzisko Xabierren beso usteldu gabea ere. Chivitek zuzentzen duen alderdiaren iduriz, Nafarroaren bereizgarria zer eta abenduaren 14ko 18/1986 Foru Legea da, Euskarari buruzkoa.

Paradisuan bizi omen gara nafar euskaldunok, eta ez ginen ohartuak. Euskara erkidego honetan "normalizatutzat" jotzen du PSNk. Orain, bizikidetzan "perfekzioa" lortzea da kontua. Bi huskeria eta tira, bertze hogeit urteren buruan mintzatuko gara berriz. Erran gabe doa zenbat poztu dituen UPNkoak PSNren jarrerak. Baina Foru Jauregiko maizterrek, Chivitek eta enparauek ez bezala, ez dute errealitatea edertu beharrik. Euskara normalizatua? Adar jotzerik ez. Argi eta garbi erran dute asteburuko kongresuan: "euskararen normalizazioa normalizazio politikoari lotua da". Bizkartzainekin dabilzan bitartean, beraz, jai.

Eskertzekoa da lotsagabekeria. Batzuk aspaldi jabetuak ginen bi gaiak, tamalez, ez zeudela elkarrekin hain urrutit. Ez, ordea, inoren doktrina idatzia bilakatzeraino: biolentzia, hizkuntz politika jakin baten berme. Irrikitan nago jakiteko zer iritzi duten hau guztiaz Zapaterok eta Lopezek. ■

HIRUKO TXIKIAN
Joxe Mari Ostolaza

Xubero

Gerard Bidegainberri, donibandartu urdinbaretarra. Barnealdekoa izanik, bortu gizonarena baino itsasoan ezagutu diot bere zaletasun agerikoena. Arraunketa. Hiru bat urte izango dira Irungo Santiagotarrak antolatutako estropadan, Bidasoa gaineko Pausuko zubitik ikusi nuela arraunean, bera gabe nekez aurrera egingo zuen Ur Jokoren traine-ruak. Istriborretik zihoan erdialdean, arrauna uretik pasatu eta ateratzean ezker sorbalda kareletik hurbil, tente mantentzeko ahaleginetan. Berrogei urteak aspaldi xamar beteak zituen ordurako, hala ere, arraunlari eskasiak ordaintze aldera ez zuen dudarik egingen hutsa zegoen tosta okupatzeko. Eta jo eta ke arituko zen birrikak lehertuko bazituen ere. Donibane badien aldiz, bere mutilen jarduna motorretik jarraituko zuen kronometroari begia kendu gabe. Ur Jokon bezala, abertzale mugimenduan zuen bere gustuko ontzia, AB, eta nekez ezagutuko genituen, Xubero gabeko bilerak, kanpainak, manifik, martxak. Beti tente zut. Ni baino lagun minagoak bazituen, Eltzegor gure taldean bertan Pantxoa bereziki. Clairvauxeko kartzelan ere badu bat, oso mina, bizi den artean ahanztziko ez duena. Izan ere, hori izan dugu Xubero, berezia, ahanzturak deusez ezin lezakeen horietakoa. ■

Aitor Zabaleta

KAZETARIA

Etorkinak, gu, datorriguna

K iroldegiko aldageletan oinetakoak lapurtu zizkiotela eta, egunetan jardun zuen mutilak etorkinen kontra. Astean ia egunero ikusi nuen pisizinan, eta bere kontuak entzuten asper-tuta, halako batean esan nion han nik ez nuela etorkinik ikusten, eta seguruenik bera bezala-ko euskaldun petoren batek lapurtu zizkiola oinetakoak, eta ez marokoar, ekuadortar edo errumaniarren batek, haiek aldamiotan igota, adinekoak zaintzen edo semaforoetan kotxetako kristalak garbitzen ibiltzen direla, eta ez igerilekuetan.

Gutxitan tokatu zait atzerritarren kontrako berbak hain gertutik entzu-tea, eta zirrara sortu zidala aitortu behar.

Datorriguna ez da nolanahikoa. Populazioa zahartzearekin batera, immigrazioa izango da XXI. mendeko fenomenorik aipagarriena. Lotuta datoz gainera, etorkinak baitira Europaren zahartze kezkarriari buelta emango diotenak, hein handi batean behintzat. Estatu espainiarrak, adibidez, 50 milioi biztanle izango ditu 2025ean. Jakin nahi nuke zenbat izango diren orduan jatorri amerindiar edo arabiarreko ume eta gazteak. 2004an, 60.000 haur izan zituzten etorkinek. Eurak dira populazio hazkundera piztu dutenak, eta gauzak zeuden moduan egonda, Europako ugaltze tasa txikienarekin, zeruko bedeinkapena izan da hori.

Inmigrazioak gizartea itxuraldatuko du, aurpegi eta izaera berria emango dio, eta aldi berean, argazkia aterako digu, nolakoak garen erakutsiko duena. Askotan galdetzen diot neure buruari ea gai izango ote garen erronka handi horri behar bezala aurre egiteko. Hala ez bada, erronka arazo bihurtuko da, burukomin latza, eta orduan, oinetakoak lapurtu zizkioten mutilaren moduko pentsaerak indargabetu ezinik ibiliko gara.

Gaizki egiteko aitzakiarik ez daukagula uste dut. Lehen ere, XX. mendean, milaka etorkin hartu zituen Euskal Herriak, eta ordu-ko egoera eta immigrazioaren izaera beste bat izanda ere, badaukagu esperientzia hartatik zer ikasia.

Gainera, Europako beste herrialde batzue-tan aspalditik bizi dute guri orain heldu zaigu-na. Frantzia eta Alemanian gertatutakoa kontuan hartzea ez litzaiguke batere gaizki- etorriko, ongi egin dutena gureru ekarriz.

Premiazkoena paperik gabekoen egoera konpontzea da, eta horretan Europako gober-nu gehienak asmatu ezinik dabilta. Espai-nian, adibidez, egoera hain da larria, gobernu-a milaka etorkinei paperak emateko prest baita-go otsailean hasitako erregularizazio proze-suaren bitartez. PPK konpondu gabe eta oker lagatakoa zuzentzeko dela esan dute sozialis-tek, baina PPK baino baldintza zorro-tzagoak ezarri dizkiete etorkinei. Infor-mazio gutxi eman diete, tramiteak korapilatu dituzte, eta azkenean 800.000 barik, 80.000 izan daitezke dokumentuak lortuko dituzten etorki-nak. Hasieran eskuzabala eta ona zir-udienak, demaseko porrota izango den itxura guztia daukala salatu dute hain-bat taldek eta erakundek.

Baina 800.000ek paperak lortuta ere, erregularizazioa partxe bat besterik ez da, ez baitu sakonean konponbide-rik ematen. Azken 20 urteotan, bost erregularizazio prozesu berezi egin ditu Espainiako Gobernuak, eta gero ere egin beharko ditu, etorkinak euren herrialdeetara bidali ezean behintzat.

Defentsiban dabilta Europako agintari gehienak, epe motzera begira, plangintza orokor eta sendorik gabe. Inmigrazioa arazotzat hartzen dute, eta horixe da arazoa. Erronka eta aukera polita dagoen lekuan, arriskua besterik ez dute ikusten. Bigarren mailako herritar dituzte etorkinak, eta horrela integrazioa eta kultur aniztasuna ezinezkoa da.

Duela aste batzuk erreportaje polita atera zuen egunkari batek, Madrileko eguneroko bizimodua etorkinik gabe nolakoa izango litzatekeen irudikatuz. Hiriburua geld, langile-rik ez obretan, tabernetan, garbiketa lanetan...

Igerilekuko laguna poz-pezik dago bere etxe berrian, langile marokoarrek eta portu-galdarrek egindako etxean. Esaten ez nintzen ausartu, eta damutu zait, seguruenik hortaz ere ez baita konturatu. ■

Defentsiban dabilta Europako
agintari gehienak, epe motzera
begira, plangintza orokor eta
sendorik gabe. Inmigrazioa
arazotzat hartzen dute, eta
horixe da arazoa. Erronka eta
aukera polita dagoen lekuan,
arriskua besterik ez dute
ikusten. Bigarren mailako
herritar dituzte etorkinak,
eta horrela integrazioa eta
kultur aniztasuna ezinezkoa da

Thesi

ARGIA

kultura eta aisia

Zinemako izarrak gure kaleetan barna

ASKOK GOGOAN izango du oraindik Pierce Brosnan Hollywoodeko izarra eta gainontzeko lan taldea duela urte batzuk Bilbon eta Bardeetan James Bonden abenturetako bat filmatzen aritu zirenekoa. Hau ez da New York eta ez gaude ohituta zinema-estudio handiak gure kaleetan barna errodutzen ikustera. Dena den, batik bat duela hamarkada batzuk, ugariak izan ziren hemen filmatutako atzerriko pelikulak. Ziurrenik, *Zalacáin el aventurero*ren aurreneko bertsioa dugu lehenengoetakoa, 1929an Euskal Herrian errodaturia. Euskadiko Filmatetikozuzendari Peio Aldazabalek kontatu digunez, Espainian ekoiztutako film hori desagertua dago. Dirudienez, Metro Golden Mayer estudioek aspaldi erosi zuten eta arrastoa hori bukatzen da. Pelikula bitxia da, *Zalacáin el aventurero*ren idazle Pio Baroja ere agertzen baita.

Urtebete beranduago, 1930ean, Euskal Herriari buruzko *Au Pays des Basques* dokumental frantziarra filmatu zuten Jean Faugeres eta Maurice Champreux zuzendariek. Pelikula garrantzitsua da, kanpoaldean filmatuta soinu zuzena duen lehenengoa delako eta euskal abestiak entzuten dira bertan. 30eko hamarkadan ere, René Barberisek *Ramuncho* film frantziarra filmatu zuen Iparraldean. Pilotari batekin maitemindu eta ihes egin duen neskatoaren istorioa da *Ramuncho*.

40ko hamarkadan, berriz, Metro Golden Mayerrek ekoiztutako eta Richard Thorpek zuzendutako *Fiesta* lana estreinatu zuten. Zezenketen inguruko kontakizuna da eta *La Bamba* edo *Las Mañanitas* bezalako soinu-bandak lagunduta, Morales familia mexikarraren komeriak azaltzen ditu, Mexikoko kaleen ordeztu Euskal Herrikoak agertzen badira ere. Eta Mexikoko hondartza zoragarriak ordeztatzeko Donostiako Kontxa aukeratu zuen filma *Le chanteur de México* dugu. Bertan, Luis Mariano abeslari irundarra, Iparraldeko artzain baten paperean, Erdialdeko Amerikako kostaldera joango da arrakasta bila. Filme-lan taldeak, ordea, nahiago izan zuen Gipuzkoako hiriburuko toldo zuri-urдинen azpian geratu.

San Ferminetan

Alderantzizkoa gertatu zen Henry Kingek 1952an errodaturako *The Snows of Kili-*

manjaro lanean. Ernest Hemingwayk idatzitako *Fiesta* liburuan oinarrituta, Tyrone Power, Ava Gardner, Mel Ferrer eta Errol Flynn izarraren eskutik San Ferminak mundu osora zabaltu zituen, baina Mexikon filmatu zuten pelikula eta ez Iruñean. Filma girotzeko festa ezagunaren benetako irudiak grabatu zituzten arren, aktoreek Mexikon egin zuten lan eta horrek sinesgarritasuna kendu zion emaitzari. Hori bai, gutxienez Tyrone Powerrek film amaieran atsedean hartzeko aukeratzen duen hondartza Miarritzekoa da. Henry Kingek San Ferminen buruzko bigarren film bat errodatu zuen 1957an, *The Sun Also Rises*, baina ez zuen aurrekoaren maila gainditu.

Urte haietan film aipagarri dezente ditugu. 1955ean, esaterako, *Thunderstorm* estatubatuarra estreinatu zen. Bertan, ekaitzak yate misteriotso bat dakar arrantzale herri batetara. Herria egun surfagatik ezagunagoa den Mundaka dugu. Urte berean, Orson Welles zuzendari handiak *The Basque Country* eta *Pelota Vasca* dokumentalak egin zituen *Around the world* telebista saiorako, Nafarroan eta Iparraldean hainbat irudi hartuz. Hemen go giroa gustuko izan zuen nonbait, 1965ean, *Falstaff (Chimes at midnight)* lana filmatzeko Orson Welles Euskal Herrira itzuli baitzen. Errodaturako irudiak Astoriako pantaila handian proiektatzea gustatzen zitzaioala dio Peio Aldazabalek.

Zerrenda kronologikora bueltatuz, 1957an Cary Grant, Sofia Loren eta Frank Sinatra aktore ezagunak Nafarroan izan ziren *The*

Euskal Herriko
paisaiak dauzkaten
film batzuk
desagertuak daude
edo ezezagunak
dira. Duela urte
eta erdi, adibidez,
15 minutuko
pelikula alemaniar
ezezagun bat
Euskadiko
Filmategiaren
eskuetara iritsi zen

Azaleko argazkian, Pierce Brosnan aktorea Guggenheim aurrean, *The world is not enough* filmaren errodaiean. Ezkerreko orrialdean, *Papilloneko* presoak errenkadan Hondarribiako alde zaharrean. Eskuinean, goitik behera, *The Battle of Britain* pelikulako lau irudi, Hondarribiako portuan, Urbasan eta Zarautzen; 'euskaldun' bat irrintzia botatzen *The Thunder in the sun* lanean eta Urbasan filmatutako *Patton* produkzioaren eszenetako bat.

Pride and the Passion laneako pertsonaia nagusiak interpretatzen. Urtebete berandua-go, *The Thunder in the sun* pelikula bitxia zuzendu zuen Russel Rousek. Napoleonen inbasio garaian, Ipar Euskal Herriko familia batzuek Kaliforniara egingo duten bidaia du ardatz. Duela bizpahiru urte filma Euskal Telebistan ikusi zuenak gogoan izango du euskaldunetaz ematen den irudi xelebrea. Familiak gurdietan doaz, cowboyen antzera, eta denek txapela daramate. Kanpaldiaren eszena, adibidez, berezia da benetan: sua egin eta txaloak jotzen eta flamenkoa dantzatzen hasiko dira euskaldunak. Bat-batean, Ameriketako indioek erasoko dituzte eta euskaldunetako batek zesta-puntako saskiarekin sekulako harria botako dio indioetako bati, seko utziz. Beste cowboy batek irrintziaren bidez laguna ohartaraziko du gezi bat saihestu dezan. Izan ere, irrintziari esker komunikatzen dira eta filmeko euskaldunak irrintzika arituko dira guri batetik bestera, ulergarriak egiten zaizkien mezuak erraz interpretatuz.

Xelebrea da baita ere Sara Montiel aktore espainiarra gona estu batekin euskal jota dantzatzen ikus dezakegun filma. *La Reina de Chantecler* du izena eta 1962koa da. Bertan, Sara Montiel Oiartzungo festetara hurbilduko da eta pilota partidu bat ikustera joango da. Bitxia ezbaierik gabe Espainiako aktoreak bere gazte garaian Oiartzungo estrak nola liluratzten zituen ikustea.

Gudarako aproposa

Chanteclerreko erregina paseatzeko leku aproposa izateaz gain, gerra-eszenak errodatzeko ere Euskal Herria toki egokia zela pentsatu zuten 60ko hamarkada bukaerako hainbat zine zuzendarik. Hala, Diego izeneko komunista bati buruzko *La guerre est finie* filma, esaterako, Hendaian kokatu zuten. Garai hartakoak dira baita ere Urbasa plato bilakatu zuten *Battle of the Bulge*, *Patton* eta *Cromwell* ekoizpenak. Tankez eta borrokalari bete zituzten Nafarroako zelai zabalak. *Cromwell*ek Karlos I.aren garaira garamatza eta beste biek II. Mundu Gerra dute gaitzat. *Battle of the Bulge*, gainera, Henry Fonda aktorea

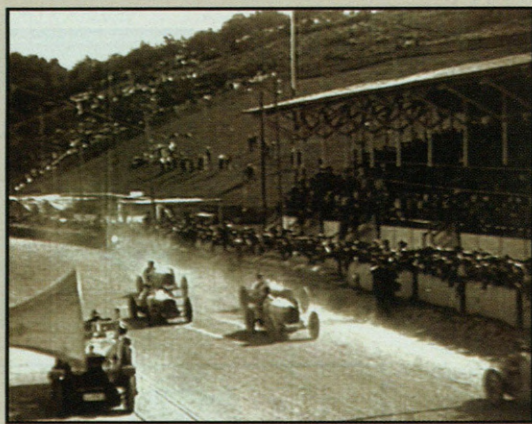
azaltzen da. II. Mundu Gerrari buruz urte haietan estreinatutako beste filmetako bat *The Battle of Britain* ingelesa dugu. 1940an Ingalaterra nazien erasorako gertu dago. Etsai alemaniarren kuartela Donostian dagoela ez dakite, ordea. Filmerako, behintzat, Getaria kalea eta Askatasunaren hiribidearen artean dagoen eraikina esbastikekin apaindu eta nazien kuartel bilakatu zuten. Parean, metrorako sarrera irudikatu zuten eta estra donostiarrak makurtuz sartzen ziren gezurrezko metro geltokira. Naziek ere, dena den, arazoak izango zituzten Ingalaterra inbaditu nahi bazuten mapan kokatzeko. Urte gutxi batzuk lehenago estreinatutako *Geheimnis des schwarzen spinnen* film alemaniarren arabera, Londoneko kaia Euskal Herrian bertan baitzegoen. Portugaletako portuaz baliatu ziren hiriburu ingelesko giro lainotsu eta misteriozua irudikatzeko.

70eko hamarkadan murgilduz, lanen bat aipatzekotan Schaffnerren *Papillon* nabarmendu beharko genuke. Dustin Hoffman urte batzuk gutxiagorekin agertzeaz gain, Hondarribiako alde zaharreko txoko ugari eta portua argi ikus daitezke filmean, Deabruaren Irlara eramango dituzten presoek eszenan edota Papillonon ametsetan, esaterako.

80ko hamarkadan eta 90eko lehenengo urteetan, ugariak izan ziren Euskal Herriaren inguruko atzerriko dokumental eta pelikulak. Pilotari buruzko dokumental norvegiarra, Chillidaren inguruko dokumental ingelesa, Pierre Boutronen *Fiesta* filma edo Arthur MacCaig eta Stephane Gilletek zuzendutako *Euskadi hors d'etat* lan politikoa horren adibide dira. 1989ko beste Espainiako ekoizpen bitxi bat *La blanca paloma* izan zen. Gizarte gaiak jorratzen ditu eta Sestaon dago kokatua. Antonio Banderasek arazoak dituen gazte abertzale baten rola betetzen du. Banderas manifestazioetan Euskal Herriarentzat independentzia eskatzen ikustea bezain harri-garria gerta daiteke Paco Rabal aktore espainiarra euskaraz hitz egiten entzutea. Hizkuntzetarako gaitasunaz gain, Athletic-eko ezkutua ere erakutsi zuen Rabalek Estatu Batuetan errodatu zuen *A time of destiny* izeneko lanean.

Goian, Orson Welles zuzendariak BBCko dokumentaletarako Euskal Herriaren inguruan filmatutako eszena bat. Behean, Filategiari duela urte eta erdi aurkitu zuen pelikula alemaniarren irudietako bat: auto lasterketa Lasarteko hipodromoan.

Bond, James Bond

Azken urteei dagokienez, Espainiako hainbat produkzio-etxe Euskal Herrira batik bat ETAr buruzko filmak errodatzeko gerturatu diren arren (*El viaje de Arián* edo *Lobos* lekuko), bada besterik ere. Dudarik gabe, Michael Uptedek zuzenduriko *The world is*

not enough superproduktzioa da zalaparta gehien sortu duenetakoa. 1999an estreinatu zen film honen hasieran, 007 agenteak salto egiten du bosgarren pisutik, atzean Bilbo-ko Guggenheim eta Puppy txakurra dituela. Garabiak, udaltzainak eta Pierce Brosnan ikusteko irrikitan zegoen jende multzoa ez zen kamera aurrean agertu, baina egun hartako protagonistak izan ziren. Are ikusgarriagoak dira pelikula bererako Bardeetan errodatutako eszenak. Azerbaijaneko txoko ezezagunen bat irudikatuz, petrolio-

hodia eta ikerketa nuklearrerako gordelekua leherrarazi zituzten. Oraingoan, 450 estreke parte hartu ahal izan zuten eta udaltzaingoaren ordezkaria zibila aritu zen lanean. Gainera, Nafarroara Denise Richards aktore ederraren konpainian hurbildu zen Brosnan.

Hala ere, hori ez da izan agente ingelesak Euskal Herriarekin izan duen lehenengo harremana. 1964ko *Goldfinger* delakoan, orduan Bond jauna Sean Connery zelarik, Euzkadi hitzaren graffitia ageri da filmaren hasierako tabernan. Lan taldeko euskaldunen batek egina, agian? Antzeko zerbait ikus daiteke sagu txiki bati buruzko *Stuart Little* ekoizpen estatubatuarrean. Pelikula honetan, ikurri-na azaltzen da beste hainbat banderen artean.

Ziur, gisa honetako xehetasun ugari bidean utzi ditugula, baina ez da erraza Euskal Herriko paisaiak dauzkaten filmen pista jarraitzea. Batzuk, gainera, desagertuta daude edo ezezagunak dira. Duela urte eta erdi, adibidez, 15 minutuko pelikula alemaniar ezezagun bat Euskadiko Filategiaren eskuetara iritsi zen. Txofre auzoko zezenketa bat eta Lasarteko auto lasterketa azaltzen dira bertan eta baita Konstituzio plazako Kasino ohian jendea dantzan eta afaltzen. Peio Aldazabalek kontatu digunez, filma zaharberritzen ari dira eta

urtea zehazteko 1924az gerokoa ez dela bada-kite behintzat, urte hartan jokoa debekatu baitzuten eta zintan Kasinoa agertzen da. Dirudienez, aspalditik dira hemengo parajeak plato bilakatzeko egokiak. Euskal Herriko estrak presta daitezela. ■

Ikertze artearekin jolasean

Bi hamarkada daramatza Ikertzek artearen mundua haurrengana hurbiltzen, artea, heziketa eta jolasa uztartzen. Oraingoa Donostiako Aitor ikastolako lehen hezkuntzako haurren txanda da. Anton Mendizabal eskultorea eta bere lana ezagutu dute eta eurak ere sormen prozesuan protagonista bilakatu dira hiru egunez, arteekin jolasean.

NAGORE IRAZUSTABARRENA
Argazkiak: Dani Blanco

DENA PREST DAGO Ikertzeren egoitza barruan, Donostiako Puion: Ikertzeko arduradunak, proiektu honetako kolaboratzaileak eta Anton Mendizabal eskultorea, "Pilotaz" izenburuko erakusketako obrak eta guzti. Kanpoan, autobuskada bat haurren burrunba. Aitor Ikastolako haur hezkuntzako 40 ikasle dira eta hiru egunetan Anton Mendizabalen "Pilotaz" eskultura sorta ezagutu, bide batez pelotaren munduan barneratu, eta eurak ere sortzaile bilakatuko dira "Pilotaz haur artean" izeneko egitasmoari esker. Play Stationa nagusi den garaian, 40 haur eskulturrekin jolasean?

Berritsua eta isila

Gela batean eseri dira haur guztiak. Parean, mahai gainean "Pilotaz" erakusketako piezak, tamaina txikian. Eta egilea, haurrak adi adi dituela, azalpenak ematen hasi da. Eskultura sorta hiru multzotan banatzen da. Lehena frontoiei dagokie. "Baina frontoiak sortu

baino lehen non egiten zuten pilotan?" galdetu die Anton Mendizabalek. "Belardietan, zelaietan..." erantzun dute, egun batzuk lehenago ikastolan ipini dieten bideoa adi ikusi duten seinale. Eskultura batek bi puntu ditu agerian eta haurretako batek "horiek pilotak izan al daitezke?" galdetu du, eta Mendizabalek baietz, "bakoitzarentzat artelana norberak ikusten duena" dela. Nabari du Mendizabalek 25 urte irakaskuntzan eman dituela, gustura dago haur artean, eta haurrak ere gustura berarekin. Artista, isila ala berritsua izan daitekeela azaldu die, artelan batean elementu asko erabiltzen dituen berritsua dela, eta isila, nahi duena modurik sinpleenean, ahalik eta elementu gutxien erabiliz, adierazten duen. "Orduan, pieza hau zer da? Isila ala berritsua?" bota du eskultore oartzuarrak frontoietako bat seinalatuz. "Berritsua!" denek batera. Eta segidan beste guztiak asmatu dituzte, berehala ulertu baitute kontzeptua.

Musika tailerra.

Sormenaren magia

Pilotan egiteko tresnen txanda da orain. Haurrek erraz ikusi dute helduoi gehiago kostatzeko zaiguna, hots, eskultura bakoitzak zer irudikatu nahi duen. Egurrezko pieza batek hutsune borobila du; pilota da. “Baina benetan hemen pilota al dago?” eskultorearen galdera. “Badago eta ez dago”, erantzuna. “Eta

Anton Mendizabal:

«Harrituta geratu naiz nola barneratu duten dena, nolako ahalmena duten hiru egunetan egur zati batzuren aurrean kokatu diren bezala kokatzeko»

hori zer da? Magia!” esan die Antonek, sormenak misterioa ere baduela gaineratuz.

Hirugarren multzoan, pilotariaren posturak daude irudikatuak eta Mendizabal sorkuntza prozesuaz ari da. Prozesu horretan eskultura bizitza hartzen hasiko dela dio, eskulturak hitz egiten duela, eta entzun behar zaiola.

Azalpenak amaituta, haurren txanda da, haiek izango dira hemendik aurrera sortzaile. Baina lehenago aholku bat eman die: “Sortzaileak askatasun osoa du, nahi duena egiten du. Zuek ere berdin, nahi duzuen egin dezakezue”. Bi taldetan banatu dira haurrak. Erdiak tailer grafikoan jardungo du lehenik eta, bitartean, beste erdia musika tailerrera joango da. Amaitutakoan, alderantziz egingo dute.

Tailer grafikoan, lehenik, egitasmoaren afitza egin beharko du haur bakoitzak. Horretarako lehenik eskultura batzuk aukeratu eta tailerrera eraman beharko dituzte. Pieza gainean hartu eta nahi adina uki dezakete, eta lehenago Antonek esan bezala, esaten duena entzun. Gero eskultura horren irudiak izango dituzte eskura, edozein tamainatan, eta pilotaren argazkiak, eta letrak... Guraizeak eta kola eskuan, nahi duen kartela sortuko du bakoitzak, Jone Bergara eta Itziar Oria kolaboratzaileen laguntzarekin. Apurka-apurka, emaitzak mahai gainean pilatzen doaz eta haurretako bat –“hau berritsua da, hau isila, hau ere bai...”– bere ikaskideen lanak deskribatzen hasi da. Baita asmatu ere.

Bitartean soinu tailerrean Andres Doñate eta Oihana Picos Baschet musika tresna berezien aurkezpena egiten ari dira. Haur bakoitzak tresna bat joko du. Juantxo Egaña

Artearekin hezi

Duela 20 urte sortu zen Ikertze. Batetik, Oteizarekiko harremanak bultzatu zuen proiektua. Oriotarraren ideietatik, hizkuntza konparatuen laborategietatik hartu zituzten kontzeptuak. Bestetik, teknika jorrazteko, Italiako Bruno Munariren “Giocare con l’arte” laborategietako esperientziari begiratu zioten. Hasieran Donostiako San Telmo museoan zuen egoitza eta laborategi grafikoak zen soilik. Egun Donostiako Puio kaleko eskoletan ari dira eta tailer grafikoaz gain, musika eta antzerkia ere jorratzen dituzte.

Ikertze & Elkartuak dira egitasmoak abian jartzen dituztenak. Ikertze Zuriñe Adrada eta Blanca Zaraguetak osatzen dute; Elkartuak, proiektu bakoitzaren arabera biltzen dituzten kolaboratzaile taldeak.

Bi bide nagusia jorratzen dituzte: balore heziketa eta heziketa estetikoak, beti ere hizkuntza artistikoetatik bideratuak. Horretarako hainbat programa molde erabiltzen dute. Batetik, eskoletako bidea dago; eskola bertatik lehen hezkuntzan bete beharreko helburu jakin batzuk iristen zaizkie eta horren gainean proiektu kontestualizatuak garatzen dituzte, globalak, ez esparru bakar bati lotuak. Bestetik, erakusketa espazioen dinamizazioan ere aritzen dira eta, esaterako, Kutxaren erakusketetan tailerrak antolatzen dituzte. Azkenik, orriotan azaldu dugun moldeak dago, erakusketa eta tailerra batzen dituen.

Artista eta haurrak harremanetan jarri eta esperientzia partekatu bat prestatzen dute, non haurrek sormen prozesuan parte hartzen duten. Haurrez gain, adinekoekin ere esperientziarik badute Ikertzen eta emaitza positiboekin gainera. “Adinekoek lotsa galdua dute, –dio Adradak– haurren lotsagabekeria hori dute. Joko bat ona denean berdin funtzionatzen du haurrekin edo helduekin. Baina hori da zailena, joko on hori sortzea, eta horretarako umiltasuna eta ofizioa behar dira”.

Tailer grafikoa.

argazkilariak "Pilotaz" egitasmora-ko eginiko lanari soinu jarri behar diote. Soinu banda berezia asmatu ondoren, entseatu eta prest dagoen grabatu egingo dute.

Datozen egunotan soinu tailerre-
tik frontoira joango dira, bertan so-
nuak sortu eta grabatzeko. Eta
azken egunean dena bilduta irudi
eta soinu konposaketa osatuko dute.

Tailer grafikoak ere frontoira era-
mango ditu haurrak, postura eta
kein ezberdinetan argazkiak ateratzeko eta
gero haiekin jokaldiak grafikoki irudikatzen.
Azkenik soinu tailerrean sortutako CDaren-
tzat azala diseinatuko dute tailer honetan.

Balantzea egiteko ordua

Egitaraua amaituta, gurasoei emaitzak ikus eta
entzun ditzaten gonbitea luzatu zaie, baita
gehienek erantzun ere. Zuriñe Adrada Iker-
tzeko koordinatzaileak egindako guztia-
ren berri eman die eta berehala, emaitzak ikustera
joan dira gurasoak haurren eskutik. Aurkez-
pen laburraren ondoren, eurek hartu baitute
artelanak erakusteko erantzukizuna, egindako
lanak ematen dien harrotasunez. Egin dutena
erakustez gain, batzuek Mendizabalen eskul-
turen azalpenak eman dizkiote aita edota
amari, beste batzuk pelotaren inguruan ikasi
dutena irakasten saiatu dira... "Artista naiz,
ama!" esaten ere entzun dugu mutiko bat.

Haurrak joan dira eta isiltasuna itzuli da
Ikertzera. Proiektua prestatzen eta etengabe
fintzen egindako lan luzearen emaitzak dasta-
tzeko ordua da. "Horrelako uneak oso bere-

Artista eta gizartea

Anton Mendizabal haurrengana hurbildu da egitasmo honetan. Baina bere
erakusketetan helduentzako bisita gidatuak ere eskaini ohi ditu. Artistak bere
obra azaltzea gaizki ikusia omen dago artearen munduan, kategoriaz jaiste-
edo omen da, beste batzuei dagokien lana. "Niri ederki
iruditzen zait sortzeko soilik dagoen sortzailearen jarre-
ra, beste ezertan denborarik galdu nahi ez duen artista-
rena" dio Antonek. "Nik horrelako gauzetan denbora
ematen badut, hori nire obran, nire emaitzetan nabaritu-
ko da. Baina hor dago bakoitzaren aukera". Zuriñe Adra-
dak dionez, "hor artistaren zerbitzu soziala sartzen da;
momentu historiko batzutan zerbitzu hori oso nabaria
izan da, beste batzuetan ez hainbeste... eta artearentzat
momentu zailak dira hauek". Egun, artista eta bere
artearen giza-erlazioak urrun daudela dio Mendizaba-
lek; "orduan, artistak esango dizu artistak beti gizarte-
aren aurretik joan behar duela, eta horregatik dagoela
gizartetik urrun. Baina zuk nola dakizu aurretik edo atze-
tik zoazen? Eta atzetik bazoaz, zer? Orduan gizarteak
zure obrak paso egingo du, egiten duzunak ez du inoiz ezertarako balioko,
ez du zerbitzurik eskainiko". Hori dela eta egun funtzionatzen ez duen artista
asko omen dago. "Haurrengana edo orohar gizartera hurbiltzen bazara, ordea,
eta zure artea eskaini, egiten duzun apur hori aprobetxatu egiten da eta gizarte
honetan rol bat jokatzeko duzu" bukatu du Antonek.

ziak dira artistentzat —dio eskultoreak—, gaur-
koa ezustekoa izan da niretzat. Harrituta
geratu naiz nola barneratu duten dena, nola-
ko ahalmena duten hiru egunetan egur zati
batzuren aurrean kokatu diren bezala koka-
tzeko".

Zuriñe Adrada:

«Ahozko transmisio-
tik harago, jokoan sar-
tzen direnean, bizipe-
nak dituzte, hori bar-
neratu egiten dute,
eta ezagutza sakona-
gora iristen dira»

Zuriñe Adrada ere gustora dago: "Ahozko
transmisioetik harago, jokoan sartzen dire-
nean, bizipenak dituzte, hori barneratu egiten
dute, eta ezagutza sakonagora iristen dira
horrela. Galdetu egiten zaie, helduak bezala
tratatzen ditugu, prozesuaren protagonista
dira eta hori oso positiboa da, bestela ez
dituzten erantzukizunak hartzen dituztelako.
Irakaspen prozesuan objektu eta subjektu
bihurtzen dira une horretan". ■

**harpidean
egin zaitez**

**urte osoko harpidetza, hamabi ale
(bat hilabete bakoitzeko) BEZ barne,
28€atik bakarrik!!!
(Iparralden/Europen 65€)**

elizburu kalea 3 • 48230 elorrio
www.artezblai.com • artetz@artezblai.com
tel. 946 583 082 • fax. 946 231 886

**arte
eszenikoen
aldizkaria**

ARTEZ

antzerkia
musika
dantza
audiobisualak
zirkoa
zabalgunea

Ezpalak

KATIXA GARATE

Silveira txapelkun Nafarroan

DANI BLANCO

Xabier Silveira

HIRUGARREN ALDIZ nagusitu zen Xabier Silveira martxoaren 13an, Lakuntzan, Nafarroako Bertsolari Txapelketan. 1997an jantzi zuen txapela aurrenekoz, iazko eta aurtengo txapelketetan berriz nagusitu da. Estitxu Arozena geratu zen bigarren eta haren atzetik Julen Zelaia, Joxe Juan Zubieta *Etxabe*, Jon Barberena, Xabier Legarreta, Juan Mari Lopez eta Iñigo Ibarra. Aurtengoan bertsolari berriak izan dira txapelketan, antolatzaileek nahi bezala. Silveirak, Arozenak, Zelaia eta *Etxabek* Euskal Herriko Bertsolari Txapelke-

ta Nagusian jokatzeko txartela lortu dute.

Saltsa Oteiza Fundazioan

RAFAEL MONEO hiru urterako Jorge Oteiza Fundazio Museoko patronakide izendatu eta 2004ko ekainean hiru kide berri izendatzeko erabakia indargabetu zuen pasa den astean Fundazioko Patronatuak. Jaione Apalategi, Xabier Morras, Jose Angel Irigarai eta Juan Antonio Urbeltz ez ziren bileran izan, arte proiektuez hitz egiten ez dela eta Patronatuaren eskumen izan beharko luketen gai asko beste bulegoetan erabakitzen direla argudiatuta. Egun berean Kontuen Ganberako presidentek Oteiza Museoaren kudeaketa ekonomikoa oso txarra izan dela eta funtsak kontrolik gabe erabili direla berretsi zuen. Juan Ramon Corpas kontseilariak azalpenak eman zituen, baina ez zuen inolako ardurarik hartu bere gain. Aralarrek Corpasen dimisioa eskatu zuen.

«Ez dugu arkitektura garaikiderik Euskal Herrian. Gauza fosildu bat dugu, eta bide-itsu batera doa». *Hitzok Berriari esan zizkion Claude Labatek.*

Hona Harkaitz Canok Beterriko Liburuari adierazitakoak:

«Irakurleari ez zaio beti nahi duena eman behar. Idazlearen zereginetako bat, irakurleari idazleak eman nahi diona ematea da. Batzuetan baita, ematen ari zaiona, berak eman nahi diona dela irakurleari pentsaraztea ere».

Javier Gonzalez de Durana El Mundon: «Folklore hitzak esanahi gaiztoa hartu du guban, euskaldun zintzo, jator, leial eta kirri-

kirriongan. Folklore baitzaigu herri menderatuen, herri azpiratuen, herri turista zaleen kultura: beren buruak indartzeko, aberas-teko eta janzteko egiten dena baino, besteei erakusteko eta saltzeko egiten dena. Baina ez al da halakoa euskal literatura? (...) Galdetzen dut nire ezjakinean, ikusirik, aspaldi honetan, zer nolako grina sortu zaigun egiten dugun guztia itzultzeko, ez gaztelara, normalena zitekeena, bai-zik eta ingelesera».

Lukax Dorronsorok Berriari:

«Behetik gorako kultur kreaizioa landu behar da. Bestela, arrisku izugarria dugu: kontsumitzaile huts bihurtzea».

Salvador Azpiazuk (Gasteiz, 1867-Madril, 1927) behin erakutsi zituen bakarrik bere lanak bizirik zela. Haren marrazki, akuarela eta argazkiak ikus daitezke orain, Arabako Arte Eder museoan.

Agurtzane Intxaurrek eta Arantxa Iturbek idatzitako eta Hikak taularatutako *1x1* antzezlanak jaso du euskarazko testu onenaren Max saria. Bigarrena jada, 2003an sari bera eskuratu baitzuten *Ai Ama!*rekin. Bi autoreek egokitu dute, halaber, Hika taldeak ekainean estreinatuko duen Alessandro Baricconen *Zeta*.

Pello Ramirez akordeoi eta cello joleak bakarkako diskoa plazaratu du: *Haize Oihalak* (Elkar). Xabier Lete, Dulce Pontes nahiz Pier Paul Berzaitzekin aritutako musikari zailduaren estreinako lana da.

Mayi Treku hil zen martxoaren 13an, 77 urte zituela. Mattin bertsolariaren alargunak bertsoak idatzi eta kantatzen zituen arren, ez zuen bere burua bertso-larizat. Azken asteetan, halaber, Sabin Unzuurrungaga Itxaropena argitaletxeko zuzendari ohia eta Joaquín Zabalza Los Iru-lako musika taldearen sortzailea joan zaizkigu.

ZALDI ERO

Antzerkiaren Eguna

Datorren igandean, hilak 27, ospatuko da Antzerkiaren Nazioarteko Eguna. 20an izan zen Haur Antzerkiaren Nazioarteko Eguna eta 21ean txotxongiloena. Egun gehiegi aukeran. Ez zaio egun ona egokitu aurtengoan taula gaineko arteari, Pazko egunean ospatuko baita, eta beraz, Aberri Egunean. Eta zaila izango da antzokietako besaulkiak egun horretan betetzea. Erronka ez da egun horretan antzokiak lepo egotea, baizik eta programazio duin bat izatea aretoetan eta ikusleak erakartzeko saiakerak egitea. Administrazioaren ardura dira horiek. Taldeena kalitatezko lan mamitsuak eskaintzea. Eta hori guztia erdiesteko egun asko behar dira.

Bi Harriz Lau Xori Miarritzen

HAINBAT HERRIALDEAKO artisten harremana sustatzea du xede Biarritz Culture elkarteak antolatzen duen Bi Harriz Lau Xori jaialdiak. Hala, artista andanaren emanaldiak jasoko ditu Biarritzek, martxoaren 24tik 26ra: Itxaro Bordaren *Hautsak Errautsa Bezain* olerki bilduman oinarritutako ikuskariaren estreinaldia, Pok antzerki taldearen *Muzzikaren bidaia harrigarria*, Txomin Hegiren irakurketa frantsesez Atxagaren *Euskal kulturari buruzko alfabetoaren* gainean, Maliko Rokia Traoreren eta Garazi Philanthropik(e) Orkestraren kontzertuak...

Sarako Idazleen XXII. Biltzarra

MARTXOAREN 28AN idazle ugari bilduko da, Sarako idazleen XXII. bileraren kariatara. Iaz liburua frantsesez kaleratutako laurogehi idazleren eta euskaraz kaleratutako beste hogeita hamarren lanak izango dira salgai herriko kiroldegian, goizeko hamarretatik aurrera. Arratsaldeko hirurretan, biltzarrerako propio egindako hiru libururen aurkezpena egingo dute: Ettiene Rousseau-Plottok *Ravel, portraits basques*, Xabier Elosegik *Les métiers de Sare au XVIIIème siècle* eta Pierre Azulaik *Les Bascotilles*. Literaturaz gain, arteak leku nabarmena izango du. Besteak beste, Jeanne Pieten margoak, Laura Fallaren argazkiak ikusi ahal izango dira.

Kanpaien doinuak bilduta

KOMUNIKABIDE ZUZENA zen antzina kanpaien bidezkoa: norbait jaitzeaz zela edota hil zela jakinarazteko tresna eraginkorra. Egun, ez dute funtzio bera betetzen, orduak adierazten dituzte eta gutxi gehiago. Lehengo kanpai joleak sistema mekanikoek ordezkatu dituzte. Altxor hori gal ez dadin, Bizkaiko kanpaien azterketa eta katalogoa plazaratu ditu Bizkaiko Aldundiak, *Brontzearen soinua*, *Bizkaiko kanpaiak* izenpean. Horrez gain, erakusketa zabaldu du Bilboko Foru Agiritegiko erakusketa aretoan. Maiatzaren 13a arte, hamahiru kanpai ikusi eta hamaika doinu entzun ahal izango dira.

Bertso-Hop Kluba sortu dute Zarauzko Antoniano ikastetxean, bertsoa eta rapa uztartzeko asmoz. Imanol Epelde eta Aitor Urbieta bultzatzaileek hamasei urteko hamabi kideko taldea batu dute. Ostegunero, Gaztelaniazko hip hop taldeen (Violadores del Verso, Doble V...) letrak aztertzen dituzte eta zortziko txikian rapeatzen dute. Ikuskizun bat prestatu dute eta Aste Santua amaitutakoan Zarauzko ikastetxeetan eskainiko dute.

Boga sarea, kultur trukera-
ko. Europako hainbat herri eta hiritako entitateen ahaleginak bateratzea, kultur ekipamenduak partekatzea, edozein adarretako proiektuak -antzerkia, ikus-entzunezkoak, arte plastikoak- koproduzitzea... du helburu Boga sare sortu berriak. Portugal, Britainia Handia, Belgika, Espainia eta Euskal Herriko antzoki, antzerki talde eta ikastetxeak ditu kide. Bertakoen artean, Biarritz Culture, Paraiso antzerki taldea, Barañaingo Auditorioko Fundazioa eta Oarsoaldea garapen agentzia.

Japoniako zinema ezagutzeko. Zinemagintzaren historian pisu handia izandako japoniar zuzendarien lanak nahiz azken urteetan pantailarako jauzia eman duten zinemagileen filmak ikusi ahal izango dira Donostiako Kontadores gaztelekuan, martxoaren 10etik abian den *Azken samuraiak: egungo zuzendari japoniarrak* zikloan. Apirilaren 28a arte, ostegunero Takeshi Kitanoren, Shôhei Imamuraren, Masato Haradaren eta Nagisa Oshimaren pelikulak proiektatuko dituzte.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Ezin dut egia esan

Jokin Oregi

ARTEZBLAI
63 orrialde
9 euro

Serantes V. sariaren akzesita

Jokin Oregiren *Ezin dut egia esan* antzezlanak lortu zuen iaz Santurtziko Udaleko Serantes Kultur Aretoak antolatzen duen antzerki sariaren akzesita. Txiki-txikitandik lagunak diren bi emakume eta haien senarrak ditu antzelan honek protagonista. Bikote bateko emaztea eta besteko senarra, maitale izan ziren gizonak bere emaztea izango zena ezagutu aurretik. Bestalde, horien bien bikotekideen artean maitasun harremana sortu da. Dena dela, senar-emazte bien bizimoduak ohiko moduan jarraituko du gerora ere, harik eta Inesek Koldo uztea erabakitzen duen

arte eta bikoteetako bat betirako banatzen den arte. Orduan emakume hori beste senar-emaztearen etxera joango da, eta istripu bat izango du. ■

Egan

Batzuen artean

EUSKALERRIAREN ADISKIDEEN ELKARTEKO
"BOLETIN"-AREN EUSKARAZKO GEHIGARRIA
307 orrialde
18 euro

Monzon, Agirre, Lekuona, Janamari Malharin... gogoan

Ehun urte bete dira Telesforo Monzon jaio zenetik, eta *Egaren* azkeneko zenbakian haren izaera eta lanak ekarri nahi izan dituzte akordura: Koldo Izagirrek Monzonen zortzi poema argitaragabe aurkeztu ditu; Xabier Mendi-guren Elizegik bergararraren erretratua egin du, bere hitz lauzko idazlanetan barrena; eta Piarres Xarritonek Iparraldeko euskalzaleen animatzaile gisa azaldu du Telesforo Monzon. Lan horiez gain, bertan aurki daitezke ere XVI. mendean Lazarragak idatzitako artzain nobela, Julen Lekuona kantautoreak utzi zizkigun piezak, Janamari Malharin irakasleari Itsasun egin zitzaion omenaldia edota Pilartxo Etxeberriak Txillardegiren hizkuntzalari-tza ibilbideaz egindako azterketa. ■

Historiaurrekoen garabidea

Ibaizabal argitaletxeak aditua ez den irakurlearentzat sortutako Euskal Gaiak bildumaren barnean plazaratu du Xabier Peñalver eta María José Noainen artean osatutako *Euskal Herriko Historiaurrea*. Liburu honetan, gu bizi garen lurraldeak ezagutu zituen lehen giza taldeen ohituren eta garabidearen berri ematen da, adibide eta argazki esanguratsuz lagundurik. Paleolitoa, Mesolitoa, Neolitoa, Kobre Aroa, Brontze Aroa eta Burdin Aroa izenarekin ezagutzen diren garaiak iraun zuten ehunka mila urtetan zehar Euskal Herrian zebiltzan gizakiek zer nolako bilakaera izan zuten aztertzen da bertan, urratsez urrats azalduz nola lortu zuten sua menderatzea, animaliak ehizatzea eta etxekotzea, buztina eta metalak lantzea eta, oro har, aurrera egitea. ■

Euskal Herriko Historiaurrea

Xabier Peñalver,
María José Noain

IBAIZABAL
144 orrialde
14,20 euro

Karmel aldizkariaren berriena

Euskara ona izateko, hutsik gabea, ulertteraza eta aberatsa izan behar duela azpimarratzen du Gotzon Garatek *Karmel* aldizkariaren azken zenbakian plazaratu duen *Euskaraz ongi idaztea zer den* lanean. Aitzitik, Jose Inazio Basterretxeak euskarazko kazetaritzaren lehen kongresua hartu du hizpide, ahaztu gabe 1976a euskal prentsa-aren urtea izendatu zutela hiru euskal aldizkariak –alegia, *Anaitasuna*, *Goiz Argi* eta *Zeruko Argia*–. Xabier Kaltzakortak, berriz, 1813an gertatutako Bitoriako Batailari buruzko koplak batzuk dakartza kontura. Eta Luis Baraiazarrak Batista Spanoli dohatsua. Bestalde, gizarte sailean *Karmel* aldizkarian bertan hainbeste lan argitaratua den Andres Maria Urrutia Badiola euskaltzainburu berriaren bizitza eta bibliografia azaldu dituzte. ■

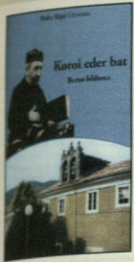

Karmel

Batzuen artean

EUSKAL HERRIKO
KARMELDARRAK

127 orrialde
Urteko harpidetza:
12 euro

Koroi eder bat.
Bertso-bilduma

Pedro Migel
Urruzuno

AUSPOA, GIPUZKOAKO
FORU ALDUNDIA
302 orrialde

Pedro Migel Urruzunoren bertsoak

Bere ipuinengatik da ezagun Pedro Migel Urruzuno (1844-1923), haatik ez bertso-jarzaile bezala egin zuen lan oparoagatik, eta hain zuzen, horixe da Antonio Zavala haren bertsoen bilketa egin eta liburu hau argitaratzera animatu duen arrazoia. Jesusen Bihotzari, Maria txit garbiari, 1881eko Arantzazuko erromeriari, Aita Sebastian Mendibururi, Josefatzoren ametsari, Kilimongo itur-errekari, Jesus jaio berriari, Hiru Erregeen adorazioari, Aldareko sakramentu guztiz santuari, Ama Doloretakoari, Aita San Joseren gozoei, neska-mutil-zaharrei, Itziarko Ama Birjinari,

Aita Agustin Kardaberazi, artzaiei, Justa Jesus aingerutxoari eta beste askori jarri zizkion Urruzunok bertsoak. I

Ametsak bezain egiazkoa den Jonen laguntxo berria

Jokin Mitxelenak marraztu duen kontakizun honen izenburu zehatza *Jon eta Noj. Galaxia eta Mundua* da, eta Goretti Vadillok haurrentzat idatzi duen aurreneko lana dugu. Izan ere, bere seme Jon jaio zenean, ogia besapean ekarri beharrean, hauxe bezalako umeentzako istorioak ekarri zituen. Lo egiteko orduan, argia itzalitakoan, arbel bihurtzen da Jonen gela, beltz-beltza. Eta Jonen arbelehourretan gauzak marrazten ditu. Marrazki horietako batean agertu zaio hain zuzen Noj, beste galaxia bateko mutila. I

Jon eta Noj

Goretti Vadillo

ELKAR

45 orrialde
6,65 euro

FITO RODRIGUEZ

“Egungo idazkerak irudia eta beste erreferentziak jaso behar ditu”

Martin Ansok liburuaren hitzaurrean dio pasarte batzuetan nobela itxura baino gehiago saiakerarena duela zure lanak. Zer diozu zuk?

Neronek ere ez nuen oso argi hau nobela bat ote zen. Orain, Martinek esandakoekin, seguruago sentitzen naiz nobela bat delakoan.

Azalduko al zenuke gehixeago esan nahi duzuna?

Zinematografikoa ere beste idazkera mota bat da. Gaur ezin dugu idatzi zinematografoa existituko ez balitz bezala. Egungo idazkerak irudia eta beste erreferentziak jaso behar ditu. Nik ekin nion idazlan honi literatur-dokumentu bat egin nahian. Idazlan honek, hasiera batean, beste gehigarri bat zuen, duela hogeitaz urte La Habanan Munduko Zientziaren Historiaren lehenengo bilkura egin zenean Elhuyar anaiei buruz nik aurkeztutako ikerketa. Gero Mexikon argitaratu zen hura, La Pueblako unibertsitatean. Bada, euskaratu nuen, pentsatu nuen idazlan honetarako egokia zela; baina dokumentuegia zen, eta hemen agertu dut fikzioaren partea bakarrik. Dokumentua, bere osotasunean, abenduan argitaratuko da *Uztaron*, Udako Euskal Unibertsitateak argitaratzen duen ikerketa aldizkarian.

Beraz, nola definituko zenuke zure lan hau?

Nire ikerketa horren gainean egindako zeramika gisa, istorio ezberdinak txirikordatzan dituen, XXI. mendean beste modu batez idatzi behar delako. XX. mende hasieran Azorinek, Unamunok eta gainerakoek sortu zuten “nivola” edo nobela filosofiko txikien bidea. Antzeko gauza bat egin dut nik liburu honetan.

egileari galdezka

Elhuyar anaien gaineko errealitatearen fikzioa

Elhuyar anaia ospetsuei La Bascongadan, Euskal Herriko Adiskideen Errege

Elkartearen itzalean sortutako Bergarako Errege Mintegian, XVIII. mendean, bizitzea egokitu zitzaie gorabeheretan oinarrituta dago Fito Rodriguezen azken idazlana. Bascongada, antza denez, Espainiako Koroaren aginduz helburu militar sekretuekin lan egin zuen erakundea baino ez ei zen, eta Joan Jose Elhuyar sekretu horien zerbitzuan lan egin zuen zientzialaria. Gauzak horrela, elkarren artean etengabe txirikordatzan diren bi hari ditu *Faustoren itzala* nobelak. Lehenengoak, Joan Jose Elhuyarrek Fausto anaia Kolonbiatik bidaltzen dizkion gutunek osatzen dute. Haietan, Elhuyararren sekretua eta garaiak giroa aurkituko dituz irakurleak: Ilustrazioa, erromantizismoaren has-tapenak, Inkisizioa,

Faustoren itzala

Fito Rodriguez

UTRIUSQUE VASCONIAE

121 orrialde
14 euro

masoneria... Bigarren haria, berriaz, gure egunetan Ipar Europatik Euskal Herrira etorritako gazte baten istorioak osatzen du. Gazte horri, Upsalako unibertsitatean noizbait aurkitutako Elhuyarren gutunak bidaltzen dizkio bere aitak. Eta dokumentu horiek direla-eta bizi behar izaten dituen berri ematen du berak grabatutako bideoen bitartez. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Deus ez dakitenak	Utzi	Erraz erantsen dena	Hori argia	Kolore militarra
	Zintzurak	Zoritzarrez	Rutenioa	Nafarroako basoa	
	IRUDIKO ANIMALIA				
	Pilota jokaldi				
Lore mota	Bizkaieraz, lepoa		Toka, naiz		
Pilota joko	Zuhaitz mota		Bokala		
			Solairu		
			Non atzizkia		
Zigorra			Modu atzizkia		Bokala
Aurreneko			Labore mota		Une oro
				Boroa	Lantziego-ko auzoa
				Jatorri atzizkia	
Musika nota	Lehena eta azkena		Zuhaitz mota		
Guraso arrak	Lehen bi bokalak		A birritan		
		Ilunabar			
		50			
Bete		Laiarekin jarduten du			

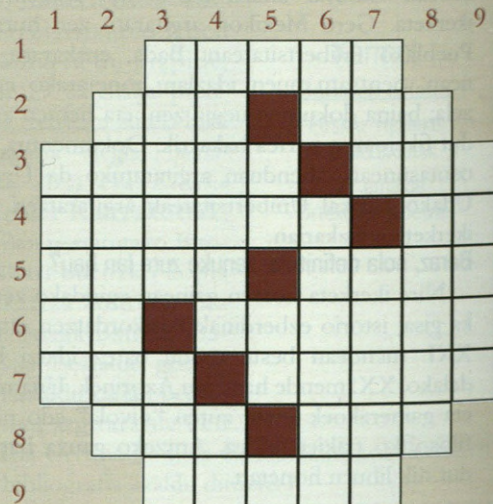
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Laborantza tresna. 2.- Tik..., erlojuaren hotsa. Sexu eme. 3.- Leku hartarat. Modua. 4.- Txinparta. Titanoaren ikur kimikoa. 5.- Eguzkia. Ur zikin, ur lohi. 6.- Neonaren ikur kimikoa. Adoleszente. 7.- Suitzako ibaia. Etsipena. 8.- Suari dariona. Juntagailua. 9.- Deitore, auhen.

GOITIK BEHERA

1.- Afrikako eta Asiako ugaztun haragijalea. 2.- Gerrarako makinak. 3.- Aldi, sasoi. Saturnoren satelitea. 4.- Bizkaieraz, aran. Otx! 5.- Kontsonantea. Turkia. Bokal errepikatua. Bigarren bokala. 6.- Dago. Urte honetan. 7.- Hitz, solas, berba. Hasiera, hastapena. 8.- Sagar mota, asko irauten duena. 9.- Haizea.

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
ANDONI OTAMENDI
MIKEL ZARAUTZ

Leitza (Nafarroa)

Trenbidez haizearen erreinura

Gipuzkoako mugan, baina nafar petoa den Leitza herri ezagunean egin dugu goiz pasa polit hau. Leitzaran bailararen ertzean kokatua dago 3.000 biztanlek, gutxi-gehiago, osatzen duten herria. 480 metroko alturan kokatua eta herri kirolek, aspaldion, ezagun egin dute herria: pilotariak, aizkolariak, harri-jasotzaileak... mendiko herria izateak gogortuko zituen bertakoak.

Leitzako eliza (goian) eta herriko etxe galantetako bat (eskuinean).

1444an sute ikaragarri bat jasan zuen Leitzak. Gaztelako eta Nafarroako erreinuen arteko mugetako liskarrak zirela medio, gipuzkoarrek, orduan Gaztelaren barruan egonik, sartu eta erraustu egin zuten.

Herriko bestak San Tiburtzioren omenez ospatzen dira abuztuaren 11n. Bestetan Leitzako Ingurutxo dantzatu ohi da, Nafarroa hezeko dantzarik ezagunenetakoa. Iparraldea mendialdeko Nafarroa hezea deitzen zaio mendialdeko inguru honi. Paisaiaren zati handi bat pagoek estaltzen dute; hauekin batera, berriez, iratzear, gorostia eta elorria dira nagusi. Hariztiak, aldiz, ez dira hain zabalak. Gainerako zuhaitzak, gaztainondoak, lizarrak, hurritzak, astigarrak, zumarrak, urkiak, ezkiak... ere paisaiaren parte dira. Pinu sailak ez dira arrotz inguru hauetan, lehen harizti zirenak ordezkatzeko dituzte gehienbat.

Trenbidez, Santa Kruz basilizara

Herrigunera iritsi eta hotzaren neurria ezagutu dugu kotxetik irtetean, 1915ean eraikia izan zen Udaletxearen parean, hain zuzen ere. Leitzako auzoak etxeguneei baino baserri multzo edo baserri bakanek osatzen dute.

Herriko hainbat tokitik ikus daitezkeen San Migel elizarantz egin ditugu lehenbiziko pausak. Frontoiaren aldamenetik, garai bateko labaderoaren ondotik goaz. Berehala, "Pla-

zaola naturbidea" seinalatzen duen kartelak norabidea erakutsiko digu. Bost minutuan trenbide zahararen bide lauan barna goaz, ezkerredera hartu ondoren. Eskuinera Uitzira joango ginateke.

Guk oinez darraigu. Trenbideak, handik gutxira, ohiko dituen tunel batera garamatza. Guk ez dugu tunela igaro. Aurrera egingo bagenu, tunela pasa, alegia, Andoainera iritsi gintezke: bizikletaz egiteko bide ezin aproposagoa da hau.

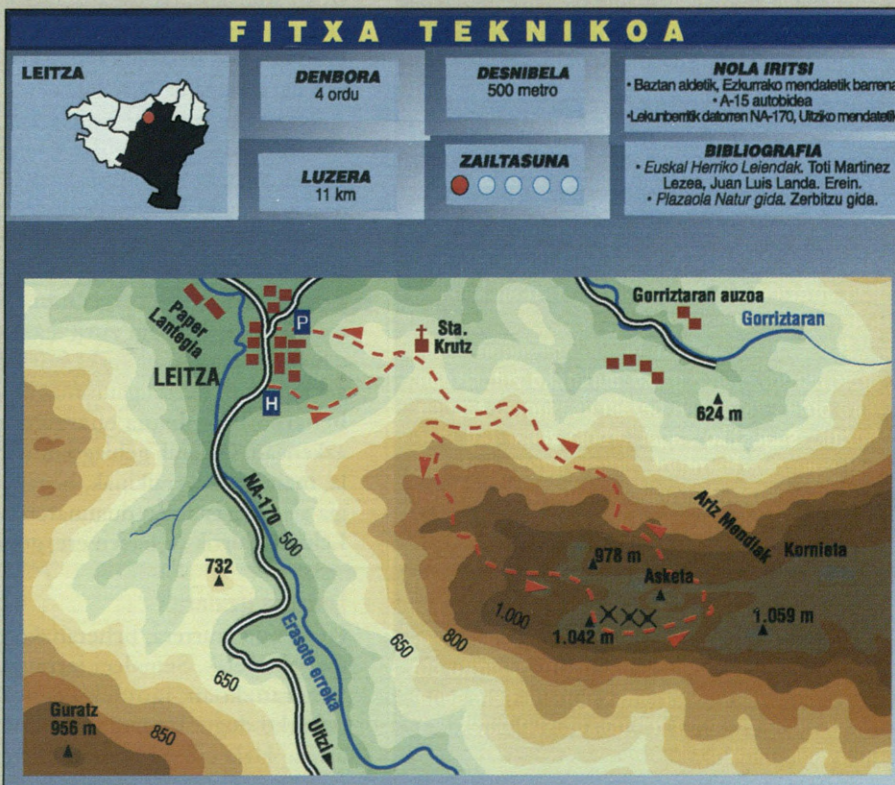
Esan bezala, tunela baino 15

metro lehenago gora jo dugu. Gure gainean izango ditugu, ikusteko moduan, bi borda, ardi eta guzti, urte garaiotan.

Santa Kruz basiliza berriki zaharberrituan atsedentxo bat hartu dugu.

Kornietako gailurrera

Aurrera eginez, seinale zuri-horiei jarraituz beste borda batera iritsi gara. Egarri handirik ase ez daitezkeen iturrian ez dugu eztarria freska-

Zuhaitza lapur

Aztikeria, bai garai batean eta baita gaur ere, gauza askotarako erabili izan da Euskal Herrian: begizkoa (biraoa) botatzeko, zaintiratuak edo hezur hautsiren bat sendatzeko, lapurra adur magikoz harrapatzeko... Euskaldunen ustez, madarikazioa objekturen baten bitartez transmiti zitekeen: argizariko kandelak giza gorputza irudikatzen zuen, eta haren izpiritua kandelaren argia zen. Irudia zuen txanpona ere erabil zitekeen; horrela, lapurreta bat nork egin zuen jakiteko, txanpona okertu eta sutara botatzen zuten, lapurra ere txanpona bezala okertuko zelakoan.

Behin batean Leitzan, sagar-bilketarako Marikurrenea baserrikoek, ohi zuten bezala, bizilagunei eskatu zieten laguntza. Ordu batzuk lanean eman ondoren sagastiaren jabeek, adis-kidetasun eta eskerronez, bizilagunak merienda-tzera gonbidatu zituzten. Andre bizilagunetarik bat etxekoandreak merienda zerbitzatzen laguntzeko prestatu zitzaion. Ardoa "barkilu" izeneko zilarrezko plater txo batean atera zuen. Bukatu zuenean, sagarrondo zahar baten hutsunean utzi zuen eta erabat joan zitzaion burutik, non utzi zuen. Ilunabarrean baxera jaso eta bakoitza bere etxera bildu zen. Barkilua han geratu zen ahaztuta.

Baxera garbitzerakoan, etxekoandreak barkilua falta zela sumatu zuen eta senarrari horren berri eman zion. Senarrak, barkilu hura bere aitonaren aitonarena izanik, non edo non agertu behar zuela argudiatu zion. Erabiltzen azkena bizilaguna izan zela oroitu zuten. Ardoa barkiluan zerbitzatzen jardun zela gogoraraziz.

Bizilagunarengana joan ziren non utzi zuen galdetzerara, baina hark ez zuen oroitzen. Marikurrenea baserrikoak etxera itzuli ziren, baina ez zeuden ados bizilagunak esandakoarekin eta lapurtzat hartu zuten. Hori frogatzeko, aztikeriaz baliatu ziren: kandela bihurritu zuten: "Kiskali dadila barkilua lapurtu duena kandela hau erretzen den bezala!" —esan zuten kandela sutara bota zutenean.

Biharamun goizean bizilagunarengana joan ziren berriro, ustez gaixo aurkituko zutelakoan; hura ordea, bezperan bezain osasuntsu zegoen. Aitzitik, sagastiko sagar arbola zahar bat ihar-ihar egin zen. Harriturik, arbola lurrera bota eta barkilua haren barruan aurkitu zuten. Indar magikoak —adurak— barkilua "lapurtuta" zeukana ihartu zuen.

Beste behin, Leitzako herrian hau ere, gizon batek zerria saldu omen zuen, ezkutuan, zor bat kitzearren. Haren emazteak, zerria lapurtu ziotenaren ustetan, kandela bat hartu, bihurritu eta erre egin omen zuen. Handik gutxira, bere senarra ezaguna ez omen zen gaixotasun batek eraman zuen, betiko.

Likena izoztutako haitzean.

Elurrak zanpatutako hostoak.

tzeko adinako urik topatu. Hemen bi aukera ditugu Kornietako gailurreraino iristeko (1.062 m): seinaleci jarraituz zuzenean igo, edo bestela, eskuineko bideari heldu eta hain goranzkoa eta zuzena ez den bidea egin.

Herria utzi eta bi ordu baino lehen Kornietako gainean egoteaz gain, parke colikoaren azpian egongo gara: Leitzaberueteko parke colikoa du izena. 40-45 metroko poste erraldoiek osatzen dute paisaia. Pistatik pare bat kilometro egin beharko ditugu marra zuri-horiek ezkerreara egiteko agindu arte. Asko dira haizearen indarra darabilten poste erraldoiak. Besterik litzateke energia mota hau gizarte honentzat ingurumenarekiko aurpegi zuritzea den, edo benetan alderatu ote daitekeen naturaren aurka bortitza joaten duten beste energia motekin. Berez, gainontzeko energia kutsatzaileen ordeko beharko luke, baina energia lortzeko bide bat gehiago da, azkenean. Galerak gehiago ditu irabaziak baino: inpaktu bisuala, mendietako eraikinak, hegaztiekin sarraskia... Onura, energia alegia, gastatzen dugunaren oso ehuneko txikia, berriz. Leitzan elurrik ez bazen ere, goi ordeka hau elurrak estalia du.

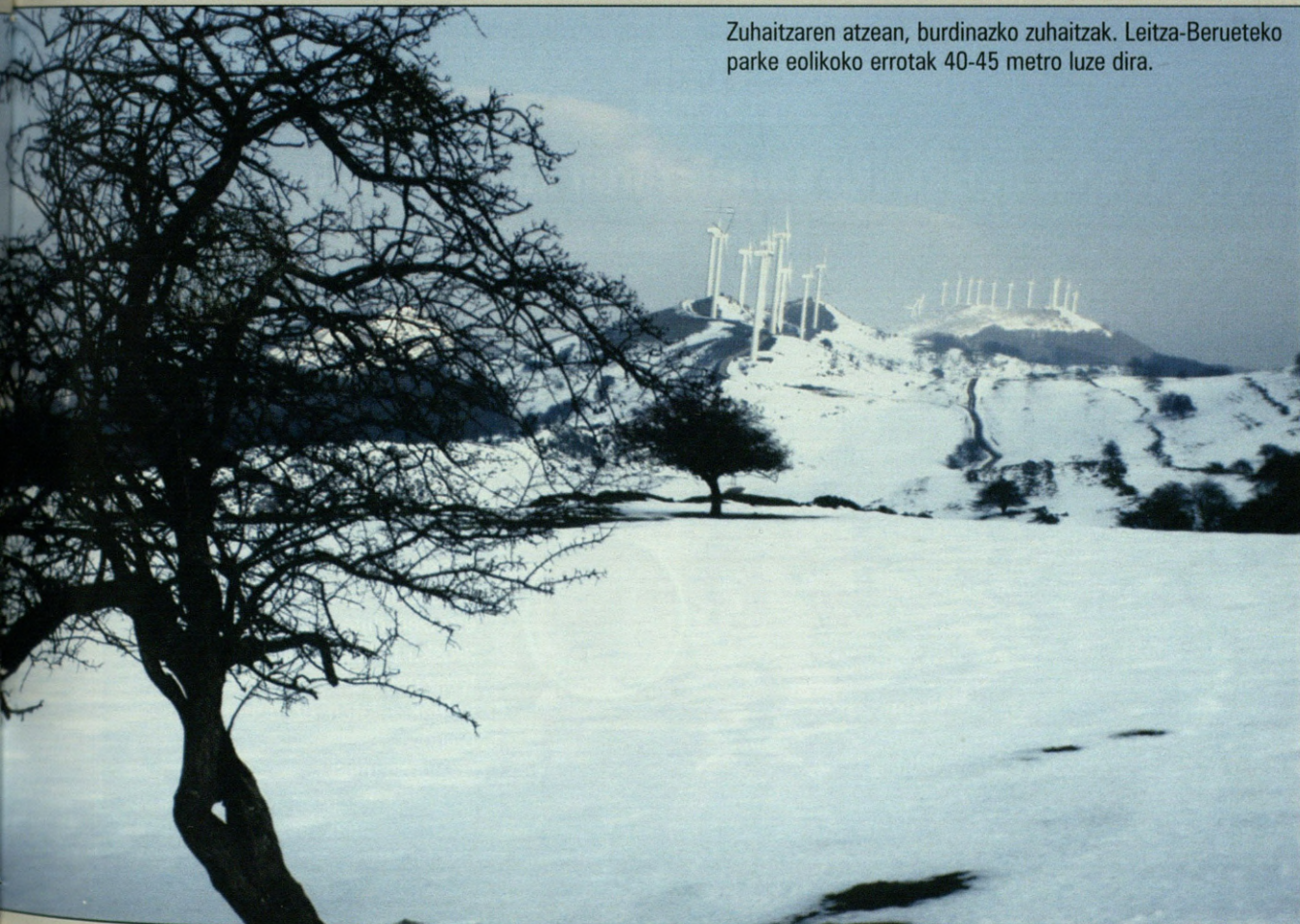
Leitzara itzulera

Hemendik aurrera, beheranzko bidea da egin beharrekoa. Ez da galbiderik. Seinaleci jarraitzea aski izango dugu. Ostera, beheranzkoan, igotzeko egin dugun ibilbide zati bat egin beharko dugu. Ur tanta handirik ez duen iturritik aurrerakoa, alegia. Hala ere, bi bordara iristean, erditik pasa eta zuzenean jaitsiko gara Leitzako elizaren atzealdera. ■

Uholdeak eta autobusak itxi zuten trenbidea

Garai batean Plazaolako trenbideak Iruñea eta Donostia lotzen zituen 85 kilometrotan zehar: Imotz, Larraun, Leitzaran, Ultzama, Basaburua eta Araitz bailarak zeharkatuz. Egun, 50 kilometroko ibilbidea egin daiteke Plazaolako antzinako trenbideak zabaldutako bidetik, pagadi eta hariztietan barna, Mugiron hasi eta Andoaineraino.

Mende hasieran meatze-trena zen eta Plazaolako meategietatik Andoainera burdina garraiatzen zuen. Bide estukoa zen eta lurrin makinak mugiarazten zuen. 1914an bidaiariak eramaten hasi zen, elkarren auzo diren Iruñea eta Donostia elkartuz. Lotura lan hori egin zuen 40 urtetan zehar. 1953ko uholdeen eta autobusaren lehia gogorraren ondorioz, 1958an desagertu zen trenbidea, paisaia arrasto nabarmena utziz.

Zuhaitzaren atzean, burdinazko zuhaitzak. Leitza-Berueteko parke eolikoko errota 40-45 metro luze dira.

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

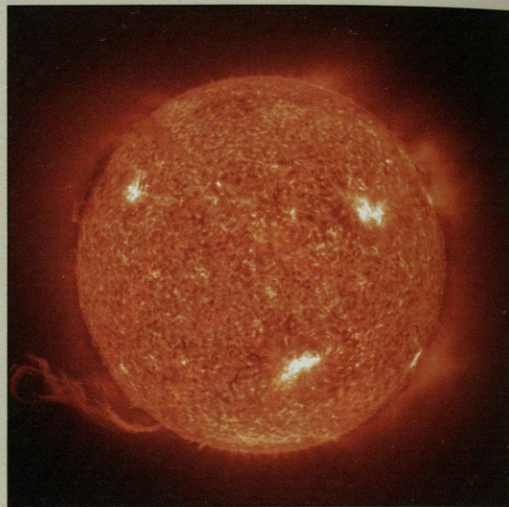
KLIMATOLOGIA

Eguzkiak kliman duen eraginaren aztarna

MAINE UNIBERTSITATEKO ikerlari-talde batek lotura topatu du eguzkiaren jarduera-aldaketen eta Lurraren klimaren artean.

Hori lortzeko Antartikoko orografia desberdineko lau gunetako izotz-plaketan kaltzio, nitrato eta sodioa neurtu dituzte eta Hego Poloko izotzean dagoen Berilio-10 indikatzailearen (eguzki-jardueraren neurtzailea) datuekin alderatu dituzte. Ikerlariak gauden garaiko 1400. urte-tik aurrera 500 bat urte arakatu dituzte, epe horretan Lurra Aro Glaziar Txiki bat jasan baitzuen.

Lortutako datuen arabera, eguzki-erradiazioa handitzen denean bi gunetan beste bitan baino kaltzio gehiago azaltzen da. Kaltzioa haizeak ekartzen du, kasu honetan, Australia, Afrika eta

Hego Ameriketarik eta baita Ozeano Atlantiko-ko itsasotik. Beraz, eguzki-jarduera handitzeak latitude ertainetan dagoen ozono-kantitatean aldaketak eragiten ditu eta honek haize-boladak

Osasuna

JABIER AGIRRE

Kafea maskuriko kantzerraren kontrako babes

KAFEINAREN EGITURA kimiko berezia aipatu nizuen aurreko astean. Kafeinaren egitura *adenosina* izeneko bitartekari kimikoaren egituraren oso antzekoa da. *Adenosinaren* eginkizuna jarduera neurologikoa inhibitzea da: horrela, neuronaren mintzean kokatua dagoen hartzailearekin elkartzen denean, *adenosinak* G izeneko proteina bat harrapatzen du, eta hainbat transformazio kimikoren ondotik, neuronan kitzikatzeko gaitasuna, mugikortasuna, behaketa edo zainketarako ahalmena, eta antzeko beste eginkizunak kontrolatzen dituen konposatu kimikoaren sintesia moteldu egiten da.

Egitura kimikoa oso antzekoa dutez, kafeina-molekulak ere adenosinaren hartzaileekin lotzen dira, baina kasu honetan G proteinak beste egitura kimiko bat hartzen du, erno egotea, erritmo zirkadianoa eta bestelako funtzio neurologikoen gain eragin estimulatzailea duen AC entzimaren jardura bultzatuz. Horrela ulertzen da, lehen begiradan, kafeinaren eragin estimulatzailea.

Madriko Carlos III. Institutuko iker-

tzaileek ere beste eragin mesedegarri bat egotzi diote kafeari: kafearen kontsumoak nolabait babestu egiten omen gaitu maskuriko minbiziak. Ikerketa horretan bi talde konparatu ziren: maskuriko minbizi diagnostikaturako 500 gaixo batetik, eta beste 1.000 pertsona, haien antzeko ezaugarriak zituztenak, baina osasuntsu zeudenak. Ikerketaren emaitza nagusia zera izan zen: tabakoa minbizi-sortzaile dela argi eta garbi frogatuta dagoen bezala, kafeak leundu egingo lukeela tabakoaren eragin kartzinogenikoa. Horrela, tabako-erretzaileek dute, noski, maskuriko minbizi izateko arriskurik gehien; baina tabakoa erretzen dutenen artean, zazpi aldiz arrisku txikiagoa dute tabakoa erre-tzeaz gain kafea ere edaten dutenek, kaferik edaten ez duten pertsonen baino.

Beraz, eutsi zure kafe-zaletasunari, baina neurrian kontsumi ezazu. Zure osasunak eskertuko dizu, bai epe laburrera, eta baita itxura guziena arabera, epe luzera ere.

eragiten dituela ia erabat frogatuta geratu da.

Sodio-alaketak ari dira uneotan aztertzen, baina Hego Ozeano Pazifikoko gertatzen diren presio-alaketekin zerikusia izan dezakete. ■

ASTRONOMIA

Espazioko laino erraldoiek Lurra izoztu zuten

NASAREN Astrobiology Institutetik egindako ikerketa-pare baten arabera, antzinean espaziotik Lurrera etorritako laino erraldoiek izugarritzko suntsipena ekarri zuten. Aipatu lainoak glaziazio orokorrak sortzea ezezik espazioko ioien bidea erraztu zutela uste da eta ozono geruza babeslea ahuldu zutela, suntsipen orokorrak eraginez.

Coloradoko unibertsitateko Alez Pavlov-en ustez, izarrarteko hautsa atmosferan pilatzen bada eta Lurra espazioko laino erraldoi batekin topo egiten badu, aldaketa klimatiko erabatekoak gerta daitezke. Ikerlari honek dioenez, atmosferako hauts-geruzak eguzki-erradiazioa xurgatu eta dispersatuko luke eta horrela Lurreko beroak ihes egingo luke libreki.

Orain 600 eta 800 milioi urte-bitartean gutxienez bi glaziazio gertatu ziren, baina inoiz ez da ezagutu horien benetako arrazoia. Geologoak laino erraldoien arrastoari segika ari dira, gertaera haiek zuzenean jasan zituzten harkaitzen bila. Material hau topatzean uranio-235 kontzentrazioa neurtu nahi dute zeren eta hori da hain zuzen ere espazioko lainoek garraiatzen dutena.

Espaziotik etor daitekeenaren eskizari beti dabil gizakia; askotan zer dagoen hor ezagutzea eta topatzea izaten da helburu nagusia, baina azken urteotan zer etor daitekeen eta nola egin aurre kezka zientifiko bihurtzen ari da. ■

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Hordi baina txorrotx

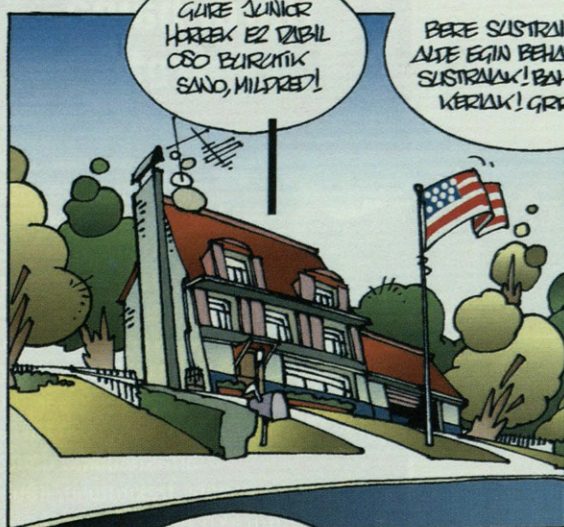
LURRA SASOIAN da eta nabarmena da. Hotza eta uraren emanaren ondorengo lehorte epelaren eraginez lurrazala lantzeko ederki da, lur-sasoia da. Goldeak, karra-marroak, arreak, bostortzak, aitzurrak, arrasteluak... dantzan

goza daitezke nonahi. Izakitutako, iraulitako, berdindutako baratza eta soroak nagusitzen ari dira eta egunetik egunera tipulaz, letxuz, babaz, patataz, ilarrez... jantzita, dotore azaltzen zaizkigu udaberriari ondo etorria ematera, pertxenta. Neguaren mirakulua bizitu duten lurmen soilak landaremen bihurtzen ari dira, gogoz, kementsu.

Hostoa galtzen duten zuhaitz eta zuhaiskak landatzeko azken aukera, hostaiari eusten diotenen landaketa garai betea, lorontzietan neguko hilotzak udarako lore berriengatik aldatzeko eta luberritzeko aukera, frutarbolak txertatzeko sasoia, inausketa gehienetarako egokiera, muintegiak haziz ereiteko tartea, aldaxkak edo eskejeak lur azalari iltzatze-ko aroa, soroak patata-erroilez orrazteko eta baratze-soinak azken puntako landare eta hazizko mantal-aurrekoz apaintzeko unea. Urteroko izerdi berriaren ikuskizun paregabea. Heldutasunean dauden landare gehienek loraldia aurten batera datorrela nioen aurreragokoan, batera halaxe egin behar aurten ere beste lan meta hau ere, negu-negu partean ezin izandu baita aitzurrik lurrean sartu. Datorren urtetan loratuko direnak izango badira, orain jantzi behar abarkak. Hori ikuskizuna, loreki bakarria bilakatua dugun ingurunean, kolore eta usain festaz hordi, urte guztiko eta hurrengo urtetako festak ereiten, landatzen, txertatzen... txorrotx!

Festa gozoen premia inoizko larriena den garai honetan, abarkak topatzen zaila, baita abarkak jantziko dituztenak ere...

WINSTON ARIZMENDI JR.

QUIRE JUNIOR
HERREK EZ DABIL
OSO BURUTIK
SANO, MILDRED!

BERE SUSTIRIEU BILA
AITE EGIN BEHAR DUELA!
SUSTIRAK! BAH!! ZORRO
KERIAK! GRER...!

GAUZAK
BERE ORETIK
ATERAZEN
DITZULA
LESTE DUT.

A PAI, EZ
PA EZ NIEN ZURI
KONDATZEN ASMORIK,
BANO BAIKIDIO BESTE
ZERBAH...

BESTE EGUNEAN, NERKATIA
BEZARREN BATEKIN IKESI
NIEN, BLOK ELKAR
ATXIKITZEN!

DARLING... EZ AL DA HORI
WINSTON, ZURKE SEMEA?

E, EZ! OKER
ZURKE! ETS GAZTEN
HEMENDIK!

BLACK GIRL LOTSAKASE BATEKIN!
ESMERRAK BYZGOELA ARIMARRIK
INGURUTETAN, NEZUK EZIK! (BERREAR
BAKARRAK NENGON, ALEGIA), HORI
BESTERIK EZ GERTUEN BEHAR DUT...!
QUIRE ALABAK BETEREN, EZ DA
HERREN ERREZ BURIA GAZTEN!

ARRAZKIN
HANTAKO!

KAKO!

NIRE MUNIT-LAGUN BERRIA AZIRKEZTU
NAHI DIZUET, EMILKA... SARAZU IZENA DA
ETA IRUKARRA DA!

لَقَمَح

اَللّٰهُمَّ

13

ETA-K MEHATXATUAK

Bizkartzainaren kaiolan

Ezkerrean Rafa Olaizola.
Eskuinean Patxi Elola.
PPko eta PSE-EEko zinegotziak dira
Zarauzko Udaletxean.
Hondoan beren bizkartzainak

Euskal Herrian bizi dugun gatazkak biktima ugari eta desberdinak eragin ditu. ETAk mehatxatutako PP eta PSOEko kargu publikoak dira biktima horietako batzuk. ETAk hainbat kargu publiko hil izanak bizkartzainekin bizitzera behartu ditu zinegotzi hauek. Beren egoera pertsonalaz, eurekiko elkartasunaz, beste biktimez hala nola giza-eskubideez euren aburuak jaso ditugu.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

PSE-EEKO PATXI ELOLA eta PPko Rafa Olaizola zinegotziak bisitatu ditugu Zarauzko Udaletxean. Nafarroan, berriz, Iruñeko Udaletxean, batetik Ainhoa Aznarez eta Mari Carmen Lopez PSNko zinegotziek hartu gaituzte –Lopez Olaztiko zinegotzia da–. Bestetik, Nafarroako Parlamentuan, UPNko Begoña Sanzberro parlamentariak eta Baztango Almandoz herriko zinegotziak. ETAk aspaldion inor hil ez izanak

Patxi Elolaren damua

"Frankismoaren bukaera bizi izan nuen. Garai haietan, Xanki (1973an hildakoa) Txiki edota Tapi ezagutu nituen. Iparraldean bizi nintzen. Batallón Vasco Españolaren erasoak jasan nituen. Txikiren familia -Extremaduratik etorri berriagure etxebizitzan bizi izan zen. Gure inguruan hezi eta hazi zen Txiki. Geroago, trantsizio garaian beste bide bat hartu nuen, ustez zuzena. Baina, horregatik, oraindik ere 'Gora Euskadi Askatuta' esaten dut. Bi garai, bi egoera, bi esperientzia: ETA, EIA, EE, Alderdi Sozialista... Orduan askatasuna urratzen ziguten eta haren alde borrokatu nuen. Askatasunaren aldekoa naiz, orduan pentsatzen nuena pentsatzen dut egun. Baina damu naiz, inoiz heriotza bat izan denean beste aldera begiratu izanaz. Esperientziak esaten dizu biziak duela lehentasuna, eta hori gabe, gainerakoak ez duela balio. Denborarekin konturatzen zara, batzuk ez dira oraindik horretaz konturatu. Pertsona errespetatu behar da lehenbizi, ideia batekoa edo bestekoa izan. Giza eskubideak errespetatuta, errazagoa izango zaigu gauza askotan ados jartzea".

itxaropen apur bat eman die. Ez erabateko lasaitasuna, ordea.

Bizkartzainak daramatzaten pertsona hauek bazekiten babesa beharko zutela, ETAk PP eta PSOEk kargu publikoak bere jomugan zeudela iragarria baitzuen hautatuak izan orduko. Patxi Elola eta Rafa Olaizola alderdiaren gomendioz -eta neurri batean "behartuta"- dabilta bizkartzainekin. Zarautzen aurrekari larriak izan dira, ETAk PPko Jose Ignazio Iruretagoiena zinegotzia hil zuen eta Gorka Landaburu kazetaria larriki zauritu, besteak beste: "Lore-zain autonomoa naiz. 1998ko su-eten garaian, lokala, furgoneta eta tresneri osoa erre zizkidaten. Su-eten bertan behera geratu zenean, nire burua odoloduta agertzen zuen pintada egin zidaten herrian", adierazi digu Elo-

Ainhoa Aznarez eta Mari Carmen Lopez Iruñean, bizkartzainak atzean dituztela.

lak. Olaizolak, berriz, horrela dio: "Nik ez nuen ETArekin su-etenak jarraipenik izango zuenik espero. Hala ere, ez nuen bizkartzainik nahi, bi alditan utzi egin nituen. Diziiplina urratu nuen eta alderditik ezin izango nuela karguan segitu esan zidaten".

Nafarroan, aldiz, PSNko zinegotziak ez daude bizkartzainak eramatera behartuta. Ainhoa Aznarez eta Mari Carmen Lopezen kasuetan, beren hautua izan da. Alabaina, azken honek dioenez, "Sakana lurralde komantxea da" eta eramatea gomendatu diote.

Makuluekin ibiltzea bezala

Bizkartzainak eramateak bi aldeak ditu: zama eta babesa. Onerako da, baina ez omen dago ohitzerik. Pri-batutasuna guztiz mugatua dute. Ainhoak honela laburbiltzen du: "Kaio-latua bizi naiz". Honatx Begoña Sanzberroren azalpena: "Eskolta ez daramanak ez du kontu egiten ahal hau zer den. Ni makuluak egunero eramaten dituenaz konturatzen ez naizen bezala. Gure askatasuna erabat zapuztuta dago. Beldur mota bat daramagu gure baitan".

Lan egun arrunt bat islatu digute bost zinegotzi hauek. "Ez dugu egun normalik". Pertsonentzako ordutegia zama bada, are gehiago beren kasuan. Elolak zinegotzi eta lore-zain lanak tartekatzen ditu: "Zarautz eta bere

inguruan mugitzen naiz. Irteerak eta sarrerak zaintzen ditugu bereziki". Olaizolak ordutegia eta ibilbidea antolatzen ditu irten aurretik. Sanzberro andrea Almandozko baserrian, Baztango Udaletxean eta Nafarroako Parlamentuan ari da: "6:30ak aldean jaikitzen naiz. Aunitz gauza egiten dut, batzutan aldaketa anitz egin behar dut, baina saiatzen naiz denak betetzen. Senarra suhiltzailea dut eta bere lanaren arabera aldatzen da nirea".

Sendia, lagunak, elkartasuna...

Familia, inguru hurbila eta elkartasuna izan ditugu hipzide: "Hurbilekoek esaten didatenez, bi obario behar dira zerrenda batean aurkezteko. Hara, sozialista izateagatik, hezkuntza duina defendatzeagatik, emakumeak lanerako bidea eduki dezan lan egiteagatik, eta Nafarroa euskaldun izan dadin lanean ari naiz. Beraz, mehatxatua izatea gogorra da" diosku Ainhoa Aznarezek. Bere familiak gaizki hartu du horrela bizi-tzea. Haien bizitza da, ordea: "Txikitik errebeldea izan naiz, injustizia sozia-

"Eskolta ez daramanak ez du kontu egiten ahal hau zer den. Ni makuluak egunero eramaten dituenaz konturatzen ez naizen bezala"

BEGOÑA SANZBERRO

“Hezkuntza duina
defendatzeagatik,
emakumeak lanerako bidea
eduki dezan lan egiteagatik
eta Nafarroa euskaldun izan
dadin lanean ari naiz.
Mehatxatua izatea gogorra
da beraz”

AINHOA AZNAREZ

len aurkakoa. Ez dira harritu, beraz”.

Mari Carmen Lopez Valladolidekoa da. Orain hogeit hamar urte etorri zen Euskal Herrira. Bere senarra (Carlos) ere zinegotzia da Olaztin: “Nire koinata HBko alkate ohia da. Senarraren gurasoek ez dute bizkartzainak eramatearena ulertzen. Hemengoek errealitatea ezagutzen dute, baina ez dute ulertzen erabakia. Valladolideko familiak, berriz, badaki borrokalaria naizela, baina haiek bai ez dutela deus ulertzen, ez dute hemengo errealitatea zipitzik ezagutzen. Valladolideko familia ez da inoiz ez inola etortzen”.

Patxi Elola herritarren aldetik nahiko babestua sentitzen da. Zarautz herri irekia dela dio: “Tira, herritarrek beren ideologia politikoa daukate. Dakidanarengatik, gurean beste herrietan baino elkartasun handiagoa dago”. Olaizola Zarauzko Kirol Elkarteko lehendakaria izan zen bost urtez. Oso ezaguna da horregatik: “Elkarteko bizpahiruk baino ez didate hitza ukatu. Edozein ideologiakoak izanda ere, oro har, jendea ez da urrundu. Batzuek kalean –besteen aurrean– nirekin geratzeko beldurra dutela nabari dut. ‘Rafa Olaizolarekin hizketan geratzen banaiz zer iritziko dute besteek?’ pentsatuko dute”.

Ibarretxe Plana medio elkartasuna hoztu da

Udaletxeko beste alderdietako kideen elkartasuna bestelakoa da Elola eta Olaizolaren ustez: “Orain arte elkartasuna sentitu dugu. Azken urte luzean ez horrenbeste. Ibarretxe Plana abiatu zenetik harremanak aldatu dira. Ez dugu esan nahi haien errua denik, testuingurua aldatu da, politikoki tentsioa igo da. ETaren une

Begoña Sanzberroren harridura

“Abertzaleak ez dakit zertaz harritzen diren. Guk gure aukera politikoa dugu eta haiek berea. Baztango UPNko aunitz jende euskaldunak gara. Guk ez dugu beste estatu bat osatu nahi, baina barne-barnetik euskaldun sentitzen gara, ez dugu arazorik ikusten Espainian eta Europan egoteko. Ez dakit zergatik harritzen diren horrenbeste. Jakitea gustatuko litzaidake. Baztanen nik bezala pentsatzen duen jende multzo bat publikoki pentsatzen duena azaltzera ausartzen ez zela ohartu nintzen, horrek mugiarazi ninduen politikara. Batzuek badute eskubidea independentzia aldarrikatzeko. Hagitz ongi. Ni ez naiz ados. Bi ikuspuntu dira, biak onargarriak. Baina abertzaleek nahi dutena aldarrikatzen ahal dute karrikan, eta guk ez. Ez dugu zertan mahai azpian ezkutuka bizi beharrik, eta nire eskubideak errespetatzea nahi dut. Seme-alaben aurrean hori defendatu behar nuen, eta ez soilik ikuspuntu politikotik begiratuta, baizik eta bizitzaren baloreetatik ere bai. Errepresio mota asko dago: hil zaitzakete fisikoki, baina psikologikoki ere bai. Eta guk familian hori sentitu dugu”.

gogorretan elkartasuna beroagoa sentitzen genuen, hildakoak direnean badakizu... Eguneroko politikak elkartasuna urruntzen du”.

ETAk urte luzean inor hil ez izanak tentsioa gutxitu ote duenentz aipatu diogu Sanzberrori: “Tentsioa badago, batzutan gehiago eta bestetan gutxiago. Badakizu arrisku mota badagoela, baina behin ere ez dakizu zenbatekoa. Ez dakizu zu aukeratu behar zaituzten edo beste bat, edo zu aukeratu izan ondoren gai izango diren zerbait egiteko. Inkognita da. Tentsioa mantentzen da, egun batzutan burua beste gauza

**“Eskubideak denok ditugu,
baina eskubideak urratzen
dituztenek beren**

eskubideak galtzen dituzte.

**ETAren konplizeek ez
daukate hauteskundeetan
aurkezteko eskubiderik”**

PATXI ELOLA

askorekin arduratuta daukazu, eta ahanzten duzu pixka bat”. Elkartasunaz ere aritu zaigu UPNko parlamentaria: “Batzutan jendearen berotasuna eta bestetan hoztasuna sentitzen ditut. Nik ez dut ulertzen jendeak bizi duen normaltasuna. Demokrazian gaudela suposatzen da eta zenbaitek bizkartzainekin joatea normaltasunez hartzen dutela ikusteak mina ematen du. Eta min gehiena ematen duena da, ideia batzuk defendatzeagatik –eta ideia guztiak defendagarriak dira– horrela bizi behar

izatea”. Baztango Almandoz herritarren artean denetarik egongo da bere ustez: “Batzuen iritziz, zerbaitengatik era-

mango ditugu bizkartzainak, beste batzuek baleka-baleka eraman ditzatela pentsatuko dute, eta baten batek kemen franko dugula pentsatuko du”. Familiak jasaten duen egoera eramaten da mingarriena. Senideak ohitzen omen dira, baina hasieran oso gaizki hartzen dute. Batetik helduak daude, ulertzen ahal dutenak, eta bestetik umeak. Umeak gainera, haien artean gaiztoak izan ohi dira. Min egiteko gauzak esaten dizkiote elkarri. Begoña Sanzberrok 18, 15, 11 eta 8 urteko seme-alabak ditu. Hauek galderak egiten dituzte, baina bera politika etxetik kanpo uzten saiatzen da: “Nire seme-alabak besteekin egoeta nahi dut, besteak edozein ideologiakoak izanda ere. Etxean denekin bizitzen erakusten diegu, errespetuz. Eta hori, ume nahiz helduen artean beharrezkoa ikusten dut”.

Ainhoa Aznarezek honela azaldu digu beste alderdietako kideekiko harremana: “Aralar alderdiarekin gizarte mailako gai asko lantzen dugu, hainbat mozio batera aurkeztu dugu. Nazio arazoa ez dugu hainbeste partekatzen, nahiz orain Estatuko Kontseiluak Erkidego Nazionalaren aukera egingarria dela ikusten duenez, dena da posible, ezta?”.

Begoña Sanzberro, Nafarroako
Parlamentuaren aitzinean.

Ainhoa Aznarezen bizitasuna

"Konbikzioek eta konpromisoak ekarri naute Udaletxera. Udaletxera oinez etorri nahi nuke. Batzutan horren egoera hertsia bizi duzu eta ihes egin nahiko zenuke. 'Bihar ez naiz etxetik aterako' esaten diozu zure buruari. Gure zereginari eutsi egin behar diogu, ordea, bozka eman digutenekiko zorretan gaude. Batzuek ez dute ulertzen Nafarroan Elizondo, Olazti, Iruñea edo Melidako nafarrak gaudela. Batzuk Aragoira begira bizi dira, ni berriz -aita Erriberakoa eta ama Antzuolakoa ditut- Gipuzkoara. Baina denok nafarrak gara, elkar ulertu, toleratu eta errespetatu behar dugu. Zorritzarrez jende askok ez du hori ulertzen, eta hori barneratu behar dugu gatazka gainditzeko. Araba, Bizkaia, Gipuzkoa, Nafarroa edota Iparraldeaz ezagutu behar ditugu, baita oso anitza dela onartu ere. Ezagutu dezagun elkar, hori da gatazka gainditzeko gakoa. EA eta Aralarreko kideak harritu egiten dira nire egoerarekin. Oso biolentzia egiten zaie ni bizkartzainekin ikustea. Udaletxean ez naiz batere baztertuta sentitzen, aitzitik".

Beste biktimen eskubideak

"Biktimak ez dira manipulatu behar, ez alde batekoak ez bestekoak. Nik ez dut nire burua biktimatzat hartzen. Giza-eskubideen aldekoa naiz. Beren seme-alabak bisitatzeraz doazen familiak ezagutzen ditut, Andaluziaraino joaten dira ordu batez ikusteko. Umiliagarria eta giza eskubideen kontrakoa iruditzen zait. Gaia konpondu behar ko litzateke lehenbailehen" dio Aznarezek. Mari Carmen Lopez ados dago presoen hurbiltzearekin. "Baina ez pentsa, Valladolidetik etorria naiz eta

handik begiratuta hori ez da ulertzen. Ainhoarekin hitz eginez gehiago kontzientziatu naiz, zeren hasieran 'hor konpon' pentsatzen nuen. Nik biktimatzat daukat nire burua. Terrorismoaren biktima ez da bakarrik hanka galdu duena edo ETAk hildakoaren alarguna, guraso edo seme-alaba. Ni biktima naiz, Olazti gure eskubideak galdu ditugulako herritar gisa. Senarra eta biok

alderdi politiko bateko kideak izateagatik askatasuna galdu dugu. Gazte talde erradikalek karrika hartua dute, ezker abertzaleko taldeek gure kontra egiten dute gogor".

Eloak horrela dio: "Legaren ira-

kurketa desberdinak daude. Presoak hurbilago egoteko adina kartzela baleude, agian, bai. Baina ETAk indartuta jarraitzen du baita ere presoen jarrera tinkoa delako. Presoak dira delitu bat egin dutelako. Preso bat ez da gauza etereo. Egia da, familiek ez dituzte ondorioak jasan beharrik. Baina ez da erraza gaia ebaztea". Olazolak horrela ikusten du afera: "Presoek ez dute gure egoera gaitzesten, presoen mundua ETArekin segida da. Nik biktimak desberdinduko nituzke: haiek hil egin dute eta horregatik daude preso. Sakabanaketa ez da ondo, baina euren azterketa bera eginez, sakabanaketa gatazkaren ondorio da, haiek horrela sinplifikatzen dute gure egoera, ezta?". Torturaren biktimei buruz horrela mintzatu zaizkigu hurrenez hurren. Eloak: "Tortura gaitzesten dugu, nola ez. Giza eskubideen alde gaude guztiok. Amnistia Internacionalek tortura dagoela dio. Beraz, errudunak sala ditzatela eta epaileek zigortu". Olazolak: "Mina egiten dit inor torturatua izan dela entzuteak, ez dut salatze ko dudarik. Baina kontuz erabilpenarekin, tortura kasu bat izan delako, gu gara errudun?". Lopez eta Aznarezek honela diote: "Ez dugu ukatzen, ez baieztatzen tortura dago-

"Presoen sakabanaketa ez da ondo, baina euren azterketa bera eginez, sakabanaketa gatazkaren ondorio da, haiek horrela sinplifikatzen dute gure egoera, ezta?"

RAFA OLAIZOLA

enik. Baina inguru abertzaleetan batzutan torturaren gaiak baliatzen dira. Biktimismoz jokaten dute. Biktima horien izatea guri leporatzen digute". Sanzberro torturaren kontra dago printzipio batengatik: "Zuk lortu nahi duzunak ez du justifikatzen bitartekoa. Printzipio hori erabilia ETArekin edo Pinochet-en kontra zaude. Bitarteko horiek justifikatzen dituenak munduko barbaridade guztiak justifikatzen ditu. Helburuek ez dituzte bitartekoak justifikatzen eta

Carmen Lopezen malura

"17 urteko semea daukat. Abertzalea eta erradikala da: 'Mundu inperialista muntatu duzue' esan ohi dit. Ezker abertzalearen inguruan mugitzen da. Bere borrokatxoak eta lantxoak egiten ditu. Oso egoera konplikatu bizi dugu berarekin. Hau familia askotan gertatzen da -Altsasuko Julia Cid PSNko zinegotziak, kasu, semea preso dauka-. Nik semeari haxe esaten diot: 'Ondo da errebindikatzen duzuna, baina borrokatu zentzuz eta artez, ez oihuka eta kale borrokan edo antzekoetan'. Ezker abertzalearen ideologia eta jarduera kalean mamitu ditu. Gaztetxeak? Ondo. Okupa izatea, ondo. Gazteek alternatibak behar dituzte, ados. Baina ez gaitzezen inozoak izan, lokal horiek denok dakigu zertarako erabiltzen diren. Lan 'zikina' gazteek egiten dute, ez gaitzezen itsuak izan. Semea bera da inoiz edo behin 'PSN faxista' pankarta idatzi izan duena, bere idatz moldea ezagutzen baitut. Hori bizitzea zinez gogorra da. Alabak 13 urte ditu, eta berak eraman du alderdi txarrena. Altsasuko eskola pribatu batean ikasten ari da, eta gurasoak garena izateagatik destaina jasotzen du".

eskubideak bermatuz gero". Elola tinko ageri da gai honetan: "Eskubideak denok ditugu, baina eskubideak urratzen dituztenek beren eskubideak galtzen dituzte. ETAre konplizeek ez daukate hauteskundee-tan aurkezteko eskubiderik. Oso lotura estua dute, eta ez, ez dutelako ETAre biolentzia gaitzesten, baizik eta nola halako lotura dutelako. Ni

sufritzen ari naizena, Zarauzko Batasunak eta bere ingurukoek aldarrikatua eta prestatua izan da. ETAk Zarautzen hildakoak horren ondorio izan dira. Jakina, nik ezin dut hori auzitegi batean frogatu, baina moralki begi-bistakoa da".

Euskal Herrian elkarbizitza berreskuratuko ote dugun galdetu diegu azkenik solaskideei. Honatx Ainhoa Aznarezen hitzak: "Galdera zaila eta esperantzagarria da. Egoera normalizatuagoan biziko ginatete hartara. Kontua alderdi politikoak esertzea eta egoerari irtenbide kontsentsuatuak aurkitzea da. Horretarako denbora behar da. Baina, gutxienez, arazoari partez parte helden has gintezke". Lopezek oster horrela dio: "Nik esperantza ez dut galtzen, baina zail ikusten dut. Zauria ixtea zaila da, pertsonalki, gutxi-asko, barkatzen ahal diogu elkarri, baina nola kontopontzen dituzu presoen zigorrak edota biktimen egoerak? Eseri behar da, eta

"Eseri behar da eta beharrezkoa bada, deabruarekin hitz egin ere bai. Baina, ezin da negoziatu armak eskutan dituen erakunde terrorista batekin. Batasunak jarrera hartu behar du"

MARI CARMEN LOPEZ

beharrezkoa bada, deabruarekin hitz egin ere bai. Baina ezin da negoziatu armak eskutan dituen erakunde terrorista batekin. Batasunak jarrera bat hartu behar du".

Begoña Sanzberroren hitzak azkenik: "Ez zait iruditzen egoera gaitzetea erraza ez zaila. Ez nago politikako goi estamentuetan, beraz ezin erran. Politika ez da nire bizitzaren ardatz nagusia. Politikaren gainean beste gauza batzuk daude niretzat. Politikan ez dago zuririk ez beltzik, ez egia sakonik, ikuspuntu desberdinak daude gauza bera egiteko. Errate baterako, zuk mahai hau handiegia dela diozu, nik, aldiz, txiki-egia. Objektiboki berbera da, baina ikuspuntu desberdinak ditugu. Ez zuk ez nik egia osoa dugula onartzen badugu, ez dugu berdin pentsatuko, baina elkarrekin bizitzera irits gaitzete". ■

Rafa Olaizolaren bekatua

"Batzuek mehatxatu eta ETAk hil egiten duen bitartean ezin da politikarik egin. Nola nahi duzu Batasuna legezkota izatea, oraindik ere politikan ekintza militarrek lekua dutela pentsatzen badu? Batasunarentzat biolentzia, egoera politikoaren ondorio da, beraz, ezin dugu berau joko demokratikoan onartu. ETA gizartetik kanpo geratzen bada, ideologia guztiek aukera bera izango dute. Demokraziak bere tresnak behar ditu bere burua defenditzeko eta gu herritarrek hautatutako ordezkariak gara. Herritar guztiek beren ideologiako ordezkariak izan ditzaten ziurtatzeko aurkeztu nintzen Udaletxean. Nazionalistek Zarautzen PPKo izatea gauza anormala balitz bezala ikusten dute, bekatua balitz bezala, biolentziak herriko errealitatea desitxuratu du guztiz. Normaltasunean, PPK, PSE-EEK edota EBK, EAJ, EA edota HB bezain normala izan behar luke. Guk 2.500 bozka daukagu Zarautzen, beste batzuek boto gutxiagoekin lortu dute hautesle-zerrenda betetzea, guk oso zaila izan dugu. Izan ere, guk bizkartzainak behar ditugu. Hau al da Batasunaren demokrazia?"

guk horiek sufritzen ditugu. Printzipioa urratzen bada akabo. Horren aurka egin behar dugu, bestela animalia hutsak bihurtuko gara".

Herritarren eskubide ororen bermea

Batasuna alderdiaren ilegalizazioa dela-eta, herritar guztion eskubideak ez daudela bermatuak azaldu diegu: "Batetik arrazioa ematen ahal diezu, beren eskubideak zapalduta daude-eta. Baina eskubide urratze hori egoera baten ondorio da. Batasunak ez du ETAre biolentziaren aurrean jarrerarik hartzen. Orduan, beren eskubideak moztuta daude eta gureak ere bai. Badaude beldurra-rengatik bozkatzeko ez duten herritar-rrak, baita Euskal Herri-ko alde egin dutenak ere. Balantzan jarrita, haien eskubideak eta gureak urratuta daude. Batasunak badauka bere eskubideak berreskuratzea besteen

William Haddican «Estatubatuar askok uste du euskara gaztelaniaren dialektoa dela»

AEBetan, etxean da orain Haddican eta elkarrizketa telefonoz egin diogu. Elkarrizketak iraun duen tartean sarri galdetu digu euskaraz mintzatzen delarik, ongi ulertzen diogun. Maiatzerako tesia amaitu eta Euskal Herri-
ra etorriko da.

Noiz etorri zinen lehenengoz Euskal Herrira?

Orain dela zazpi bat urte Euskal Herrira joan nintzen bizitzera. Nola baina? Garai batean Mexikon bizi izan nintzen eta han euskaldun bat ezagutu nuen. Hark

Estatubatuarrak euskararen berri Mexikon jaso zuen, eta orain, Oiartzungo (Gipuzkoa) euskararen gaineko tesia egiten ari da. Azentua oso du ezberdina, baina euskara jatorrean mintzo da. Euskara nonahi eta noiznahi ikas daitekeela frogatu digu Williamek, eta ikasteaz harago, lantresna eta aztergai ere izan daitekeela. Euskararen barrenak aztertu ditu Oiartzungo kale eta etxeetan, helduen eta gazteen arteko hizkuntza ezberdintasunak argitara emateko.

azaldu zidan pixka bat euskararen historia, egoera soziolinguistikoaren berri eman zidan eta oso interesgarria iruditu zitzaidan. Handik gutxira Europara bidaiatu nintzen, eta noski, Euskal Herrira joan nintzen. Bilbo inguruan ere lagun batzuk nituen, Getxon.

Nola hurbildu zinen hainbeste euskarara?

Getxora joan nintzenean oso interesgarria iruditu zitzaidan dena, giro polita, festak, oso atsegina iruditu zitzaidan. Horregatik,

AINHOA LENDINEZ

Euskal Herrian bizitzera erabaki nuen. Leioan bizi nintzen eta Bilbon jardun nuen lanean, ingeles irakasle. Eskolak ematen hasi nintzen eta berehala ekin nion euskara ikasteari AEKn. Nire kabuz eta lagunekin ere aritu nintzen. Bi urte egin nituen Leioan. Orduan Hizkuntzaren Soziologia ikasten ari nintzen, EHUn. Hango soziologo eta hizkuntzalariekin harremanetan egon nintzen, Benjamin Tejerina, Koldo Zuazo eta abarrek. Orduan erabaki nuen gehien interesatzen zitzaidana Filologia zela, ez hainbeste Soziologia. Horregatik, artean Soziologia ikasketak amaitu gabe nituela, AEBetara itzuli eta Filologia ikasten hastea erabaki nuen. Irakaslea naiz New York University eta Filologia ikasten dihardut.

Soziologiatik Filologiara egin zenuen jauzia eta orain, euskararen, oiartzueraren, gaineko tesia egiten ari zara.

Historia luzea da. Oiartzunen lagun bat nuen eta herriaren berri ere banuen pixka bat. Abantaila batzuk baditu Oiartzunek, Lekeitiok bezala. Herri euskalduna da oso. Hara joana nintzela, ikusi nuen gazteen eta helduen hizkera oinarrian berdina izan arren, ezberdintasun ugari zegoela eta orain dela hiru bat urte estudio txiki bat egin nuen, bertako euskalkia nola ari den aldatzen ikusteko.

Zer ari zara ikertzen zehatz?

Tesiaren helburua da ulertzea nola ari den aldatzen oiartzuera euskara batuarekin duen kontaktua onorioz. Ez da oiartzueraren deskripzioa, euskara batuarekin kontaktuan euskalkia nola aldatzen ari den interesatzen zait, batez ere.

Zein metodologia erabili duzu?

Metodologia oso sinplea da. Elkarriketaketak batzuk egin ditut, helduekin, adineko jendearekin. Beste elkarriketaketak multzo bat egin nuen ondoren gazteekin. Gero, bi multzo horiek konparatu

Sagardotegiak eta bizimodu lasaia

Euskal Herriaz zer esango zenidake? Iaz emazteak, semeak eta hirurok urtebete egin genuen Donostian eta oso gustura egon ginen, oro har, primeran. Oso atsegina da dena, festak eta abar. AEBetako bizimodua oso azkarra da, lan gehiagi egiten dugu nire ustez, Euskal Herrian lasaia goa da dena.

Zerk erakarri zaitu gehien?

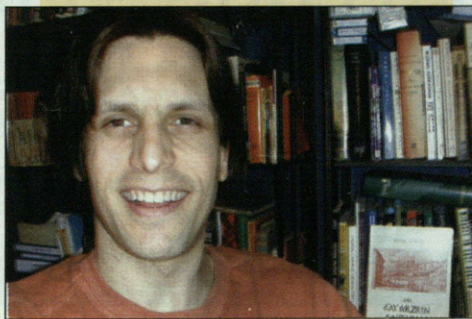
Sagardotegiek bai, noski. Horrezaz gain, janaria, esaterako, oso ona da.

Euskaldunekin zer moduz moldatu zara?

Jendea nirekin behintzat, oso abegitsua izan da eta edozertan laguntzeko prest egon da beti.

Gurera bueltatzeko asmorik?

Bai, ahalik eta lasterren. Maiatzerako bukatu behar dut tesia eta ondoren ahal bezain laster itzuliko naiz. Getxon eta Oiartzunen ezagun asko ditut eta udan etortzea ere espero dut.

ditut. Elkarriketatuak ezaugarrietatik abiatuta euskaraz nola mintzatzen diren ikusi nahi izan dut, eta euskalkia nola aldatu den ikusi.

Eta aldatzen ari al da?

Bai, ezaugarri batzuk aldatzen ari dira. Baina zenbait gauzari eutsi ere

egiten diete gazteek. Esaterako, Oiartzunen *etorri naiz* esaten dute, eta ez *etorri naiz*, eta gazteek ere *naiz* forma erabiltzen dute, hori beraz ez da aldatzen ari. Baina beste ezaugarri batzuk, kontsonantearen bustidura esaterako, aldatu egin dira. Oiartzunen *egiten* esateko joera dute helduek, baina gazteek *egiten* esaten dute, euskara batuaren eraginez. Helduek nafar formak erabiltzen dituzte, adibidez, *ikusi dut* esaten dute eta ez *ikusi det*. Eta gazteek, helduek baino gehiago *ikusi det* esaten dute, gipuzkoar forma, alegia. *Zea* makulu-hitza ere asko erabiltzen dute helduek eta gazteek ez hainbeste. Gauza batzuk aldatzen ari dira, eta beste batzuk ez hainbeste. Oiartzuera euskara batuaren eraginez aldatzen ari dela dirudi, neurri batean. Hala ere, beste ezaugarri asko ez dira aldatzen ari eta Oiartzungo gazte askok (gehienek esango nuke nik) ez dute beren hizkera batua denik uste, oiartzueraz mintzatzen direla uste dute. Gainera, atxikimendu handia dago bertako hizkerarekin jende askoren artean, (bai gazteen artean, bai helduen artean) eta hori ere oso garrantzitsua da, hizkera/hizkuntza bati eusteko. Beraz, ni optimista naiz oiartzuerari begira. Aldatzen ari da bai, beste edozein hizkuntza/hizkera bezala. Hala ere, Oiartzun ez da berehala hizkera propiorik gabe geldituko.

Lana argitaratzeko asmorik bai?

Lehenengo Unibertsitaterako lana izango da, baina bai, argitaratzen saiatuko naiz.

Zer ondorio atera duzu euskararen inguruan?

Ez duela gaztelaniarekin zerikusirik. Estatubatuar askok uste du gaztelaniaren dialekto bat dela, baina ez du harekin zerikusirik, ezta gramatika aldetik ere. Euskara oso aberatsa da, baita gramatika ere. ■

Babeslea: Hernaniko Udala

Hernaniko Udala

Lehen, orain eta beti Euskararen alde

www.hernani.net

Nazioarteko enpresa liderraren akziodun nagusiak langileak dira

CAF, Construcciones y Auxiliar de ferrocarriles S.A., enpresa gisa 1917an eratu zen, baina berez 1860ko urteetan sortu. Egun nazioarteko liderretako bat da burdinbideetako sistemetakako ekipamendu eta osagaiak diseinatzen, fabrikatzen, mantentzen eta hornitzen. Aurtengo otsailaz geroztik, enpresako langileak -3.700 lagun gutxi gorabehera- dira akziodun nagusiak, ondotik EAEko hiru aurrezki kutxak (Kutxa, BBK eta Vital) eta Bestinver dituztela.

DANIEL UDALAITZ

CAFek BEASAINEN dauka egoitza soziala eta planta nagusia. Enpresan langileak berak egin dira aurren akziodun nagusi. Halaxe da. Joan den otsailetik aurrera, Cartera Socialean, euskal enpresa horretako langileen jabetzako tituluak biltzen dituen elkarte instrumentalean, %21,6raino igo da akziodunen partizipazioa. Burdinbideen arloko enpresako langileen akzio-blokea Gipuzkoako Kutxa eta Bizkaiko BBK aurrezki kutxena baino handiagoa gertatu da. Izan ere, Gipuzkoako Kutxa akzioen %20,7ren jabe da, eta

BBK-k duela gutxi murriztu zuen partizipazioa %20 arte, %4,8 saldu eta gero. Bestinver kapital sozialaren %11,31ren jabe da, eta Arabako Vital Kutxa akzioen %5 dauka. Enpresako akzioak Burtsan kotizatzen dira.

Cartera sociala akzioen %25a edukitera irits daiteke

Cartera Sociala elkarte instrumental bat da. CAFeko langileek haren bidez kanalizatzen dute partizipazioa enpresan. Otsaileko hilabetean CAFen tituluak %2,6 eskuratu zituen, eta akzio-

dunen rankingeko lehen postua hartu. Alabaina, zergatik erabaki da langileen partizipazio handiagoa? Operazio hori Administrazio Kontseiluaren plangintzaren barruan txertatua dago: era horretan, kapitalean partizipatze-ko planetik kanpo zeuden langileei parte hartzeko atea ireki die. Helburua bete dadin, Cartera Socialak gehi dezake partizipazioa %25 arte, eta, beraz, oraindik badu kapitalaren beste %3,93 hartzeko marjina.

Partizipatzea erabakitzen duten langileek zazpi urteko epea izango

dute tituluak ordaintzeko. Ordainsari gordinaren %2,5 kenduko zaie nominatik zazpi urtez, eta denbora horretan ez dute akzioen dibidenduen etekinik jasotzeko eskubiderik izango. CAFeko langileek tituluko 30 euroko prezioan eskuratuko dituzte akzioen eskubi-deak. CAFeko akzioak otsailean 81,75 euro kotizatzen zirela kontuan izanda, beherapen nabarmena da.

CAFek etekina %21 handitu zuen 2004an

Iazko ekitaldiko datu ekonomiko finantzarioek abalatzen dute enpresaren norabide ona. 2004an, 578 milioi euroko salmenta izan zuen, 2003an baino %16,8 handiagoa. Salmenten ehuneko handi bat kanpoko merkatuetara bideratu zen: %56. Zergak pagatu aurreko etekin gordina 17,4 milioi eurokoa izan zen; 2003ko ekitaldiarekin alderatuta,

PUBLIADK

%21 handiagoa. Zergak pagatu osteko etekin garbia, berriz, 14 milioikoa. Enpresaren *cash-flow* edo kutzako fluxua –etekinak gehi inbertsioak– 29,7 milioi eurora heldu zen.

Iazko abenduaren 31n, 2.445,2 milioi eurokoa zen CAFen eskabideen portafolioa, kopuru errekorra bere zenbatekoetan. Izan ere, 2003ko ekitaldikoa baino %53,8 handiagoa da. Iazko kontratazioetan, honako salgai hauek dira gailen: RENFERentzako abiadura handiko eta errodadura desplazagarriko trenak (400 milioi euro), Bruselako metrorako bagoiak (100dik gora milioi euro), Madrilgo metrorako hainbat serie (500 milioi euro) eta Erromako metroko sei tren handitzea (44 milioi euro). Horrez gainera, mantenuko kontratu garrantzizkoak ere badira, guztira 400 milioi eurotik gora egiten dutenak. ■

1860an abiatu zen enpresak lau milioi bidaiari mugitzen ditu munduan egunero

CAF, S.A. enpresa jatorriz 1860ko beste ekimen baten ondorio da. Orduko hartan, Domingo Goitiak, Martin Usabiagak eta Jose Frantzisko Aranak Fábrica de Hierros San Martín izeneko lantegia sortu zuten, pudelatzeko labeetan eta zilindroen laminazioan aritzeko. Handik hogeita hamabi urtera, 1892an, Frantzisko Goitia, Domingo Goitiaren seme eta oinordeko zena, Urkixoko Markesarekin elkartu zen La Maquinista Guipuzcoana lantegia fundatzeko. Enpresa horren helburu soziala zen makinak eta burdin lanak ustiatzea eta burdinbideetako material mobila eraikitzea. La Maquinista enpresak Beasainen jarri zuen egoitza soziala 1899an. Handik gutxira, 1905ean, Fábrica de Vagones de Beasain izena ezarri zioten lantegiari, eta urte horretan bertan eskatu zizkion Sociedad de Gasificación de Madrid enpresak ikatzetarako 10 tobera-bagoi, 15 tonakoak eta freno-palankekikoak. CAF, S.A. enpresa 1917an sortu zen berez. Espainiako Gerra Zibilaren ondoren, 1940an, CAFek Espainiako estatuko burdinbide-parkea berreraikitzen parte hartu zuen, eta orduan hasi zen Irango fabrika abian jartzen.

1990ean hasi zen Madril eta Sevilla arteko AVE trenerako bagoigintzan, eta 1992an jo zuen goia nazioarteko merkatuan: salmentak, esportazioa, sarearen eta instalazioen hedatzea eta mantenuko zentroak mundu osoan. CAFek, egungo egunean, Beasainen, Iranen, Zaragozan eta Estatu Batuetako Elviran dauzka instalazioak. Orain dela hainbat urtetik hona, Espainiako estatuko osoan banatuta dauzka mantenuko zentroak: Bilbon, Vigon, Bartzelonan eta Sevillan, hain zuzen. CAFen esportazioko jarduna hain handia denez, hainbat herrialdetan dauzka, halaber, produzitzeko/muntatzeko eta mantentzeko plantak: eskualdeko tren arinak muntatzeko eta mantentzeko zentroa Kaliforniako Sacramenton eta mantentzeko zentroak Mexikon, Sao Paulon (Brasil), Buenos Airesen (Argentina), Lisboan (Portugal) eta Londresen (Ingalaterra).

Nabarmentzekoa da CAFek, arian-arian, zer salto kualitatibo eman duen, 1969tik aurrera I+D departamentua indartzen hasi zenetik. Azken urte hauetan, burdinbideetako material integralaren zentro teknologikoa jarri du martxan, eta, iaz, 2004ko urtean, fabrikatu eta entregatu zuen lehenbizikoz zabalera bariabileko eta bitentsioko abiadura handiko trena. CAFek hain gaitasun handia du produzitzeko eta esportatzeko, non kalkulatzeko baita, egunero eta mundu osoan –Madrilen, Sevillan, Bartzelonan, Mallorkan, Herbehereetan, Irlandan, Finlandian, Brasilen, Estatu Batuetan eta beste hainbat lekutan–, lau milioi bidaiarik baliatzen dituztela Beasaingo enpresa horrek hornitutako ibilgailuak –trenak, metroak, tranbiak eta abarrak–.

Nabarmentzekoa da CAFek, arian-arian, zer salto kualitatibo eman duen, 1969tik aurrera I+D departamentua indartzen hasi zenetik. Azken urte hauetan, burdinbideetako material integralaren zentro teknologikoa jarri du martxan, eta, iaz, 2004ko urtean, fabrikatu eta entregatu zuen lehenbizikoz zabalera bariabileko eta bitentsioko abiadura handiko trena. CAFek hain gaitasun handia du produzitzeko eta esportatzeko, non kalkulatzeko baita, egunero eta mundu osoan –Madrilen, Sevillan, Bartzelonan, Mallorkan, Herbehereetan, Irlandan, Finlandian, Brasilen, Estatu Batuetan eta beste hainbat lekutan–, lau milioi bidaiarik baliatzen dituztela Beasaingo enpresa horrek hornitutako ibilgailuak –trenak, metroak, tranbiak eta abarrak–.

Bero-beroan

Garai berrien usainean

Hauteskunde atarikoak apirilaren 17tik haratagoko eszenatokia desitxuratzen du, baina denak ematen du aditzera datozen hila-beteak azken 20 urteotako garrantzitsuenetakoak izango direla. Ibarretxe Plana, Anoetako Proposamena, herri kontsultaren inguruan egituratutako abertzaleen foro berria, distentsio eskaerak, Batasuna eta PSOEn arteko harremanak, Zapatero presidentearen adierazpenak, euskal presoak lehen lerroetan jartzeko egiten ari diren ahaleginak... eta oraingoz, propaganda mediatikoak kontrakoa erakutsi nahi badu ere, ETak ez duela ez inor hil, ez inor modu gogorrean zauritu. Horra hor osagai mordoxka. Horrek guztiak ez du adierazten gatazkaren konponbidearen ateak batetik bestera zabalduko direla, baina bai garai berriak datozela, nahiz eta zaila den zehaztea zer nolako garaiak. Aberri Egunari begira eta batez ere hauteskundeen ostean, seguru-erik hobeto irudikatuko da hau guztia.

PSNren ele-meleak

Euskararen gaiak eta Konstituzioaren 4. Xedapen Iragankorraren gaiak (EAEkiko nahi dituzten harremanak nafarrek zehaztuko dituztela zehazten duena) PSNren etengabeko norabide desberdinen adierazle esanguratsuenetakoak dira. Euskararenean, egungo zuzendaritza UPN atzean uzten ari da zenbait gaitan, nahiz eta bere baitako sektore batzuek proposamen interesgarriak egin dituzten (batez ere D eredua Nafarroa osora zabaltzeko aukerarena). Xedapenari dagokionez, 'orain ez' dio, eta aldaketa bultzatzeko une aproposenaren bila dabil.

ALEX LARRETXE

Iztueta, 157 irakasle eta sinbolismoa

Anjeles Iztueta Eusko Jaurlaritzako mamuetakoa izan da Brunete mediatikoa deitu izan den horren begietara. Ibarretxe lehendakaria beraren ondoren, Eusko Jaurlaritzako pertsonarik zigortuena. Azken ika-mika gogorra, orain arte hizkuntz eskakizuna lortu ez duten 157 irakasleen auziarena da eta halako gai arantzatsuetan sarri gertatzen ez den bezala, erronkari eutsi dio eta, oro har, hizkuntzarekin konpromisorik sendoena duten euskalgintzaren sektoreak pozik agertu dira arazoaren kudeaketan erakutsi duen jarreragatik. Euskalgintzan dihardutenek ez dituzte datu gehiegirik behar irakasle talde honek eta euskal gizarteko zenbait sektorek euskararekiko duten jarrera ulertzeko, baina, gizarte osoari begira, bistan da datuok berak lehen lerrotik eskaintzean asmatu egin duela. Hizkuntz normalizazioa hizkuntz gatazka da ezinbestean, eta halako auzia dagokion bezala defendatzea sinbolikoki funtsezkoa da, urratsak eman bai, baina egoera oso zaila bizi duen euskararen berreskurapen prozesuarentzat.

Zer da...

CES

Kontseilu Ekonomiko eta Soziala, CES, Gobernuaren eta Parlamentuaren kontsultarako entitatea da. Helburua interes ekonomiko eta sozialek herrialde bakoitzeko politika ekonomikoan duten partaidetza efektibo egitea da. Lau urterako hautatzen da CES kontseilua, eta kide hauek izaten ditu: sindikatuen eta enpresen ordezkariak, hainbat sektore ekonomiko eta finantzariotako ordezkariak eta pertsonalitate aditu eta independenteak. Kontseiluak pertsonalitate juridiko propioa du, autonomia erkidegoko administrazioarenaz bestelakoa (gure kasuan, EAE eta Nafarroa), eta erabateko gaitasuna eta independentzia du bere funtzioak egikari-

tzeko. Egiteko horiek, besteak beste, hauek dira: prezeptiboki informatzea politika ekonomiko eta sozialarekin zerikusia duten lege-proiektuak, aurrekontu orokorrak izan ezik; Gobernuari bere eskumeneko gaiei buruzko proposamenak egitea; prezeptiboki informatzea politika ekonomiko eta sozialarekin zerikusia duten eta Gobernuaren aburuz ardurazkoak diren dekretu-proiektuak; Parlamentuak egiten dituen kontsultei erantzutea; autonomia erkidegoko sektore publikoaren jardura ekonomikoaz gobernuak egiten duen planifikazioan parte hartzea; eta urteko memoria egitea komunitatearen egoera ekonomiko eta sozialari buruz dituen kontsiderazioekin.

Daniel Udalaiz

Ikasle etorkinak gaztelania ikasi gabe geratuko diren beldur

EAEKO AUZITEGI NAGUSIAK indarrik gabe utzi du Eusko Jauraritza-ko Hezkuntza Sailak 2003an jarritako plana. Eskolan epez kanpo ikasten hasten ziren haur etorkinei B eta D ereduak gomendatzen hasi ziren. Auzitegi Nagusiak esan du orain, bide hori jarraituta A ereduaz baztertu duela Hezkuntza Sailak, alegia, ama hizkuntza gaztelania ez duten haur etorkinak hizkuntza hori ikasi gabe geratzeko arriskua dagoela. Anjeles Iztuetaren sailak abian jarritako planak hautsak harrotu zituen bere garaian, ez hizkuntz eredu kontuengatik, Espainiako autonomia erkidegoetatik etorritako haurrak izendatzeko “etorkin” hitza erabiltzeagatik baizik.

UPNrentzat ez dago hizkuntz normalizaziorik normalizazio demokratikorik gabe

ALDERDIAREN VII. KONGRESUAN onartutako txostenak dio lehenengo oinarritzko eskubideak bermatu behar direla, hala nola, berdintasuna, justizia eta askatasuna. Hizkuntza bigarren mailako eskubidetzat jo du. Euskararen normalizazio kontzeptua ez zaio batere gustatzen UPNri, gizartearen eta herriaren gehien goaren borondatea ez delako hori, eta beraz, horien eskubideak urratzen ditu. Euskara nazionalismoak bahituta daukala dio alderdiak eta askatu egin behar dela. Kontuak kontu, UPNk dio euskararen alde eta herritarrak euskara ikasteko duen eskubidearen alde dagoela.

Sanz, Nafarroako presidentea.

Blogak eta Garagardoak topaketa Elgetako Kafe Antzokian

ELGETAKO ESPALOIA KAFE ANTZOKIAK pentsatu du euskaraz ari diren blogariak elkartzeko premia badutela, nahiz eta hasiberriak izan. Apirilaren 17an, hauteskunde egunean, egin dute hitzordua eta noski, Internetek emaitzak jarraitzeaz gain, blogosferari dago-kion edozeri buruz hitz egiteko astia izango da. Blogs&Beers (Blogak eta Garagardoak) izeneko topaketak egiten dituzte munduko blogariak, eta Elgetakoa, euskaraz aritzen direnen lehenengoa izango da.

Euskaldunduko duen eskola aldarrikatu dute Iparraldeko irakasleek

62 IRAKASLE elkartu dira; eredu publikokoak, pribatukoak eta Seas-kakoak, denak bigarren mailakoak. “Zenbat euskaldun sortzen ditu eskolak?”. Funtsezko galdera horri erantzutea uko egiten omen zaio. Arduradun politikoak baikorregi sumatzen ditu irakasle taldeak eta errealitatea bestelakoa omen da. Hainbat neurri eskatu dizkio botere publikoari: euskararen ofizialtasuna, ikasleak benetan euskaldunduko dituen eredu garatzea, euskarak ordu kopuru berezia izatea, besteak beste. Irakasle taldeak Frantziako Hezkuntzako ordezkariarekin eta Euskara Erakunde Publikoko ardura-dunekin elkartu nahi du datozen asteetan.

BAHEA Prentsaurreko batean esandakoengatik 112 urteko kartzela zigorra eskatzen dio fiskalak Asier Tapiari Haika-Segi auzian. Ihesi dago eta *Garri* egindako elkarriketan honakoa dio: “Dagoeneko ahaztu dugu, baina ‘dena ETA da’ tesia EAJk asmatu zuen, ‘Y taldeen’ kontuarekin”.

Marbella eta Murtzia, zenbait parekotasun.

Europako herrialde desberdinak lotzen dituen diru zuriketarako sare erraldoia desegin dute Marbellan. Diru beltza bere kaxa barra-barra mugitu da bertan, eta hori bakarrik gerta daiteke sistemen estamentu askok, dauden berme eta kontrol neurriekin malgutasun handiz jokatzeko badi. Javier Ortiz kazetariak, *El Mundoko* bere zutabeetako batean Murtziako kasua aztertzen du eta hausnarketarako gai interesgarria eskaintzen du: Murtziako hiru sektore klabetan –eraikuntza, nekazaritza eta zerbitzuak– langile inmigranteen erregulazio prozesua gelditu egin da, enpresarien oso sektore garrantzitsuak hortik etekin handiak ateratzen dituelako. Horren ondorioz, azken urteetan Murtziak hazkunde ekonomiko oso handia izan du. Enpresari askok etekin handiak egiten dituzte, eta agintariak ere –nagusienak PPkoak– pozarren dira egoerarekin. Baina agintari hauek, hautesle askoren sostengua ere badute eta, besteak beste, herritarrak beldur dira legearekin zorrotz aritzeak ekar dezakeen ekonomi moteltzearekin. Non da moraleja? Batez ere klase ertainetako hautesleriaren multzo handi baten konplizitate-rik gabe, agintariak ezingo luketela horren arin ibili, horrenbeste diru beltz sortzen duen sistema babestu eta, beraz, delinkuentzia zurirako humus aproposena sortu.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Samoa uharteetako “mamala” magikoa eta biopiratak

Ozeano Bare urruneko Samoa uharteetan, sendabelarrak erabiltzen dituzten emakumeek lagunduta, amerikar batek minbiziarentzako eta hiesarentzako botikak aurkitu eta patentatu ditu. Eztabaida da ea Samoako herritarrei aberastasuna eramateraz joan den ala AEBetatik erorritako beste biopirata bat den.

SAMOA ARTXIPELAGOA Hego Pazifikokoan dago eta 200.000 biztanle ditu. Gure antipodetan dago, egunaren data aldatzen den nazioarteko lerroaren ondoan. Savai'i du uharterik handiena. Hemen dago Falealupo hiriburu. Bertako gobernuak duela gutxi Samoarentzako patentatu zuen *Homalanthus nutans* izena duen *mamala* zuhaitzaren azalaren genoma, AEBetako unibertsitate batekin elkarlanean. Samoan bertan honek eragin duen eztabaida bezain interesgarria da gai honen historia, gure planetako ondusunek datozen urteetan izango duten kudeaketa esplikatzen diguna. Michael Field kazetariak kontatu berri du *New Zealand Listener* egunkarian.

Irla eder honetara 1973an iritsi zen Paul Alan Cox misiolari mormoia. Biologia ikasten ari zen eta laster hasi zen arretaz entzuten bertako sendabelarren kontuak. Garai hartan Potlatch enpresa amerikarrak ustiatzen zituen Samoako oihan tropikalak, zura esportatzeko. Gauza da ordura arte medikuntza alde batera utzita zeukan misiolariak 1984an ama galdu zuela, bularreko minbiziagatik. "Orduan zin egin nuen -deklaratu du geroztik- ama hil zuen gaitzaren kontra nire indar guztiez ahaleginduko nintzela".

Biologian doktoregoa bukatu, emaztea eta seme-alabak Samoara eramane eta oihaneko landareen senda ahalmenak ikertzen hasi zen Cox. *Fofu* izena dute Samoako emakume petri-

kilo edo enplasteroek. Horiek bisitatuz, bost botika berrirentzako oinarritzko molekulak aurkitu zituen, gaur AEBetako laboratorietan ebaluazio prozesuan direnak. Tartean *New Zealand Listener*eko kazetariak garrantzia berezia eman die prostatina izeneko molekulari eta *mamala* izeneko zuhaitzaren azalarekin giblekkoa sendatzeko egiten den edabeari.

Norenak dira sendabelarrak?

Oihanean daude erremedio horien sekretuak gordeta, eta aldiz oihaneko zura da Samoako herritarrek inbertsio berrietarako dirua eskuratzeko daukaten bide bakarra. 1989an ikastetxea eraikitzeak basoko zura erastea erabakia zuten, baina Coxek beste konponbide bat eskaini zien herriko *matai* edo buruzagiei: berak ekarriko zuen kanpotik behar zen dirua, berrogeita hamar urtetan oihana ez zela ukituko kontratuz onartuz gero.

Honela dio itunak: "Guk, Falealupoko buruzagi eta hizlariok, betirako ematen diegu Paul Alan Cox eta bere sozioei gure oihanera sartzeko eskubidea ikerketa zientifikoak egin ditzaten, erremedio berriak bilatzeko ahaleginean, oihana ez hondatzeko baldintzarekin. (...) Koki-ren (Paul Coxen ezizena) esfortzuekin lortzen bada Falealupoko landareetatik botikak sortzea, berak herriari emango dio irabazien %33".

Coxen sozioak Seacology izeneko

erakunde batean daude bilduak, eta orain arte Falealupon 485.000 dolar inbertitu dituzte. Basoko zuhaitzen gainetik pasatzen den ibilbide ikusgarri bat eraiki dute adibidez, hainbat turista erakarri dituen.

Bestalde, Nazio Batuen Erakundeak bioaniztasunari buruz 1992an sinatu zuen itunean oinarrituta, 2004an beste hitzarmen bat sinatu dute Samoako gobernuak eta Kaliforniako Berkeley unibertsitateak: bertan ezarri da Samoak duela jabe goa *mamalak* duen genomaren gain.

Mamala zuhaitza Ozeano Bareko uharte gehiagotan ere bada eta zenbait barietate ditu. Samoako gobernuak itun berri honekin espero du laster *mamala* horretatik botikaren bat egitea lortzen badute (hiesaren eta minbiziaren kontra balio duela ziur daude), salduko den botika bakoitzaren royalti zati bat uhartearentzako izango dela. Joe Keil Merkataritza ministroa pozik dago inguruko uharteei aurrea hartu dielako, eta zera uste du: "Ikerketa eskubideak guk bakarrik baldin baditugu, hemen Samoan, gu izango gara *mamala* produzitu eta bilduko dutenak eta farmako industriak gurekin egin beharko du tratu".

Ez dira denak horrekin hain ados. Falealupoko ekologista batekin, Clark Peteru-rekin, mintzatu da kazetaria eta hark zera esan dio: "Itun hori ez da dirudien bezain idili-

Ezkerreko argazkian, "mamala" zuhaitzaren patentearen inguruko ituna sinatzen ari dira Berkeley unibertsitateko ikerketa burua, Samoako gobernuaren ordezkaria eta Paul Alan Cox misiolari ikerlaria. Lerroon ondoan, oihanaren gainean eraiki den pasabide ikusgarria, eta Paul Alan Coxen erretratua. Gain honetan ageri dena Ake Lilo "fofo" edo sendalaria da, eta "mamala" adar bati azala kentzen ari zaio erremedioak egiteko. Ondoan "Homalanthus nutans" landarea; horren azalean dagoen prostatinaren genoma da itunean patentatu dena.

koa. Gure mesederako dela diote, baina oso paternalista da. Patentearen jabe omen gara orain Samoako herri-tarrak, baina inork ez digu galdetu ezer. Ziur dagoen bakarra da prostatina patentatuta daukatela duela zazpi urtetik hona AEBetako hiru erakundek, tartean Cox enplegatzen duen unibertsitateak. Begira, niretzako gure burujabetza defenditu ez, eraso egin dute".

Aldekoak ordea gehiago ditu doktoreak Samoan. Gaugu Tavana irakaslea bertako lorategi botanikoan ari da eta esan dio kazetariari: "Coxek maite du Samoako herria eta bere etorkizunarekin konprometitu dago. Samoako subiranotasuna defendatu du, hala erakusten dute bai itunak eta bai orain arte egin dituen ekintzek". Herri jakintza eta jabego intelektualak

egoki defendatzen ditu doktoreak, irakasle honen iritziz.

Coxek berak harro dio Samoakoa izango dela nazio subiranotasuna barruan genoma bat hartuko duen lehen herri indigena. "Samoaren subiranotasuna prostatinaren sekuentzia genetikora zabaltzea bioaniztasunari buruzko Nazio Batuen itunaren barruan egin da, prostatinak hiesaren kontra dituen ahalmenen ikerketa Samoako sendalari zaharren ezagutzetan oinarrituta egin delako. (...) Egia da inguruko uharteetan ere badela Homalanthus edo mamala, baina inork ez du Samoak adina lagundu ikerketan eta Samoan baino ez da lortu landare bat sendatzeko ahalmen zehatz batekin lotzea".

Heroia da Paul Cox ala biopirata? Pentsak ere erantzun ezberdinak

eman ditu. Time astekariak "medikuntzaren heroi" izendatu zuen Cox 1997an. Londresko The Guardian egunkariak aldiz biopirata ikusi du gizonarengan. "Ameriketako Nation Cancer Institutek dagoeneko bildu eta analizatu ditu 30 herrialdetako 50.000 landareren genomak eta AEBetako armadak patentatu ditu hainbat gaitz tropikalen kontrako erremedioak, tartean Samoako mamalarena, ahaztu gabe gerra biologikorako balioko luketen beste mikroorganismo asko. (...) Presaka edozer patentatzeko joerak herrialde txiro askoren ekonomiei oztopoak ezarriko dizkie. (...) Halako batean prostatina sintetikoa fabrikatzea lortuko dute, mamala zuhaitza desagertuko da, mundua ahaztuko da Samoaz eta bertako enplasteroak ez oihan eta ez sendabelar geratuko dira, patentearekin unibertsitateek aberasten segiko duten bitartean". Antzeko iritzia azaldu du Samoa Observer aldizkariak.

Zer diote sendalari zaharrek? Coxek berak aitortua du horietako batekin, Pela izeneko fofo edo emakume enplasteroarekin 1984an izandako elkarrizketa. Biologoak esplikatu omen zion landareen gain egiten ari zen ikerketak arrakasta baldin bazuen Samoa osoak dirua irabaziko zuela. "Dirua ez zait interesatzen —erantzun omen zion Pelak— Jainkoak oparizat eman dizkigu landareak. Nik ez dut sekula sos bat hartu inor sendatzeagatik". Gaixo Pela! Multinazionalak aspaldi erabaki zuten lan militantea modaz kanpo utzi beharra dagoela... ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

Produkturik
onenak,
MultiOpticasen

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Lourdes Oñederra

Sufrimendu, maitasun eta hizkuntzak

Galera larriren bat izan dutenen joera omen da maiz oinazeari eustea, ez uztea minari joaten: oinaze hori, min hori baita iraganarekin lotzen dituen, iraganetik bizirik gelditzen zaiena.

Sufrimenduarekin beste lotura arrisku-tsu batzuk ere egiten dira. Esaterako, pentsa daiteke gehien sufritzen duenak (a) arrazoi handiena duela, edo (b) meritu handiena duela, edo (c) barkamena merezi duela besterik gabe. Bada (c) mailara baka-rrik iristen denik; beste zenbaitek (b) ere onartzen dute; azkenik (a) (b) (c) sail osoa ontzat ematen dutenak daude.

Sarriegi giza-taldeek kokaleku ideologikoen baldintzatzaile eraginkorrenak ez dira buruz analiza-tzen, bihotzez besarkatzen baizik. Horixe izaten da gainera kokaleku eta aukeren zuta-be sendoenetako bat: askoz erra-zago abandonatzen baita buruz hautatua, bihotzez lotua baino.

Ez naiz indarkeriaren kontue-tan sartuko. Hori baino are gutxia-go aztertzen dugun hizkuntzare-netan baizik. Egia esan, ez dut gogo handirik ez batz ez besteaz aritzeko, baina sinetsita nago badela garaia diskurtsoa aldatzeko, mugitzen hasteko. Horregatik eman diot nire buruari baimena —berriz ere— gaiari ekiteko. Asper-tu denak utz diezaiola hementxe irakurtzeari.

Euskararen aldeko diskurtsoan gustura aldatuko nukeen ardatz bat sufrimenduarena da. Ez, ez nuke kenduko. Ez dut ukatu nahi lurralde zenbaitetan orain gerta-tzen dena, are gutxiago historian gertatu dena. Nire biografiaren osagai garrantzitsu diren guraso, irakasle eta militanteen kemena goretsi eta eskertu besterik ezin dut egin.

Baina nik, neronek, hau idazten duen honek, ez dut sufritu euskararengatik. Ez nik, ez beste askok, nire belaunaldian eta ondorengoetan. Alderantziz: ona izan da euskaradun izatea, curriculumean mese-degarri gertatu zait. Beste asko, ni baino zaharxeago-ak, ni bezalakoak eta ni baino gazteagoak, egoera berean daude. Lana egin dut, euskaraz eta euskararen alde eta lana beti da neke, baina ez da martiriaren sufri-

JOSEBA OLALDE

mendua pairatzea. Horixe kenduko nuke nik gustura gure herri ekimenetan, jai aldarrika-tzaileetan, hizkuntzaren zaintzako aldizkari ofizialetan eta ez —horren— ofizialetan: mar-tirio-kutsua. Frankismoa gogoratzea ongi dago —batez ere ahaztea okerrago delako, izango delako—, baina bide batez ospa deza-gun pasa dela. Zer herri tristeza garen, badi-rudi afari bat antolatzeko hiletaren aitzakia behar dugula beti. Ez da batere erakargarria, salbatzaile morbosoztat ez bada, eta badu-gu honezkero aski horrelakorik.

Sufrimenduaren ondoan, batzuetan pertsona berarengan, maitasunaren ardatza aurki daiteke. Horrenbeste maite dute hizkuntza bat non bestea gorrotatu egin behar duten. Edo horrenbeste maite dute hizkuntza bat, non bestean esandakoak min

Beste baterako utzi behar dut
hizkuntzak ez direla maitatzen,
maitatzekotan hiztunak maitatzen
direla. Beste aditz bat asmatu
behar da. Bitartean, gauzatxo bat:
ez dut uste maitasunerako bidean
lagunduko duenik nahiko euskara
ikasi ez duten irakasleei lanpostua
kentzeak. Ez da inteligentea.
Gezur askoren gainean egina da

ematen dien belarrian —edo barru-rago—. Maitasunez moztortutako mixeria horien orde, nahiago aldizkari honetako orrialdeetan Iñaki Zubeldiak goraiatzaren duen elebitasuna: "Zenbat hobeto bizi-ko ginatekeen guztiok (...) denok elkarrena errespetatu eta maiteko bagenu". Beste baterako utzi behar dut hizkuntzak ez direla maita-tzen, maitatzekotan hiztunak maitatzen direla. Beste aditz bat asma-tu behar da. Bitartean, gauzatxo bat: ez dut uste maitasunerako bidean lagunduko duenik nahiko euskara ikasi ez duten irakasleei lanpostua kentzeak. Ez da inteli-gentea. Gezur askoren gainean egina da.

Gainera, gai horren inguruko eztabaidak eman ditu, ugari, sufri-menduaren handitze subjektibora-ko joerak eta maitasunen perber-tsioek eragiten duten gaiztakeriaren adibideak. Askotan norberaren pribilegioak meritutzat saltzen dituenaren ahotan.

Sufrimenduaren ardatzari ñabardurak erantsi behar zaizkio, beste ardatz batzuekin parekatu behar da, agian diskurtsoaren atal eta momentu batzuetan eszenatokitik jaitsi egin behar da. Besterik gabe, egia, osoa ez bada, ez delako eta egiak egingo gaituelako hobe, eraginkorrago eta —Bibliak dioen bezala— libreago. ■

INGURA ZAITEZ HITZEZ

Hitzen unibertsoan murgilduko zaitu Luma, euskarazko denbora-pasa
eta hitz jokoen hilabetekariak. Egin zaitez harpidedun eta
hilero jasoko duzu zuk aukeratutako tokian.

Urtebeteko harpidetza: Hego Euskal Herrian 31 € / Ipar Euskal Herrian 38 €

Harpidetzak: 943 37 15 45

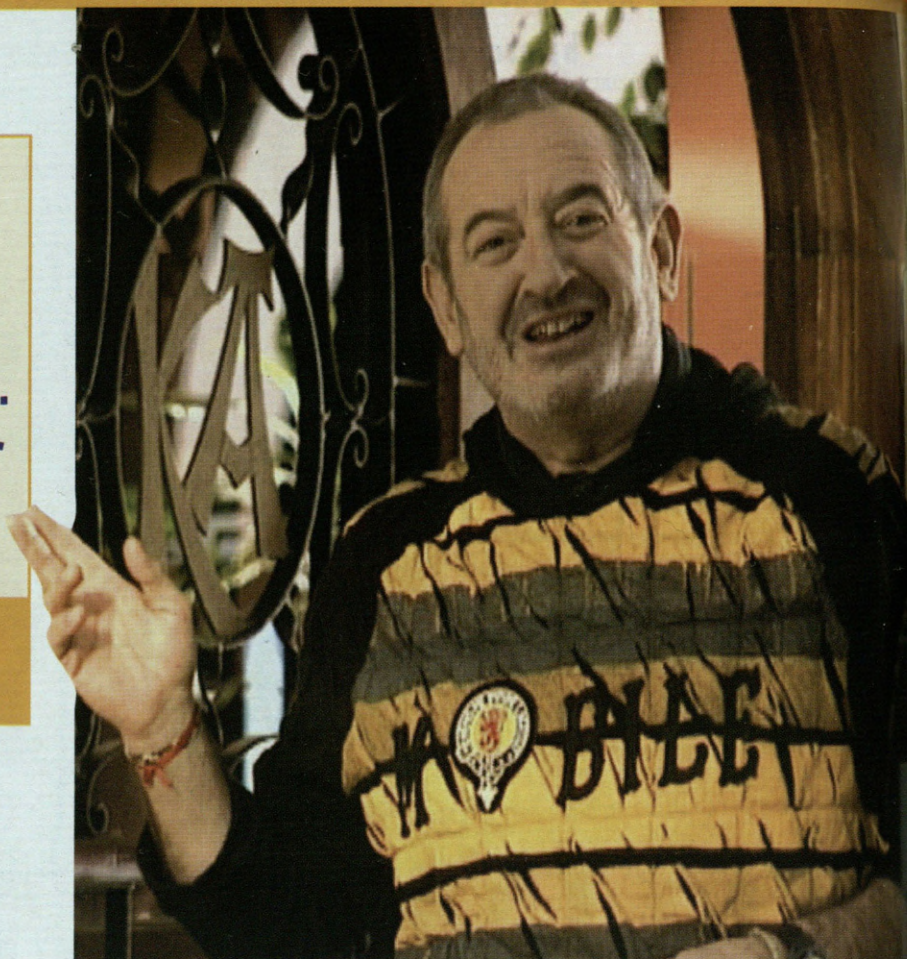
www.argia.com/luma

luma@argia.com

+ *lumatxo*
haurrentzako gehigarria

Bai Euskarari Ziurtagiri *ezagutzen al duzu?*

Bai Euskarari Ziurtagiriaren bitartez, 800 enpresa, ikastetxe, denda, jatetxe... eta era guztietako entitate baino gehiagok euskararekin duten konpromisoa adierazten dute.

902 430026
www.baieuskarari.org

***Aintzat hartu euskararekin
konprometitzen dena!***

laguntzailea:

ARGIA